

Сергій ЖАДАН: “Поезією не можна виграти війну, але поети повинні свідчити про неї”

Українському письменнику, перекладачеві і музиканту Сергієві Жадану присудили Премію миру німецьких книгарів 2022 р., яку він отримав 23 жовтня, — за видатну мистецьку творчість та за гуманну позицію, з якою він, ризикуючи життям, повертається до людей на війні та допомагає їм.

Премія миру німецької книготоргівлі — щорічна премія Німецької книготорговельної асоціації, котру присуджують з 1950 року. Призовий фонд премії становить 25 тисяч євро.

Нагороду отримували Мартін Бубер, Герман Гессе, Карл Ясперс, Януш Корчак, Лешек Колаковські, Астрід Ліндгрєн, Сюзан Зонтаг, Орхан Памук, Маргарет Етвуд.

Вітаємо Сергія Жадана з перемогою й радіємо, що чергова висока нагорода дісталася українському автору.

Велика честь — бути дотичним до української літератури, до сьогодишньої України. А це ось моя промова на врученні цьогорічної Премії Миру:

Хай це буде текст не про війну.

У нього чорні натружені руки — мастило в'їлося в шкіру, застигло під нігтями. Люди з такими руками зазвичай вмюють і люблять працювати. Інша річ — в чому саме полягає їхня робота. Невисокого зросту, тихий, заклопотаний — стоїть, пояснює щось про ситуацію на фронті, про свою бригаду, про техніку, на якій йому — водієві одного з підрозділів — доводиться їздити. Раптом на щось зважається, говорить: ви ж, — говорить, — волонтери, купіть нам холодильник. Для чого тобі на фронті холодильник? — Не розуміємо ми. — Якщо потрібно — поїхали в супермаркет, вибереш собі, ми купимо. Та ні, — пояснює, — ви не розумієте: мені машина з великим холодильником потрібна. Рефрижератор. Загиблих вивозити. Ми знаходимо тіла, які лежать на сонці більше місяця, вивозимо їх мікроавтобусом, дихати неможливо. Говорить про загиблих, як про свою роботу — спокійно й зважено, без бравади, але й без істерики. Ми обмінюємося контактами. За тиждень знаходимо в Литві рефрижератор, приганяємо його до Харкова. Він із бійцями приїжджає цілою командою, вони урочисто забирають автівку, фотографуються з нами для звіту. Наш знайомий цього разу зі зброєю, в чистому одязі. Хоча руки, якщо придивитися, так само чорні — робота в нього щоденна, тяжка, руки про це свідчать найкраще.

Що першою чергою змінює війна? Відчуття часу, відчуття простору. Дуже швидко змінюється контур перспективи, контур часової протяжності. Людина в просторі війни намагається не вибудувати собі планів на майбутнє, пробує не надто думати про те, яким цей світ буде

назавтра. Вагу і значення має лише те, що відбувається з тобою тут і тепер, сенс мають лише речі та люди, які будуть із тобою максимум завтра зранку — якщо ти виживеш і прокинешся. Головною задачею лишається виціліти, прорватися ще на пів доби вперед. Потім, пізніше, буде видно, буде зрозуміло, як діяти далі, як себе поводити, на що в цьому житті спиратися, від чого відштовхуватися. Це стосується, великою мірою, і військових, і тих, хто в якості “цивільного” (себто — незброєного) лишається в зоні наближення до смерті. Саме це відчуття супроводжує тебе від першого дня великої війни — відчуття часового зламу, відсутності тягості, відчуття спресованості повітря, коли дихати стає важко від того, що реальність тисне, намагаючись витиснути тебе по той бік життя, по той бік видимого. Спресованість подій та емоцій, розчинення в кривавому густому потоці, який огортає та підхоплює — реальність війни кардинально різниться від реальності миру саме цим тиском, пресом, неможливістю вільно дихати й легко говорити. А говорити, поза тим, потрібно. Навіть під час війни. Особливо під час війни.

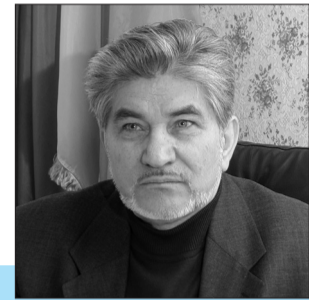
Ще війна, безперечно, змінює мову, її архітектуру, поле її функціонування. Війна, подібно до черевика зайди, чужого, порушує мурашник мовлення. По тому мурашки — себто носії порушеної мови — намагаються гарячково відновити порушену структуру, навести лад у тому, до чого звикли, з чим жили. Зрештою, все повертається на свої місця. Але ось ця неспроможність скористатися звичними механізмами, вірніше — неспроможність попередніх — мирних, довоєнних — конструкцій передати твій стан, пояснити твої лють, біль та надію — вона особливо болюча та нестерпна. Особливо, якщо ти звик довіряти мові, звик поклатися на її

можливості, що видавалися тобі майже невичерпними. А ось, виявляється, що можливості мови обмежені — обмежені новими обставинами, новим ландшафтом: ландшафтом, що прописується в просторі смерті, просторі катастрофи. Робота кожної окремої мурахи — відновлювати загальну злагодженість цього колективного мовлення, загального звучання, комунікації, порозуміння. Ким у цьому випадку постає письменник? Тією ж таки мурахою, зацікавленою, як і всі. Від початку війни ми всі повертаємо собі цю порушену здатність — здатність зрозумілого висловлювання. Ми всі намагаємось пояснити — себе, свою правду, межі своєї порушеності й травмованості. Література, можливо, має в цьому випадку трішки більше шансів. Оскільки генетично пов'язана з усіма попередніми мовними катастрофами та розламами.

Як говорити про війну? Як давати собі раду з інтонаціями, в яких так багато відчаю, люті, образи, але разом із тим — сили й готовності не кидати своїх, не відступитися? Мені здається, проблема з проговоренням найважливішого нині не лише в нас самих — світ, який нас слухає, теж не завжди здатен зрозуміти просту річ — ми говоримо, маючи надто різний рівень мовної емоційності, мовної напруги, мовної відкритості. Українці не мають виправдовуватися за свої емоції, проте добре було б ці емоції пояснити. Для чого? Бодай для того, аби далі не тримати при собі увесь цей біль і весь цей гнів. Ми зможемо пояснити себе, ми зможемо проговорити все, що з нами сталося і ще станеться. Просто потрібно бути готовими до того, що це буде доволі непроста розмова. Але її так чи інакше потрібно починати вже сьогодні.

Закінчення на стор. 3

ПАВЛО МОВЧАН

5

ІРИНА ФАРІОН

10

СЕРГІЙ ТАТЧИН

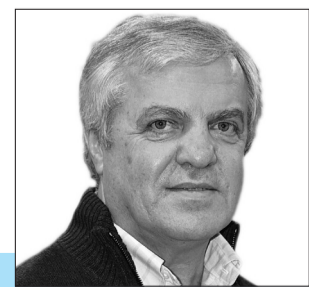
14–15

МАРТА ДЗЮБА

16–17

МИКОЛА ТИМОШИК

21–23

Девід Петреус, экс-директор ЦРУ: Ситуація для Путіна погіршується з кожним кроком. І коли ми говоримо про нього особисто, я думаю, що стосовно нього будуть різні варіанти

Данило ЛУБКІВСЬКИЙ

— Як ви оцінюєте загальну картину того, що бачимо на фронті і загалом — в міжнародній реакції на дії Росії?

— Найважливіше — це розуміння, що внаслідок загальної мобілізації сил Україна стала набагато потужнішою і більш боєздатною, ніж те, що має Росія в Україні. Україна зробила надзусилля — організаційні, мобілізаційні, навчальні — та має багато озброєння. Україна використовує це все набагато ефективніше, ніж Росія. Крім цього, Україні суттєво допомогла наша підтримка озброєнням та амуніцією на майже 18 мільярдів доларів. А також майже 13 мільярдів доларів економічної допомоги від США, західних партнерів та членів НАТО.

Це дало можливість звільнити більшу частину території Харківської області, просунути в Луганській області і методично наступати для звільнення Херсона й інших територій... Це дозволить Україні й далі звільняти свої землі навіть взимку. Зимою Росії буде значно важче вести війну, ніж Україні. Тому що Україна знаходиться на своїй землі, і абсолютно всі допомагають тим, хто знаходиться на фронті.

Росія перебуває у відчайдушній ситуації. Путін вже нічого не може зробити для того, щоб переламати цю динаміку, про яку я говорив. Референдуми нічого не змінили. Анексія чотирьох регіонів не має жодного значення. Україна звільняє ці території. І навіть та часткова мобілізація, яку було оголошено, закінчилася тим, що Росію залишило більше людей, ніж тих, хто прийшов до військкоматів. А ті, хто врешті одягають уніформу, отримують мінімальні навички, і вони практично не озброєні.

На полі бою можуть з'явитися десятки тисяч додаткових російських солдатів, але українські сили зараз значно сильніші, ніж росіяни. Отже, Україна продовжить звільняти свої території.

Єдине, що може робити Росія на цьому етапі, — це (спроба) покарати Україну. Як ми бачимо, після вибуху на Кримському мосту це робиться за допомогою ракетних обстрілів і масованих атак смертоносних дронів, наданих Іраном...

Всупереч всім правилам, цілями таких дронів стають цивільні інфраструктурні об'єкти... Тобто це означає знищення інфраструктури і тероризм проти українських громадян. Але в підсумку ми бачимо лише ще більше бажання давати відсіч Росії.

Також Путін продовжує використовувати як зброю енергетич-

Сьогодні ми розпочали новий сезон онлайн-дискусій Київського Безпекового Форуму. Наші перші гості — генерал Девід Петреус, директор ЦРУ у 2011-2012 роках, і посол Джон Гербст, директор Центру Євразії Атлантичної Ради.

В розмові з Девідом Петреусом я поставив кілька запитань — від загальної оцінки ситуації до реакції на ядерний шантаж Росії. Ось відповіді колишнього директора ЦРУ, які викладаю з деякими скороченнями.

ну політику, намагаючись похитнути єдність, яку з початку війни демонструє НАТО та інші союзники. Не думаю, що це спрацює.

Зима, яка наближається, буде важкою, і можуть бути різні труднощі через зростання цін на газ та електроенергію... Але, врешті, я думаю, що і США, і НАТО будуть залишатися поруч з Україною і надавати ту підтримку, яку потребує Україна. І це буде зроблено швидко. Необхідно надати протиповітряний захист, щоб захистити небо, і щоб відбити ці атаки дронів та ракет, які ми всі бачили...

...Нещодавно я був на Варшавському Безпековому Форумі. Спілкувався з високими представниками української делегації. В мене склалося відчуття, що українці не приймуть нічого іншого, ніж повне звільнення території своєї країни... І ця рішучість є абсолютною. І для цього необхідно забезпечити життєздатну підтримку...

А підтримка стануть гарантії безпеки. Основою для сталих гарантій безпеки Україні мусить бути шлях до НАТО і застосування статті 5 НАТО (про колективну оборону), і це буде гарантією безпеки України. Ми в минулому зважали на почуття Путіна, це ні до чого доброго не привело. Тепер на це не зважаємо. Треба, щоби безпекові гарантії Україні були повними. Без цього ми не зможемо задовольнити всі ті потреби, що має Україна, і допомогти їй...

Уже зараз можна сказати, що за вісім місяців Росія понесла втрати або в чотири рази більше втрат, ніж за 9 років війни в Афганістані. Справа в тому, що ані погроза застосування ядерної зброї, ані її застосування нічого не дадуть Путіну. І ми намагаємося всі разом сказати йому і через його ключових радників, що відповідь буде катастрофічною... Ось так я бачу цю ситуацію і перспективи на майбутнє... Ми будемо допомагати стільки, стільки необхідно.

— Ви можете з оптимізмом оцінити те, що буквально недавно прозвучало в заявах високих представників нашої розвідувальної спільноти, що до кінця року Україна зможе звільнити багато наших територій?

— Думаю, що це ймовірно і можливо.

Звичайно, багато залежить від (додаткових) обставин. Зокрема, від того, чи російські війська зможуть забезпечити надійну оборону на сході, на південному сході, чи посиляться їхня оборона.

Можливість (звільнення) реальна, хоч не стовідсотково. Я впевнений у тому, що українці звільнять все більше і більше своїх територій. Але швидкість цього наступу, цього звільнення буде залежати від того, яким чином ця кампанія буде розпланована і ви-

конана. І так само це залежатиме від того, наскільки буде здатна російська оборона вистояти. Тому що ми знаємо, що їхній моральний дух дуже низький, вони не розуміють, за що вони воюють. Здебільшого на фронті представники національних меншин, яких було кинуте на лінію зіткнення...

...Я не думаю, що українські війська будуть уповільнювати свій оперативний наступ з приходом зими. Логістика росіян дуже слабка, мости зруйновані, так само як і залізничні колії, як на Кримському мості. Це все — завдяки використанню точних ракет, і “Хаймерсів”. Російську логістику відкинута інколи на 70 кілометрів від фронту.

Люди ненавидять росіян. Попри їхні варварські фільтраційні репресії, люди чинять опір. Тому для росіян існує дуже багато проблем. Зима наближається. У них навіть теплого одягу не вистачає, не кажучи вже про озброєння.

...Зима буде різною для українців і росіян. Отже, навіть взимку, я думаю, що на землі буде досягнуто суттєвого прогресу. Але знову-таки це залежить від того, що я описав.

— Для України зараз велика проблема — використання Путіним іранських дронів. Наша ППО героїчно захищає країну. Яким чином зменшити цю загрозу? Яким чином відбити ці атаки? Як світова спільнота має вплинути на Іран?

— США і Захід повинні посилити протиповітряну оборону України. Дрони — це справді дуже велика проблема, тому що проти них немає належної оборонної лінії. Інколи треба поєднувати декілька методів — від ешелонованої оборони до електронної боротьби. (Окремі) технології поки що не присутні на полі бою...

Ми бачимо вже наскільки успішно Україна збиває ці дрони, понад 50% того, що запускається в повітряний простір країни. Це дуже хороший показник. Треба продовжувати працювати в цьому напрямі. І тут повинні допомогти додаткові санкції проти Ірану та інші заходи, щоби попередити передання такої військової но-

менклатури росіянам.

— І ще раз про ядерний шантаж Путіна. Нещодавно ви гіпотетично припустили, США та союзники можуть повністю знищити всі сили Росії, присутні в Україні, включаючи Чорноморський флот, якщо Росія застосує ядерну зброю. Якщо Путін вирішить задіяти ядерний сценарій, на ваш погляд, чи він стане законною ціллю для міжнародної відповіді?

— Я пояснював, що є варіант, певна кількість варіантів, які стосуються того, щоб вплинути на конкретну особу і спеціально відпрацювати нашу відповідь. Це може бути дипломатична, економічна відповідь, фінансова, персональні санкції та щось інше. Так само, очевидно, існують юридичні заходи і варіанти військових відповідей, які будуть застосовані.

Один із таких варіантів — це під егідою США та союзників — відповідь конвенційною зброєю,

звичайною зброєю на Україні, з тим, щоб знищити російські сили, які знаходяться в Україні, а також, очевидно, Чорноморський флот.

Ви знаєте, що у нас є можливості і дані розвідки. І ми вважаємо, що в принципі це можливий варіант, який може статися. Не говорячи про деталі конкретної ситуації, яку можна побачити і застосувати вже на землі. Звісно, жодних рішень ще не ухвалено.

Зараз важливо, щоб Путін знав і не мав сумніву, що відповідь буде. І ця відповідь буде потужною. Він не може завести нас у ще більш небезпечну ситуацію, ніж зараз.

Використання тактичної ядерної зброї не змінить тієї реальної ситуації та динаміки, яку я описав.

Україна мобілізувала свої сили. Її підтримує весь Захід. Вона має набагато більше військових, які набагато краще озброєні і навчені, ніж росіяни. Парадокс, але... Україна, яка втричі менша за Росію і має набагато менше ресурсів, має значно потужнішу армію. І це дуже важливий момент. І цього вже не можна відіграти назад. І використання тактичної ядерної зброї не покращить ситуації для Путіна.

Ситуація для Путіна погіршується з кожним кроком. І коли ми говоримо про нього особисто, я думаю, що стосовно нього можуть бути різні варіанти. Але я не буду говорити, про які саме, бо такі конкретні сценарії не обрано і не озвучено.

Необхідно, аби США та інші союзники абсолютно чітко і зрозуміло сказали своїм опонентам в Кремлі, наскільки серйозною і поганою є ситуація, а тим більше ідея погрожувати ядерною зброєю. Він дійсно у глухому куті. І йому треба думати як вивести свої сили з України.

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ ВІД Т. ШЕВЧЕНКА

Вадим ПЕПА,
письменник

Вічність благословляє геніїв на осмислення минулого та передбачення майбутнього. У поезії “Осії глава XIV” Великий Кобзар застерігає ширших шанувальників його невмирущої поетичної спадщини:

*Погибнеш, згинеш, Україно,
Не стане знаку на землі...
Сама розіпнешся. Во злюби
Сини твої тебе уб'ють
Оперені, а злочачаті
Во чреві згинуть, пропадуть,
Мов недолежані курчата!*

Прозірливий гетьман Іван Мазепа провіщав: життєдайна українська земля — “ціль і точка всього нещастя”. Саме тут вирішується нині доля людства. Бути чи не бути? Обнадіюють нові покоління такі ж вищих створинь — самовіддані захисники волелюбної України. А не кремлівські верховоди зі збанкрутілою позавчорашньою ідеологією та маячнею воскресити “вражу бабу” гольштинку Катерину II, яка “край веселий занапастила”.

Літописи, від яких нікуди підіти, раз по раз нагадують, що в московії — “різних орд люди”. Їх приводив 1240 р. із бездонного черева Азії розоряти Київ Батий, онук Чингізхана. “Бич Божий” намірявся витоптати копитами коней і незліченної худоби шедри пасовиська аж до океану, який, за підказкою від тодішніх мудреців, омивав землю там, де заходить сонце. Урятував Європу від кривавого нашествия — хто б міг подумати? — норостий кінь. Завойовник усього, що тільки очі бачать, спробував осідлати необ'їждженого. Не привчений до сідла й вуздечки не лише скинув верхівця, а й так ударив ним об землю, що “непереможний” розпрощався з життям.

Останнього часу високопоставлені в кремлі товчуть воду в ступі про Армаргеддон — місце останньої битви сил добра із силами зла наприкінці часів. Кому ж судилося врятувати третю від сонця життєдайну планету від згуби в ядерній війні? На передніх рубежах оборони миру — саможертвни сини й дочки справіку рідної Матері-Землі. Бережи їх, Доле праведна!

Сергій ЖАДАН: “Поезією не можна виграти війну, але поети повинні свідчити про неї”

Закінчення. Початок на стор. 1

Тут видається важливим момент різного навантаження й забарвлення нашої лексики. Це ніби й про оптику, про інший погляд, іншу точку зору, але передусім усе ж таки — про мову. Іноді видається, що світ, дивлячись на те, що чиниться останні півроку на сході Європи, користується лексикою та означеннями, які давно нічого не пояснюють у тому, що відбувається. Скажімо, що має на увазі світ (розумію ефемерність та абстрактність цього означення, але все ж використаю саме його), говорячи про необхідність миру? Здавалося б, ідеться про припинення війни, про завершення збройного протистояння, про той момент, коли замовкає артилерія й настає тиша. Здавалося б, це та річ, яка має приводити нас до порозуміння. Адже насправді — чого ми, українці, хочемо найбільше? Звісно, що завершення цієї війни. Звісно, що миру. Звісно, що припинення обстрілів. Особисто я, як людина, що живе на вісімнадцятому поверсі в центрі Харкова, де з горішніх вікон можна побачити запуски російськими ракетами із сусіднього Белгорода — гаряче й палко хочу завершення ракетних ударів, завершення війни, повернення до нормальності, до природного існування. То що ж так часто насторожує українців у заявах європейських інтелектуалів чи європейських політиків про необхідність миру? Звісно, що не заперечення необхідності миру. Скоріше, розуміння, що мир не настане лише тому, що жертва агресії склала зброю. Мирне населення Бучі, Гостомеля та Ірпеня зброї взагалі не мало. Що не вберегло цих людей від жахливої смерті. Харків’яни, яких росіяни регулярно й хаотично розстрілюють ракетами, теж не тримають у руках зброї. Що вони, на думку прихильників швидкого миру за будь-яку ціну, мали б зробити? Де для них мала б проходити лінія між підтримкою миру й непідтримкою опору? Просто річ у тім, на мою думку, що говорячи нині про мир, у контексті цієї кривавої, драматичної, розв’язаної Росією війни, дехто не хоче помічати простого факту: миру без справедливості не буває. Бувають різні форми замороженого конфлікту, бувають тимчасово окуповані території, бувають міни уповільненої дії, камуфльовані під політичні компроміси, проте миру — справжнього миру, того, який дає відчуття безпеки та перспективи — на жаль, не буває. І закидаючи нині українцям готовність не здаватися як ледь не ознаку мілітаризму та радикалізму, частина європейців (мушу зазначити — доволі незначна, а втім) чинить дивовижну річ — намагаючись лишитися в зоні комфорту, вона благополучно виходить поза межі етики. І це вже питання не до українців — це питання до світу, до його готовності (чи не готовності) проковтнути чергове, тотальне, безконтрольне зло на догоду сумнівній меркантильності та фальшивому пацифізму.

Адже для декого це виявилось доволі зручною формою перекладання з себе відповідальності — апеляція до людей, які захищають свої життя, звинувачення саме жертви, зміщення акцентів, маніпулювання добрими й позитивними гаслами. Натомість усе куди простіше: ми допомагаємо своєму війську не тому, що нам хочеться війни, а саме тому, що нам дуже хочеться миру. Ось тільки пропозицій нам під виглядом миру м’який і ненав’язливий спосіб капітуляції не є шляхом до мирного життя й відбудови наших міст. Можливо, капітуляція українців допоможе європейцям зеконотити на енергоносіях, проте як будуть почуватися самі європейці, усвідомлюючи (а цього не можна буде не усвідомити), що тепло їхніх домівок оплачене зруйнованими долями та будинками людей, які теж хотіли жити в мирній і спокійній країні?

Просто, повторюся, справа в мові. В тому, наскільки точно та доречно ми використовуємо ті чи інші слова, наскільки ввіреною є наша інтонація, коли ми говоримо про перебування на зламі між життям та смертю. Наскільки нашої поперед-

ньої лексики — тієї лексики, яка ще вчора цілком успішно дозволяла нам проговорювати цей світ — так ось, наскільки нам її вистачає тепер, аби говорити про те, що болить чи навпаки — дає сили? Адже ми всі опинилися нині в тій точці мовлення, з якої раніше не говорили, відповідно, маємо нині змінену систему оцінок та сприйняття, змінені координати сенсу, змінені кордони доцільності. Те, що зовні, збоку, може видатися розмовами про смерть, насправді дуже часто є відчайдушною спробою зачепитися саме за життя, за його можливість, за його тяглість. Загалом, де в цій новій, зламаній, зміщеній реальності, завершується тема війни, де починається зона миру? Рефрижератор із тілами загблих — це ще про мир чи вже про війну? Жінки, яких вивозиш у місця, де немає обстрілів — це підтримка чого? Мирного вирішення конфлікту? Куплений тобою для військового турнікет, який рятує йому життя — це ще гуманітарна допомога чи вже допомога тим, хто воює? І загалом — допомога тим, хто воює за тебе, за цивільних у підвалах, за дітей у метрополітені — це поза межами пристойної розмови про добро та емпатію? Ми повинні нагадувати про своє право на подальше існування в цьому світі, чи це право є очевидним і незаперечним?

Сталося так, що багато речей, явищ та понять нині потребують якщо й не пояснення, то щонайменше нагадування, нового проговорення, нового прийняття. Війна зазвичай показує те, що довго намагаються не помічати, війна — це час незручних питань і важких відповідей. Ця війна, розпочата російською армією, раптом теж означила цілий набір питань, що виходять далеко поза контекст російсько-українських стосунків. Нам так чи інакше доведеться ближчими роками говорити на незручні теми — теми популізму та подвійних стандартів, теми безвідповідальності та політичного конформізму, теми етики, що, як виявилось, давно й безнадійно зникла з лексику тих, хто приймає долосносні рішення в сучасному світі. Можна сказати, що ці теми стосуються політики, що говорити нам доведеться саме про неї — про політику. А втім, політика в цьому випадку — лише ширма, прикриття, можливість оминати гострі кути й не називати речі своїми іменами. А речі потребують саме цього — аби їх називали своїми іменами. Аби злочини називали злочинами. Аби свободу називали свободою. Аби підлість називали підлістю. В часи війни подібні лексеми звучать особливо виразно та загострено. Оминати їх, не поранившись, дуже важко. Та й не треба їх оминати, зовсім не треба.

Це печально й показово — ми говоримо про премію миру в той час, коли в Європі знову триває війна. Триває не так далеко звідси. Триває насправді не перший рік. Всі ці роки, доки вона тривала, премія миру теж вручалася. Справа, звісно, не в премії як такій. Справа в тому, наскільки Європа нині готова сприймати цю нову реальність — реальність, в якій є зруйновані міста (з якими ще донедавна можна було вести спільний бізнес), реальність, в якій є

братські могили (де лежать громадяни України, які ще вчора могли приїздити в німецькі міста на шопінг чи до музеїв), реальність, в якій є фільтраційні табори для українців, що потрапили в окупацію (табори, окупація, колаборанти — слова, які навряд чи використовуються в повсякденній мові європейців). Справа також і в тім, як нам усім далі в цій реальності жити — зі зруйнованими містами, спаленими школами, знищеними книжками. Передусім — із тисячами загблих, тими, хто ще вчора жив нормальним мирним життям, вибудовував плани, жив своїми клопатами, спирався на власну пам’ять.

Згадка про пам’ять тут теж є важливою, і ось чому. Війна — це не просто інакший досвід. Говорити так — це говорити про поверхове, те, що лежить на поверхні, те, що багато чого описує, проте мало чого пояснює. Насправді, війна змінює нашу пам’ять, наповнюючи її надто болючими спогадами, надто глибокими травмами й надто гіркими розмовами. Ти вже не зможеш позбутися цих спогадів, тобі не вдасться виправити минуле. Воно буде відтепер частиною тебе самого. І навряд чи кращою частиною. Ось цей процес заціпеніння й відновлення дихання, досвід замовкання й пошуку нової мови — він надто болючий, аби після нього ти далі міг безтурботно мовити про прекрасний світ за вікном. Поезія після Бучі та Ізюму, безперечно, можлива, більше того — необхідна. Проте тінь Бучі та Ізюму, їхня присутність будуть надто багато важити в цій післявоєнній поезії, багато в чому визначаючи її повповненість і тональність. Це болісне, проте необхідне усвідомлення того, що відтепер контекстом писаних в твоїй країні віршів будуть братські могили та розбомблені мікрорайони — воно, звісно, не додає оптимізму, проте додає розуміння того, що мова потребує нашої щоденної роботи, нашої постійної дотичності, нашої долученості. Зрештою, що в нас є для того, аби виговорити себе, аби себе пояснити? Наша мова і наша пам’ять.

Від кінця лютого, себто від початку цієї масакри, чітко відчувалося, як час втрачає свою звичну розміреність, своє перетікання. Власне, він став подібним на зимове річище, що промерзає до дна, зупиняючи біг і паралізуючи всіх, хто опинився посеред цього застиглому потоку. Ми опинилися в цій щільній застиглоті, посеред холодного безчасся. Дуже добре пам’ятаю цю безпорадність — коли не відчуваєш руху, коли губишся серед тиші, не в стані розгледіти, що там — попереду, перед тобою, в мороці й тиші. Час війни — це справді час порушеної панорами, обірваних комунікацій між минулим і майбутнім, час максимально гострого й гіркого відчуття теперішнього, занурення в простір, який тебе оточує, фокусування на миті, яка тебе виповнює. В цьому є певні ознаки фаталізму, коли ти перестаєш будувати плани й думати про майбутнє, намагаючись передусім закоринитись у теперішньому, саме під цим небом, яке розгортається над тобою і єдине нагадує, що час таки минає, дні змінюються ночами, за весною обов’язково прийде літо, і, попри

всю застиглість твоїх відчуттів, попри все заціпеніння, життя триватиме, воно не спиняється ні на мить, вмшуючи в собі всі наші радощі та страхи, весь наш відчай і всю надію. Просто змінилася дистанція між тобою та реальністю. Реальність стала ближчою. Реальність стала страшнішою. З цим тепер доведеться жити.

Що іще, окрім мови та пам’яті? Що у нас змінилося ще? Що нас тепер вирізнятиме в будь-якій компанії, в будь-якому натовпі? Можливо, очі. Вони вбирають у себе зовнішній вогонь, у них тепер завжди лишатиметься цей відблиск. Погляд людини, яка зазірала за межі видимого, яка вдвлялася в темряву й навіть змогла щось там розгледіти — цей погляд завжди буде різнитися, оскільки надто значимі речі в ньому відбиваються.

Навесні, десь у травні, ми приїхали з виступом до військової частини, яка вийшла на перепопочинок після тривалих важких боїв. Частину ми знаємо давно — регулярно їздили до них із виступами, починаючи з 2014-го. Передмістя Харкова, свіжа зелень, футбольне поле, невеличкий актовий зал. Багатоох бійців ми знаємо особисто. Багато хто, старі друзі, харків’яни, пішов воювати цієї весни. Незвично бачити їх у військовій формі, зі зброєю в руках. І ще незвичними є очі — ніби застиглий метал, ніби скло, що відбиває пожежу. Йшов другий місяць великої війни, вони встигли побувати в окопах під російськими обстрілами. Стоять тепер, посміхаються, жартують. І ці очі, в яких можна побачити два місяці пекла. “Я встиг — розповідає один, — побувати в госпіталі. Росіяни стріляли фосфорними снарядами, мені прилетіло. Але нічого — живий, здоровий. Незабаром знову на фронт”. Той випадок, коли просто не знаєш, що відповісти — мова зраджує, мови не вистачає, потрібні слова лише шукаються. Але знайдуться обов’язково.

Якою буде наша мова по війні? Що нам потрібно буде одне одному пояснити? Передусім, нам потрібно буде вголос вимовляти імена загблих. Вони мають бути названі. Інакше це буде велика розірваність мови, порожнеча поміж голосів, розлам у пам’яті. Нам знадобиться багато сили та віри, аби говорити про наших загблих. Оскільки з їхніх імен будуть формуватися наші словники. Але не менше сили, впевненості й любові нам потрібно буде, аби говорити про майбутнє, аби озвучити його, проговорити, окреслити. Нам так чи інакше доведеться знову відновлювати відчуття часу, відчуття перспективи, відчуття тяглоті. Ми приречені на майбутнє, більше того — ми відповідальні за нього. Воно нині формується з наших візій, з наших переконань, з нашої готовності брати на себе відповідальність. Ми будемо повертати собі відчуття свого майбутнього, оскільки надто багато лишасться в нашій пам’яті такого, що потребує нашої задіяності завтра. Ми всі пов’язані цим потоком, який несе нас, який не відпускає, який поєднує. Ми всі пов’язані нашою мовою. І навіть якщо якоїсь миті можливості її видаються нам обмеженими та недостатніми, ми так чи інакше змушені будемо повертатися до цих її можливостей, які дають нам надію на те, що в майбутньому поміж нами не буде недоговореностей чи непорозумінь. Мова іноді видається слабкою. Проте саме вона в багатьох випадках є джерелом сили. Вона може відступити від тебе на якийсь час, проте вона нездатна зрадити. Це і є головним та визначальним. Доки у нас є наша мова — доти у нас є бодай примарні шанси пояснити себе, проговорити свою правду, навести лад у своїй пам’яті. Тому говорімо, говорімо. Навіть, коли наші слова ранять горло. Навіть коли від них почувашся загублено й порожньо. За голосом стоїть можливість правди. І варто цієї можливістю скористатись. Можливо, це взагалі найважливіше, що з нами всіма може статися.

Сергій ЖАДАН

Промова в день вручення Премії миру німецьких книгарів 2022 р.

Георгій ФІЛІПЧУК,
академік НАПН України

Ідеали нескорених

229-й день повномасштабної війни путлівської раші. Держава-терорист бомбардує Київ, Україну, нищить дитячі майданчики, пам'ятники, цивільну інфраструктуру, вбиває мирних людей. Біль, гнів, лють, крик і лайка. Усе пересипано. Як не просто сьогодні людині дотримуватися біблейського заповіту: “Гнівайтеся, та не грішіть”, коли ординська нечисть в агонії ненависті вбиває, руйнує, гвалтує, ненавидячи все живе, українське. Хто тут здатен “не противитись злому”, підставляючи другу щоку, щоби вдарили ще? Тому українці читають Святе Письмо сповна інакше, знаходячи в ньому ті смисли й сенси, суголосні нашій борні за Свободу. Візьміть повну Божу зброю, — сказано там — щоб дати опір дню злому, і, все виконавши, витримати. Візьміть щита віри, яким зможете погасити всі огненні стріли лукавого. Візьміть і шолома спасіння, і меча духовного. Тож з нами мусить бути меч, шолом і щит. Для захисту Правди, для Перемоги над зайдами. Але найголовніше — дайте, продайте, нарешті, Україні необхідну ЗБРОЮ!

Щоби палали вогнем розплати їхні “кримські мости” і крємлєвські бункери; каралися руками справедливих месників московські людоджери й зрадники-колаборанти; щоби мати силу навічно “затикати пельку” тим політикам, що “запросили” в наш дім війну; щоби земля українська позбавилася того депутатського кублостану на кшталт богуцьких, які напередодні терористичної ракетної атаки русні пробелькотали: “було б зрозуміло, якби вони (розіяні) стирали з землі Західну Україну, боролися б з „бандерівцями”. Але вбивати масово і знищувати саме південний схід, який вони вважали „малоросією”, — це за межею”. Що це? Недоумкуватість. Чергова спроба сегрегації України, поділу єдиного Народу на бандерівців та малоросів (як у часи януковича) чи зневажливе ставлення цієї “любительницької булгакова” до великих Українців, з іменами та ідеалами яких Воїни захищають Україну.

Хоча всім, мабуть, зрозуміло, що не вельми подібним всує згадувати пошанований народом Рід Бандери, який присвятив життя служінню Україні. Нагадую про це, оскільки саме в ці дні (15 жовтня 1959 р.) московський агент Сташинський убив Степана Бандеру. У русі опору загинув його молодший брат Богдан. 1942–1943 рр. у концтаборі Аушвіц вбито братів Олександра та Василя. Советська влада знищила Батька, а сестер Оксану Марту-Марію, Володимиру заарештували й заслали до Сибіру. Такою страшною була ціна відданості Україні цієї славної родини. Але його ідеали, чин, світоглядні й етичні розмисли, прозорливість щодо політичного життя світу та України продовжують зберігати свою значущість. Провідник, Будитель, Воїн.

У статті “До засад нашої визвольної політики” Степан Бандера напише, що “Українська національна революція — це боротьба за саме життя і волю народу і людини; боротьба проти московського імперіалізму, який прямує до панування над усім світом і з тією метою нівечить народи та людину”.

Він стверджував, немов прогнозуючи сучасні реалії, що українська національна революція складатиметься з трьох фаз. Перша і друга — це затяжна визвольна боротьба, третя — державного будівництва, будівництва на місці знищеного СРСР незалежних національних держав. Отже, в самій авторській концепції української революції була ідея визволення шляхом боротьби всіх народів, поневолених “московсько-більшевицьким імперіалізмом”, на тлі якого мають утворитися незалежні національні держави, а “російська держава має бути обмежена етнографічно-російськими землями”.

Дуже важливий складник його програми — необхідність всезагального спротиву москві, не локалізуючи боротьбу у власних національних кордонах. Бо сепаратні визвольні змагання одного народу без боротьби інших народів та координації їхніх дій, зазначав він, створюють вигідну пози-

цію для крємлєвських імперців, які “успішно” воюватимуть лише з кожним окремішно. Тому запоруку успішності боротьби Степан Бандера вбачав лише в “одній загальній, скоординованій дії, спільному визвольному фронті, який дає шанси визволитись іншим народам”.

Стратегія і тактика цього незламного борця за волю України ґрунтувалася на політичному, мілітарному, світоглядному солідаризмі, який передбачав формування спільного визвольного фронту, без якого не перемогти імперське зло, не здобути суверенності й свободи. Усі приневолені мусять бути союзними і солідарними, йдучи разом єдиною лавою проти гнобителя. Бо недостатньо співчувати, слід боротися єдиним “анти-більшевицьким визвольним фронтом”.

Відтоді ці завдання, як і сутність злodianь московських зайд, не змінилися. Їхня ідеологія, політика зберегли свою хижачку сталість та колоніальну хтивість москвіта стосовно “інших” націй, народів. Адже всі авторитарні, цинічні й аморальні звички-нахили “грозно-опричників”, екатерин-потрів, сталінів та їхніх тоталітарних режимів не еволюціонували у краший бік, а в найгірших вимірах сконцентрувалися нині в образі путінського рашизму. Жорстокість, людиноненавистість до “іншого”, зверхність, брехливість, жадібність, кочова звичність загарбувати, пропагування власної месійності завоюваннями, вбивствами, брехнею. Виникає природне запитання: а завдяки чому таке цивілізаційне злоутворення існує, скніє в темряві, залишаючи “без світла” інших людей? Хто і що утримує цей глибокий народ із його божевільними правителями на білому світі? Як треба чинити, щоби позбутись цього віковичного мороку?

Серед багатьох причин животіння цієї загрози для людства в образі деформованої ерефії є одна її “якість”, яку необхідно здолати політично й етично. Бандера застерігав, щоби не дати перемагати москові інші держави та народи, необхідно унеможливити її звичну практику “поборювання одного народу з допомогою байдужих до його справ синів іншого народу”. Тому закликав до розуміння світовою спільнотою цієї істини, що “боротьба кожного іншого народу — це боротьба спільна, а тим самим і його власна”, пропонуючи одразу після завершення Другої світової війни конструктивний підхід до поборювання російського колоніалізму, що розповзався землями Європи та Світу. Він писав: “Найсильніший двигун перемоги визвольної революції народу — це співдія і співпраця як між союзними визвольними рухами, так і між одиницями всіх національностей в антибільшевицькому фронті”.

Обґрунтовуючи визвольну концепцію, національний провідник зважав на певну значимість міжнародної політичної кон’юнктури та сторонніх сил. Однак надавав їм значення допоміжних, а не вирішальних чинників. Бо якщо народ не дозрів до виборювання власної свободи, то ніяка зовнішня сила та міжнародна допомога не зробить його вільним. “І біда тій нації, в якій замирає сей дух (свободи). Коли в ній вигасає сей вічний вогонь, коли місце заступає насолода та вигода”, — зазначав Д. Донцов. Надіятися на сприятливі еволюційні зміни, коли визволення прийде від зовнішніх чи внутрішніх сил є неприйнятним. Бандера також не вважав, що тотальне знищення комуно-московського режиму стане можливим завдяки внутрішньому самоочищенню москвіта, примусу ззовні шляхом поступок та загравань. Тактика примиренства є згубною для свободи. Тільки боротьба. “Власними силами поневолених народів”. У ті післявоєнні часи, коли більшовизм нещадно випалював усі осередки державницьких устремлінь, уярмлював прагнення українців до волі й незалежності, незламний поборник Української Державности вірив і стверджував, що “осередньою силою у визвольній революції народів є Україна”.

Стрижнем у цій справі була не тільки

організована сила (політичні сили, повстанська армія та рухи), а, насамперед, боротьба цілого народу. Так сприймав визвольний поступ Степан Бандера, ставши знаменом нашої боротьби, ідейним стратегом і поведирем, який торує національний шлях до перемоги.

Його умовиводи, прогнози української перспективи часто збігаються із нинішніми реаліями і є суголосними часу. Мужня й справедлива оцінка крємлєвського режиму; шляхи боротьби українців за своє визволення; принцип міжнародного солідаризму, коли існує загальна затребуваність долати імперську московщину; відмова від уступок, загравань, аморальних компромісів заради тимчасової вигоди, політкон’юнктури та власного інтересу — все те, що вписано в сучасний порядок денний і чим “хворіє” сучасний світ, вибудовуючи “примирливі” стосунки з кровожерним рашкостаном.

На превеликий жаль, народи, що вели(-дуть) визвольну війну проти московського тоталітаризму шоразу опинялися у вельми драматичній ситуації, оскільки принцип солідаризму, колективної підтримки провідних країн світу ідеалів свободи впродовж ХХ століття не діяв в обсязі, уможливаючи перемогу. Завжди домінував аргумент сили, а слабші народи уярмлювалися і підпорядковувалися диктаторам — від Сталіна й Гітлера до Путіна. І якщо в минулому столітті нищення українців голодомором-ґеноцидом московсько-більшевицьким окупантом намагалися не помічати (“Європа мовчала”), як і пізніше — окупацію Чехословаччини і Польщі, то очевидно, що навіть таким фарисейством не вдалося виторгнути “мир” у гітлеро-сталіністів. Однак це підтверджує аксіоматичність Бандерівських істин, що лише “стратегія одностайної визвольної боротьби унеможливить москві розправлятися з кожним національним визвольним рухом окремо й за чергою” (Перспективи української національно-визвольної революції. — Київ, 2021. — С. 560).

Прикро, що практика останніх десятиліть показує, як цивілізований світ, зокрема на рівні ООН, проголошуючи правильні ідеологеми та принципи миру, свободи й демократії, знову (вкотре!) виявився безпорадним, хоча й співчуваючим, перед лицем чергового загарбницького вандалізму московського рашизму. Бо крємлєвський монстр укотре нахабно розправлявся, відчуваючи повну безкарність, зі слабшими народами, державами, що чинили спротив здебільшого наодинці.

Якщо проаналізувати антикомуністичні, антиросійські рухи в 50–70 роки в Угорщині, Чехословаччині, Польщі, а трохи пізніше на теренах розваленого СРСР у Молдові, Ічкерії, Грузії, Україні (анексія українського Криму і окупація частини Донбасу 2014 року), то мимоволі згадується сказане видатним Провідником, який ще в 50-х роках застерігав світову спільноту, особливо ті народи, які виборювали свободу. Він писав: “Треба зробити два висновки. Перший — західні держави можуть використовувати ситуацію, створену визвольними рухами, в тактичних розгарах з більшовиками (москвітами), не намагаючись допомогти цим рухам перемогти. Другий — ці рухи при сучасному міжнародному укладі не можуть розраховувати на те, що спонукать великодержави до рішучих протибільшевицьких (протикрємлєвських) виступів”.

Справді, важко не погодитися, що й досі в свідомості сильних світу цього не визріло остаточного переконання в єдиному (безальтернативному) рішенні — “тотальній розправі з більшевицьким (московським) імперіалізмом”. Історія засвідчує, що умиротворенням, перепрощуванням та бажанням зберегти “обличчя” людиновбивням справі не зарадити і безпеку та мир не вберегти. Бо якби належна реакція натівських країн західної демократії була проявлена до агресивної імперської політики ерефії ще на початку 90-х минулого століття, то, очевидно, Україна не пережи-

вала б такі трагедійні часи, а світ не знаходився б над проваллям ядерного колапсу. Непокаране зло повернулося “окрилений”, із відчуттям всездозволеності та всепрощення. Слід визнати, що стратегічною помилкою цивілізованого світу, починаючи з 1991 р., стала відсутність правового факту засудження злочинного режиму СРСР та комуністичної ідеології в росії, не заставивши її очиститись від людиноненавистництва. Бо вона (як правонаступниця СРСР) так і не відповіла за вчинені злочини проти Українського народу в період 1918–1991 рр., зокрема за Голодомор-ґеноцид 1932–1933 рр., за приховування злочину ґеноциду протягом 1992–2022 років.

Натомість москвітам дозволили, проявляючи нічим не виправдану делікатність, зберегти ядерний статус, а також представництво в Раді Безпеки ООН. Хоча було очевидно, що на очах усього світу відбувається політична, світоглядна, мілітарна реставрація тоталітарного режиму сталінського штибу. І коли нині чується заїжджений вислів — “ніхто не думав, що...”, то варто ствердно сказати — думали й чимало чинили недоброго, щоби війна таки прийшла і в наше обійстя, в Європу.

Бо аналізуючи подібні капітулянтські течії (інакше не скажеш) упродовж останніх трьох десятиліть, які Степан Бандера в свій час називав “примирливою політикою постійних поступок”, які породжують “альтернативу: капітуляція перед більшевизмом (руснею), чи атомовою війною”, не можна не помічати згубність цієї безглуздої москвофільської інерції, яка стала реальністю сьогодення у виконанні відомих особистостей. Колишня канцлерка Німеччини Ангела Меркель лукаво заявляла, що “міцний мир в Європі може бути досягнутий тільки за участі Росії”; мільярдер Ілон Маск пропонує згідно його “мирного плану” провести новий референдум на окупованих росією територіях під егідою ООН, віддати Крим росії, забезпечити його водопостачання, а Україні мати нейтральний статус; Папа Римський Франциск за неділю двічі закликає президента України до “серйозних пропозицій миру”, нібито не знаючи, що агресором, загарбником і людиновбивцею є осаженілий путін.

Чому такі прояви угодовства та зрадництва інтересам України мають місце в середовищі “високої” політики? Що спонукає впливових осіб так неприхильно й несправедливо ставитися до України? І знову ці запитання повертають мене до історичних паралелей. Показовою для розуміння цього явища є проголошена промова Степана Бандери влітку 1954 року з нагоди зустрічі українців США й Канади в Торонто. У ній зазначалося, що “байдуже й неприхильне ставлення політики провідних західних держав до української справи є наслідком засадничих помилок політики у відношенні москві. Переважають надії та намагання знайти можливість співіснування з москвою. Тому бояться проявити будь-яку прихильність до найуразливішої для москві української справи”. Отже, з тих пір минуло майже сім десятиліть, а спроби пританцьовувати “бариню-сударину” з кривавим крємлєвським диктатором (як колись із сталінімом) продовжуються “зберігачами” путінського “обличчя”.

Проте не їм вершити долю майбутнього. Уже тоді, в 50-х роках, Бандера чітко визначив союзників і ворогів у визвольній боротьбі України та інших народів. Він публічно оприлюднив визначальну тезу перспективи змагань за свободу. “Народи, — писав він, — які мають справу з більшевицьким (російським) поневоленням, хотіли б бачити в США керівну й найрішучішу силу в протибільшевицькому змаганні. Така роль припадає цій державі в наслідок її світового положення та сучасного міжнародного укладу сил”.

І так сталося, що саме цей союз (ще доконечно не оформлений) України та США є нині головною передумовою успіху й перемоги над “найгрізнішим в історії християнської культури ворогом”. Нехай ідеал “добра для України і боротьби за її волю”, яким жив Степан Бандера, і постане великою ідеєю Правди для незборимого Українського Народу.

Павло МОВЧАН,
голова ВУТ “Просвіта”
ім. Т. Г. Шевченка

Право на самого себе

Штрихи до портрета лавреата Народної Шевченківської премії—2022 р. Георгія Філіпчука

Сьогодні в перенасиченому інформаційному просторі привертати увагу до найважливіших тем і проблем надзвичайно важко. Адже крикливо-провокативні теми розраховані не на акцентуванні суспільної уваги на край важливого, а на бажанні привертати увагу до себе, “дорогого”, коли суб’єктивно-крикливо ніби покликано заслонити визначально-важливе не лише в сьогодні, а й у значному історичному проміжку часу, який найменується новітньою добою чи історією. Цей материк, який називається історією сьогодні України, весь переснований не лише християнською догматикою, а й суто поетичними дохристиянськими віруваннями, які зберігають свою рудиментарність подосі в самій українській мові, що формувалася тисячоліттями на конкретному географічному материкі, вже давно не вміщується в поняття Україна, як скажімо, християнство не вкладається в поняття Ізраїль чи Іудея...

Відомий український державний і політичний діяч і науковець-просвітник Георгій Філіпчук цю категорію – Україна, українство – згущує, з одного боку, до поняття україноцентризму як до певного смислового квазару, а з іншого – розпросторює його до таких, здавалося б, абстрактних категорій, як сумління, добро, правда, справедливість, віра, що для всеукраїнського світогляду є визначальними, підтвердженням чого є весь творчий доробок Григорія Сковороди чи Тараса Шевченка, не кажучи вже про усну народну творчість українців... Адже згадані мною категорії добра, справедливості, отже, й свободи, сумління, віри лежать не лише в основі християнського віровчення, а й в основі світопорядку, світоладу, а у XXI сторіччі є ще й підгрунтям симетрії та співіснування людства на Землі...

Оригінальність Філіпчуківського стилю в серії його публікацій протягом кількох років на шпальтах тижневика “Слово Просвіти” (маємо надію на видання окремим накладом у двокнижжі), його підхід до історії, як до релігійно-філософської думки, так і до історико-пізнавального масиву, полягає в тому, що предметом його досліджень є не застигле минуле, а пульсуюче сьогодні, яке дає йому можливість спостережень за вертикальними зв’язками, – як з вітчизняним минулим, так і з перебігом світової історії, в контекст якої Україна вписана давно, але через імперську московську підпорядкованість була позбавлена права на саму себе.

Термін “українська ідентичність” виходить далеко за межі, звужені московським імперіалізмом протягом останніх століть, до часів нашого княжого періоду старокіївської доби, сягаючи часів трипільської цивілізації, до якої ми, українці, в Україні суцільно і поза нею, маємо безпосередній стосунок.

Роздуми академіка Г. Г. Філіпчука – це своєрідний путівник у часи не лише далекі, а, найважливіше, в обшири часу, пережитого щойно. Як на мене, це своєрідна історико-культурна і політична картографія. Це певний семінарій, який провокує, спонукає до заглиблення і переосмис-

лення щойно пережитого сьогодні і вчора. Ви можете знайти на просторі кількох сторінок тексту і оцінку всім подіям, що відбуваються або щойно відбулися, і обґрунтовані рекомендації, як і що необхідно чинити вже зараз, негайно! Тому ці тексти – не лише публіцистичний зболений відгук на вчорашнє й сьогоднішнє, а й певна аргументована пропозиція, сформована його інтелектом і життєвим досвідом, його громадянською небайдужістю до всього, що чиниться у нас і з нами... Автор не лише рефлектує чи оцінює, а й залучає всіх зацікавлених до односторонності, до витворення єдиного когерентного поля та розв’язання порушених проблем, шукаючи спільні альтернативні рішення, таким чином складаючи своєрідні рекомендації для суспільства і владців.

Публіцистична наснаженість тексту, підсилена емоційними оцінками Г. Філіпчука, створює цікаві своєрідні сюжети, котрі приваблюють самобутніми інтонаціями, настроєвістю і, головне, пристрасною...

Жага справедливості, правди – ось що є головним мотивом роздумів Георгія Філіпчука. Автор своїми роздумами спростовує накинуту людям сентенцію “велике бачиться з відстані” – ні, він стверджує, що велике твориться і вчора, і сьогодні. Такою постає з-під його пера Історія відродженої України. Він бо й сам є її учасником і творцем як один із організаторів Народного Руху України, як один із учасників відродження української України XX–XXI ст.

Для мене особисто важливий контекст, у який вписується та чи інша подія, вихоплена Георгієм Філіпчуком із часового потоку... Поза контекстом боротьба двох цивілізацій – української і московської – була б простою констатацією. А саме контекст історичний: боротьба двох світів, московського – варварського,

рашистського, злякисного, руйнівного – зі світлим, життєствердним, будівничим – робить кожне свідчення автора вдумливим, підсумковим, актуалізуючи ті оцінки про Московію, які були оприлюднені ще зовсім недавно самими росіянами. Як, наприклад, оцінки і висновки відомого поета Євгена Євтушенка, зроблені ним 22 роки тому в передмові до фотоальбому “Російський вік. Історія Росії за сто років у фотографіях”: “Божевільний паралітик Ленін, який понині гниє в Мавзолеї, є станом цілого народу, хворого народу, поголовно хворого національного генофілією...”

Оцінки явища рашизму, глибоко закоріненого в товщу століть Московії, зроблені Г. Філіпчуком, доказові й переконливі, в чому переконується читач, перейнявшись його роздумами. А прихильникам “рузького міра”, яких від сліпоти навіть рашистські бомбування не звільнили, радимо користуватися об’єктивною оптикою, а не збільшувальними лінзами московського виробництва. Скажімо, Марина Адамович, яка, рецензуючи в журналі “Новый мир” згаданий мною альбом, писала: “Виникає враження, що Росія – країна божевільних та злодіїв, країна вбивць і повій, гине місце, і при царях – гине, і при соціалізмі, і при капіталізмі – темний народець з червоточиною, порочний, на шкоду всьому світові”.

Вчитуючись в тексти Філіпчука, поділяючи їх доказовість, розуміємо всі небезпеки для нас, українців. Без пошуків витоків цього явища, явища “рузькомірства”, ми не зможемо дати відповідь на питання про нашу національну перспективу. Європа – так! Гаразд! Але з чим? З “єдиним марафоном”, з Гоголь-фестом, з Булгаковим, із сентенцією міністра культури Ткаченка (з розмови про церкву) – “наша сила в різноманітності”...

Витокі рашизму як явища ся-

гають ще часів Івана III та Івана Лютого, коли Філотеем, ченцем псковського монастиря, була сформульована концепція “Москва – Третій Рим...”. І вже протягом п’яти сторіч ідея Московії як вселенського імперського центру втокмачувалася в голови багатьох поколінь московитів, а тепер і нинішніх путінців, наділених особливою місією: “врятувати світ від вестернізації”.

Саме тому Георгій Філіпчук звертає нашу увагу на аномальність цього ідеологічного явища, яке обернулося для нас, українців, і для багатьох інших націй великими катастрофами... А для нас, зокрема, трьома голодоморами, депортаціями, денацифікацією – руйнуванням наших духовних підвалин, нищенням і пограбуванням українських святинь, нищенням української еліти і послідовним нищенням української мови. Саме тому Георгій Філіпчук робить особливий наголос на мовній і освітній проблемах. Тут доречно нагадати читачам про позицію народного депутата України Г. Г. Філіпчука, який у 1995 році, під час обговорення проекту Основного Закону незалежної України (на відміну від багатьох інших народних обранців) чітко проартикулював необхідність точного означення 10-ї статті Конституції: “проблема мови, знову ж таки, як і символіки, не дискусійна. Тому, що мова – це не просто засіб спілкування. Це те, що об’єднує нас, що створює сьогодні політичність української нації... Треба не забувати, що таке національна гідність, пам’ятати про неї” (“Шлях до Конституції – шлях до злагоди”, ст. 55. – К., 1996).

Є велика спокуса цитувати академіка Георгія Філіпчука, адже його вислови – свіжі, сентенції – красномовні, узагальнення – влучні. Ви зможете в цьому переконатися, захоплено вчитуючись у його публікації, для яких він обрав яскраву форму щоден-

никових нотаток, що є проявом і поєднанням високого інтелекту та пульсуючої, правдивої емоційності. А ще душевною мембранністю на ті кривди, які зазнавала і зазнає досі українська нація. Бо час для нього не є горизонталлю з певними відтинками, зарубинками, позначками. Час у Філіпчуковому слові є чотиривимірним і цілісним, у ньому історичні події синхронізуються, перегукуються, доповнюються, продовжуються з умовного минулого – через сьогодні – у завтрашнє, у якому, за твердженням автора, станеться вікозавітна перемога світла над темрявою, добра над злом. У зв’язку з тим, що, за словом Філіпчука, Московія є екзистенційним ворогом, носієм вселенського зла для України, сьогоднішня війна є долевизначальною не лише для нас, українців, не лише для світу, а й для самих московитів. Бачення Г. Філіпчуком цієї перспективи є його внутрішнім розумінням логіки розвитку людства в XXI столітті, де українцям відводиться особлива, місійна роль. Саме цими візіями і зумовлюється темпераментна, палакотюча манера письма, де емоційний настрій, пристрась диктують відповідну інтонацію, впливають на словниковий ряд, на добір відповідних настрою лексем, зворотів, епітетів...

І все це – про пекучу теперішність, бо це двокнижжя Г. Філіпчука – не історичні системні відбитки, навіть на історикографічному чи прямому текстуальному, чи наративному вимірах, а радше – суспільні рефлексії на щоденні плінності нашого національного буття. Тим вони і цікаві, і важливі, і необхідні. Переосмислення щоденної біжучої хвилі національного буття, вписуючись в історико-філософські контексти, дають цікавий результат: визначають глибину інтелекту автора, зберігають формат часової проминувості та визначають рівень “зболеності” оповіді автора. Ефект дискусійності, інтонація, з якою вимовляється Слово, створює враження особистої присутності, діалогічності, – тобто включеності кожного, хто знайомиться з текстом Філіпчука, в спільну розмову, в якій зберігається місце для озвучення думки кожного читача-слухача. Бо проблеми переосмислюються постійно, так би мовити, доплоскуванням до раніше висловлених автором аргументів нових. Ні, це в жодному разі не нанизування фактів, подій, оцінкових цитат, не претензії на всеосяжність виміру тієї чи іншої події, а зануреність у загальну товщу часу. Якщо хочете – в національну історію, або в глибини хронотопу, який означається не лише географічним поняттям Україна, а є живим, пульсуючим, історично тяглим, не окресленим відповідними межами і просторами чи часовими кордонами, україноцентричним – Батьківщина.

Стиль автора визначається його інтелектом і темпераментом. У тексті читач знайде і певні самоповтори – як лейтмотиви і самоцитування, і навмисні недомовки, але все це прикмети жанру гарячої публіцистики, а не науково-вивірених холодин... Не лише особисті узагальнення, а живе спілкування, не монолози, а діалоги, в яких читач почуватиметься співтворцем думок і оцінок, висновків і особливих наголосів в тексті, який раптом стає документом часу. Документом буття українців.

Московська церква в Україні. Допоки?

Павло МОВЧАН, голова ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка:

— Ця тема для нас давня, болюча, хронічна. Сьогодні ми маємо війну і величезні проблеми з нашим північним сусідом, який продовжує ту ж саму політику, що була застосована проти українців протягом 500 років. Адаже саме за півтисячоліття сформувався концепт, який став основою “русского міра”.

Це почалося ще за часів великих князів московських Івана III та Івана Лютюго (Грозного). Саме тоді були уярмлені великі ханства, починаючи від сибірського, астраханського та казанського ханств, закінчуючи зруйнованим Новгородом, нещадно знищених деспотією великих московських князів.

Ми про це забуваємо, шукаючи витоків в основі того, що спричинило до чергової спроби зачистити український простір. Так було не один раз. І тому, коли ми кажемо про п’ять століть, то повинні говорити про ідеологію, сформовану ще тоді. Її концепцію розробив чернець псковський Філатей: “Москва — це третій Рим”. Саме під цим брендом Іван Грозний здійснив наругу над Богом і церквою.

Коли ми кажемо про московську церкву, яка нині володіє більшістю храмів в Україні, то маємо пам’ятати, що ця сила продовжує впливати на перебіг подій і сьогодні. Вона є причетною до війни, бо протягом тридцяти років незалежності втручалася в наше суспільне життя. Знову ж таки пригадаймо підступність цього “русского міра”, що сягає і глибокої давнини, і сьогодення.

Ще тоді, коли Сагайдачний здійснив свій похід на Москву і взяв її в облогу, він був за мить до перемоги. Але польський король Владислав спокусився на московське золото, і Сагайдачний відступив. Так і сьогодні чи вчора спокушаються європейські лідери на московське золото. Тепер воно у вигляді нафти чи газу, або якихось інших преференцій, які мала, наприклад, Німеччина.

Вся доба Ангели Меркель — ніщо інше, як фінансове підживлення Путіним своєї доброї знайомої і політичної партії, що була при владі в Німеччині протягом 16 років. Саме за ці роки Росія фактично сформувала свою концепцію щодо України, вважаючи, що Україна повинна бути її складовою. Меркель це підтвердила у 2008 році, коли на відомому Бухарестському саміті Віктору Ющенку було відмовлено у нашому праві бути членом НАТО.

Фактично Меркель і Саркозі тоді відіграли ключову роль у подіях, які впливають на сучасну ситуацію. Це вони по суті захопили Путіна до інвазії в Україну сьогодні: Росія на той час вже захопила частину Грузії, а її війська стояли поруч із нами у Придністров’ї. Західний світ продавався не один раз...

Я не випадково згадую про польського короля Владислава, який разом із Сагайдачним брав Москву. Король узяв золото, а вже незабаром Польща впала як держава. Згадаймо й часи Пилипа Орлика — спільний турецько-татарсько-український похід, коли військо Петра I було оточене і він міг уже не бути імператором. До речі, звання імпера-

ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка провела конференцію. Пропонуємо головне з виступів її учасників

Учасники конференції

тора він здобув завдяки синоду московської церкви — релігійно-політичного утворення, на який вони поміняли патріархат. Так само, як свого часу московська церква зробила царем великого князя Івана Грозного.

Тут можна провести паралелі з 1943 роком, коли Сталін дарував автокефалію Грузинській православної церкви. Він тоді запросив до себе делегацію грузинських священників. Цікава деталь: коли вони приїхали в Кремль у церковних рясах, Постишев їм сказав: “Почему вы приехали в этом облачении? Идти через плечу до ГУМу, купит там одаг, і тоді з вами зустрінеється Йосип Віссаріонович”. Священники виконали вимогу. Маленька деталь, але вона багато що пояснює в суті московської церкви, яка ніколи її не міняла. Бо завжди служила владі.

Йосип Сталін запросив цих священників до себе, коли вони вже одяглися в цивільне, і каже до керівника делегації: “Сандро (з яким навчався у семінарії), какою ты смешной. Кого ты боишься — его (Бога) или меня?” Раз вони переодяглися, значить, боялися Сталіна. Церква завжди боялася влади. Російська й грузинська церкви підтримали ідею присвоїти Сталіну звання генералісімуса. Так само патріарх Кірілл благословив путінську війну проти України.

Ще 25 років тому, коли Путін лише починав свій кар’єрний шлях, російський філософ Андрій Зубов застерігав про небезпечність врядування цієї особи в Росії. Він казав, що в Росії спочатку займаються боговбивством, а потім — братовбивством. За ці 25 років нічого не змінилося. Суть російської церкви і “русского міра” — служити владі. І коли ми говоримо про московську церкву в Україні, то питаємо: допоки ця політична сила буде шкодити Україні?

Ця сила впливає на всі політичні процеси, на всі вибори. Вона підтримувала Януковича, брала найактивнішу участь у виборах 2019 року. Тоді всі промосковські

сили були задіяні проти Порошенка.

Питання, яке було слід розв’язати автоматично, — передача церковного майна, що належить українській нації, українському народові, так і не вирішено.

Микола ЖУЛИНСЬКИЙ, директор Інституту літератури імені Тараса Шевченка НАН України:

— Почну зі спогаду. Коли митрополита Володимира Сабодана Москва направила в Україну, аби він очолив так звану Українську православну церкву московського патріархату, то я зустрівся з ним у кабінеті віце-прем’єр-міністра України і мав розмову.

Скажу щиро, я тоді ще не зовсім добре орієнтувався у складних міжцерковних справах. Але пам’ятаю, як тоді запитав митрополита Володимира: “Ви прибули сюди, будете очолювати цю церкву. Я вважаю, що ви повинні у першу чергу поставити питання про автокефалію, про вихід, набуття повної незалежності цієї церкви”. Митрополит відповів: “Миколо Григоровичу, якщо я тільки заікнуся про самостійність, мене завтра тут не буде. А буде людина, яка не має українського серця. А я людина з українським серцем і буду робити все для того, щоб моя церква не була проти незалежної України”.

На цю конференцію я взяв духовний заповіт митрополита Володимира. У ньому він ставив питання, яким буде майбутнє православної церкви в Україні. Чи зможуть православні об’єднатися? Увінчає об’єднаним зусилля автокефальний статус цієї української православної церкви й надалі реалізуватиме свою помісну канонічність в канонічній єдності з руською православною церквою? Звісно, в його заповіді немає відповіді, але дуже часто зустрічається слово автокефалія.

Хочу запитати, який сьогодні статус має Українська православна церква московського патріархату, зважаючи на той собор, що відбувся 27 травня? Нещодавно мав зустрічі з деякими представниками цієї церкви і ставив їм за-

питання: “Чи справді ви сьогодні повністю незалежні, чи й надалі перебуваєте в канонічній залежності від московського патріархату? Якщо ви дійсно проголосили автокефалію, то як на це реагують вселенські православні церкви? Чому у вас немає діалогу зі Вселенським патріархом Варфоломієм?” Відповіді так і не отримав.

Ми сьогодні повинні мати чітке уявлення, який статус має ця Українська православна церква, яка, на мою думку, продовжує перебувати у канонічному підпорядкуванні московського патріархату. Якщо перебуває, то й далі політика московського патріархату є політикою УПЦ.

Я хочу, щоб ми сьогодні, користуючись присутністю спеціалістів, відповіли, які ми повинні поставити вимоги сьогодні. Щоб ми могли пояснити громадськості релігійну ситуацію в Україні і чітко сказати, яку політику проводить Українська православна церква московського патріархату.

Олександр САГАН, доктор філософських наук:

— Собор Української православної церкви московського патріархату, який відбувся 27 травня, ні за юридичним статутом, ні за статутом церкви не є правомочним. За один день вони провели нараду, синод, архієрейський собор і собор. Хоча в статуті прописано, яким чином збирається собор і як на нього обираються делегати. А те, що вони оголосили автокефалію, насправді дуже легко спростовується.

Російська православна церква забрала епархії в Криму. Яку маємо реакцію “самостійної, автокефальної, незалежної” церкви? Ніякої. Чому вона мовчить? Тому що її статус насправді ще більше понизився, ніж був при Володимирі Сабодані. Тоді вони могли самостійно утворювати або ліквідувати епархії, призначати єпископів. У них був свій церковний суд. Сьогодні все це ліквідовано. І тому, коли в них забирають епархії, вони й слова сказати не можуть. Навіть не варто говорити, що це якась самостійна церква.

Ще у 2018 році був прийнятий закон, згідно з яким парафії УПЦ повинні були внести у свої статуті зміни і вказати, що вони належать до московського патріархату. 15 жовтня 2019 року цей закон мав вступити в силу, але так і не вступив. Те саме стосується і старообрядської церкви, яка ще більш радикальна щодо України, ніж УПЦ МП.

Вже три роки понад 9 тисяч релігійних громад мають нечинні статuti. З них три з половиною тисячі мають в оренді нерухоме майно державного або комунального походження. Виникає питання: “Чому організації з нечинним статутом продовжують орендувати це майно?”

Я передивився близько ста відео зборів релігійних громад. Головне питання, яке на них обговорювалося, — московський ми чи не московський патріархат. Аби в статуті було чітко прописано, то це питання навіть би не обговорювалося. І люди б відразу приймали рішення. Але держава так і не домоглася виконання цього закону. Є чинне законодавство, і наше завдання добитися від влади його виконання.

Сергій ПРИСУХІН, доктор філософських наук:

— Маємо негативні чинники Російської православної церкви, які принижують нашу національну гідність. Які роблять антагоністичними стосунки з представниками цієї церкви. У нас є тисячі прикладів, коли ця церква ігнорує Боже заповідь “не вбий”. Навпаки — створює прецеденти, коли логічно так чинити. Ми повинні сьогодні знайти систему протидії цій культурі насильства.

Російська православна церква сьогодні є модератором культури смерті на нашій території. Ми повинні зламати цю систему. У нас має бути високий рівень законодавства, який максимально заборонить цю церкву в Україні. Українці повинні унеможливити діяльність цієї не просто релігійної, а ідеологічної структури, яку використовує російсько-московська диктатура. Вони користуються церквою, аби збільшити той геноцид, який прийшов в Україну сьогодні разом із путінськими військами.

Микола ГОЛОМША, лідер політичної партії “Патріот”:

— З точки зору державності кожна держава має право на свою церкву. А наші керівники змовчали на самому початку і дали можливість укорінитися московським попам, які під рясою носили зброю, приховували боєприпаси, переходили російський спецназ. Які розграбували Києво-Печерську лавру, вивезли всю літературу. Ця церква нищить музеї. А ми багато років боїмося образити російських шпигунів. Треба легалізувати всі кримінальні провадження і справи, порушені проти цих шпигунів, державних зрадників.

Ще виникає питання: яка була правова сторона, коли захоплювали українські церкви на території Криму та інших анексованих краях України? Там нищать наших священників, кидають їх у катівні. Чи говорить там хтось про демократію, думку людей, чи рахується хтось з українцями? В агітці, яку роздають московські попи, говориться, що українців треба вбивати.

Думаю, що буде правильним ліквідувати Російську православ-

ну церкву в Україні. На сьогодні ця церква є підрозділом ФСБ, адміністрації Путіна. Все має бути в рамках закону. Але якщо людина вчинила дії проти української держави, навіть участь в інформаційній політиці на користь іншої країни, особливо в умовах війни, — це кримінальний злочин, за який треба карати.

Чому не притягують до кримінальної відповідальності попів московського патріархату? Тому що досить серйозний меркантилізм і, на превеликий жаль, прикриття. А діяти треба ефективно і практично.

Георгій ФІЛПЧУК, академік Національної академії педагогічних наук України:

— Маємо сотні тисяч невинно убитих мирних людей, дітей, мільйони наших громадян виїхало з країни і багато хто з них може не повернутися назад. Крім того, що Україна втрачає свій ресурс, свої національні багатства, вона втрачає найбільш значуще — людський капітал.

А ми інколи намагаємося оцінювати ситуацію так, як оцінювали її 10, 20 чи навіть 30 років тому. Практично не навчилися на державно-політичному та громадському рівні одного мудрого правила — маємо величезний брак симетрії.

Пригадайте, як п'ять років тому закривали церкву в Ногайську. Весь православний світ і Рада Європи на це абсолютно не відреагували. Так само, як і українська влада. А ще прецеденти в Криму, убивства священників.

Перекопанний, що місця московського патріархату на українській землі не може бути. Це не підлягає ніякій дискусії. Але має бути глибоке обґрунтування цієї морально-совісної позиції. І проблема не лише в церкві. Церква, як і мова, — це лише той страшний механізм, який використовують політики, аби знищити українську ідентичність і українську державність.

Сила, яка підтримує московський патріархат, сьогодні на виду. Це ОПЗЖ, яка нібито закрита формально. Ці політики привели війну на українську землю. Вони і сьогодні мають вільний доступ до всього. Всі політики і державні мужі, які сприяли і сприяють нашій страшній біді, повинні бути притягнуті до кримінальної відповідальності!

Якщо ми навіть матимемо багато успіхів на інших ділянках, в інших сферах, але це злякає створення (УПЦ МП) залишиться на теренах України, то чинитиме велике зло.

Давайте повернемося до наших попередників. У листах до Івана Огієнка сто років тому Симон Петлюра писав про майбутні конфлікти нашої держави з Москвою. Він передбачав ці конфлікти: “Нам потрібна міцна, ієрархічна, дисциплінована церква українська. Бо лише вона може відіграти велике позитивне значення у вислідах такої боротьби і допоможе зберегти і зміцнити українську державність... І якими б не були наші подальші успішні дії і наші здобутки, нас завжди по руках і ногах буде зв'язувати залежність у площині залежності від московської церкви. І вона буде підтинати всі наші самостійницькі, державницькі, незалежницькі устремління”. Яка глибока філософічність, яка політична прогностованість і яка правильна етична оцінка того, що відбувалося тоді.

Ми маємо не священнослужителів, не парафіан, не попів,

не академіків. Ми маємо громадян України, які всі рівні перед законом. А наша політична, громадянська, моральна і правова оцінка має бути лише однією. Жодного місця, жодного закутку на території України, в українській душі не має належати московському патріархату. І цьому треба давати адекватну, симетричну оцінку, жорстку відповідь в умовах воєнного часу.

Людмила ФІЛИПОВИЧ, доктор філософських наук:

— УПЦ МП залишиться московською, навіть якщо вони знімуть зі своїх статутних документів приставку “московський патріархат”. Бо в їхніх головах все одно буде васальна залежність від Москви. Вони ніяк не можуть себе усвідомити гідними суб'єктами державно-церковних і міжрелігійних відносин. Має пройти два-три покоління, щоб вони нарешті почали усвідомлювати себе українцями.

Хоча частина священників московського патріархату на об'єднавчому соборі в грудні 2018 року увійшла складовою частиною до об'єднаної Православної церкви України. Ще 400 священників не наважилися піти, але підняли голос протесту. Це ті, хто підписався під меморандумом священника Андрія Пінчука, який виступає за те, аби був притягнутий до суду патріарх Кіріл, що проповідує ідеї і концепцію “русского міра”, яка є абсолютно нехристиянською і сатанинською. Але це мала частка тих дванадцяти з половиною тисяч священників, які сьогодні є в цій церкві.

Хочу, щоб ми подумали про ті конкретні кроки, які можна здійснювати силами “Просвіти”. Маємо звертатися з запитом до різноманітних структур. Зокрема до Міністерства культури та інформаційної політики України з запитом, чому не виконується закон 2018 року стосовно статуту цієї організації. Пропоную також звернутися до СБУ, чому відповідний підрозділ, який відповідає за нашу безпеку, не бачить тієї безпеки, яка йде від цієї церкви. І коли нарешті постане індивідуальна відповідальність керівників цієї організації за те, що вони фактично ігнорують ті закони, які приймаються нашою державою. А ще треба звернутися до Міністерства внутрішніх справ України, до виконавчої служби, яка має забезпечувати виконання законів.

Також треба продовжити просвітницьку, пропагандистську роботу, яку проводить “Просвіта” і багато інших громадських організацій. Думаю, що варто видати невеличку брошурку. Людям потрібно роз'яснювати ці питання, тому що часто вони не розуміють тієї ситуації, в якій ми знаходимося, і безвідповідально ставляться до цих речей. Маємо використовувати всі майданчики, які є в Україні та за її межами, щоб доносити правду про шкоду цієї церкви.

Петро ЧЕРНЕГА, доктор історичних наук:

— РПЦ — не духовна, а сатанинська церква. Вона створювалася як структура царської влади. Недарма багато іноземців писало, що “русский человек — неверующий человек. В каждом селе своя вера”. А Микола Гоголь писав: “Без любви к Богу никому не спастись. А любви к Богу у вас нету. Боже, пусто и страшно становится в твоём мире”. Виступи на телевізійних каналах російських телевізійних ведучих пока-

зують, що в них немає навіть ікорки віри.

А хіба наша історія за 400 років не показала істинне обличчя цієї церкви? Їхня церква просякнута шаманським духом, тому що цей народ надзвичайно жорсткий, розбійницький. Про це багато писали російські діячі, зокрема, Лев Толстой.

Нам треба доносити до людей, що російська церква знищила частину нашої духовної культури — 15 тисяч церков, 500 тисяч ікон. Наше образотворче мистецтво, яке було провідним з часів Київської Русі, розкрадено. Цю церкву треба розвнчати. І це має зробити держава.

Потрібно пропагувати свою національну церкву. Збереження віри і мови — це те, за що ми боремося, це наша перспектива. Якщо не збережемо віру і мову, то втрачимо націю.

Іван ЗАЄЦЬ, український політик:

— Проблема Української православної церкви Московського патріархату сьогодні актуалізується через національне відродження в Україні і через війну з Росією.

УПЦ МП не тільки не сприяє процесам національного відродження, а навіть стає їм на перешкоді. Тому що вона сповідує політику “русского міра”.

Потреби війни полягають у тому, щоб посилити єдність українського суспільства. І ми сьогодні ведемо війну з Росією у трьох театрах. Воєнному, західному, де є наші партнери, і третій театр всередині самої України. Це боротьба з п'ятою колоною. А УПЦ МП є одним з найважливіших елементів цієї п'ятої колони.

Ми повинні ставитися до цієї проблеми саме з потреб війни. Ця церква не забезпечує безпеку нашої держави, навіть навпаки. Маємо багато прикладів діяльності єпископів, священників, звичайних прихожан цієї церкви, які підпадають під кримінальну відповідальність. Треба всі ці справи переглянути, звести їх до купи. Цей масив аргументів дозволить нам заборонити УПЦ МП як структуру, яка діє супроти інтересів України у війні з Росією.

Ми маємо вимагати від нашої влади заборони цієї церкви, бо вона веде через свої структури антидержавну діяльність. І тому, що вона не виконує чинне законодавство, зокрема закон, який зобов'язує перереєструвати громади.

Ми бачимо на місцях, що громади переходять до ПЦУ, а священники не переходять. Ставимо питання, що це за священник? В яку українську традицію вкладається його позиція? Священник повинен іти зі своєю паствою, дослухатися до голосу народу, допомагати йому. А ми бачимо священників, які свідомо відриваються від пастви. Їх утримують у рамках УПЦ МП погони або гроші. То про яку духовну природу цієї церкви можна говорити?

Станом на травень цього року близько 400 громад перейшли до ПЦУ, з ними перейшли лише 123 священники. Це ще одна причина подивитися на московську церкву в Україні реальними очима.

УПЦ МП розбудовувалася не тільки за московські гроші, а й за гроші наших господарств, колгоспів, підприємств. А тепер подивіться на ті храми, що вони збудували, якою архітектурою вони запаскудили наш простір. Сьогодні рідко де побачиш храм, побудований в українському сти-

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №699/2022

Про присвоєння М. Симчичу звання Герой України

За героїзм, виявлений у боротьбі за незалежність України, визначні особисті заслуги у становленні Української державності, багаторічну плідну громадську діяльність

постановляю:

Присвоїти звання Герой України з врученням ордена “Золота Зірка” СИМЧИЧУ Мирославу Васильовичу — українському військовому та громадському діячеві, сотенному Української повстанської армії, політв'язню радянських концтаборів.

Президент України В. Зеленський

14 жовтня 2022 року

Чотири свята 14 жовтня нанизані у різні часи на давню пошану Покрову й оберегу, День захисників і захисниць, День козацтва і День створення Української Повстанської Армії, якій цьогоріч 80 років.

Указом Президента України від 14.10.2022 р. за героїзм, виявлений у боротьбі за незалежність України, визначні особисті заслуги у становленні Української державності, багаторічну плідну громадську діяльність звання Герой України з врученням ордена “Золота Зірка” присвоєно 99-літньому Мирославу Симчичу — сотенному Української Повстанської Армії, політв'язню радянських концтаборів.

Звільнили Симчича у 1985 році. Усього він відбув у ув'язненні 32 роки, 6 місяців і 3 дні.

Ще рік після звільнення перебував під наглядом.

Навіть після проголошення Незалежності України міліція Запоріжжя “за звичкою” приходила перевіряти “особливо небезпечного злочинця”.

У 2008 році Симчичу в Коломиї було встановлено прижиттєвий пам'ятник.

Нині Мирослав Симчич живе у цьому місті на Івано-Франківщині, почесний громадянин Коломиї.

Життєвий шлях Мирослава Симчича описав Михайло Андрусак у книзі “Брати грому”.

15 листопада 2017 року за поданням Івано-Франківської обласної прокуратури Косівський районний суд реабілітував Мирослава Симчича.

Валентина Самченко

лі чи стилі бароко. Таким чином ми привчаємо наших людей до чужої архітектури, чужого простору, чужих символів.

У нас є структура, яка вважається церквою. А насправді це структура в руках Москви, руках Кремля. Не можна допустити, щоб у нас залишалася митрополія Російської православної церкви.

У нас є автокефальна Православна церква України, визнана світовим православ'ям. А такі дві конкуруючі структури, як УПЦ МП і ПЦУ, не можуть існувати на одній території.

Володимир СЕМИСТЯГА, голова Луганського обласного об'єднання ВУТ “Просвіта”:

— Голова Верховної Ради України заявляє, що питання заборони УПЦ МП розглянемо після закінчення війни. Поглянемо на це питання з іншого боку. Ще у 2014 році у Святогірському монастирі було повно зброї, бойовиків. Ми попереджали про це президента, Верховну Раду. Реакції не було жодної.

Маємо пам'ятати, що Російська православна церква не просто воює проти України. Вона ще й намагається анексувати наші території. Коли Путін оголошував про анексію Луганщини, Донеччини, Херсонщини і Запоріжжя, у залі були представники УПЦ МП. Митрополит Луганський і Алчевський Пантелеймон (Поворознюк) голосував за те, щоб анексувати українську територію. А в травні в Луганську було проведено так звану міжнародну конференцію. На ній Поворознюк говорив, що народ України — це бандерівці і з ними треба розбиратися. Реакції Верховної Ради ніякої. Це злочин.

Хотів би також наголосити, що патріарх Кіріл під своє підпорядкування перевів 5 епархій в Луганській і 2 — в Донецькій областях. Це близько 100 парафій. Такі дії — анексія території України іншою державою.

Московщина завжди робила одне й те ж. А російська церква є складовою частиною російського державного апарату, який робить все для того, щоб знищити українців як етнос. Такий церкві не повинно бути місця в Україні.

Світлана МАСЛОВА, голова Чернівецького обласного об'єднання ВУТ “Просвіта”:

— Питаннями переходу громад з УПЦ МП до ПЦУ часто займаються люди, які не мають навіть повної середньої освіти. А місцева влада та інтелігенція в цьому процесі не бере участі. Це велика проблема.

Хочу навести два приклади. Наприкінці серпня була дуже резонансна подія. До храму не занесли тіло загиблого воїна, бо священник московського патріархату відмовився його відспівувати. Це підштовхнуло громаду перейти до ПЦУ. Голосування було майже одногосним. Цьому сприяла і підтримка місцевої влади. На зборах були присутні сільський староста і голова територіальної громади. Коли всі об'єднані, то легше робити такі справи.

Днями також ховали нашого загиблого воїна у селі, де церква московського патріархату. Священник говорив гарні слова про загиблого Степана, але жодним словом не обмовився, що він загинув на війні. А в кінці сказав: “Ми молимося, щоб Господь умудрив нашу владу, наше воїнство та дав терпіння нам і тим, хто до нас в Україну прийшов”. Як можна було обійти це поза увагою? А реакції влади жодної.

Маємо думати не тільки про сьогодення, а й про те, якими виростуть наші діти, що сьогодні ходять до московської церкви. Українська влада повинна підтримувати справжню українську церкву. А ми мусимо йти до влади і давати їй конкретні пропозиції.

Записав

Едуард ОВЧАРЕНКО

14 жовтня на державному рівні відзначаємо дві дати, які нероздільно пов’язані військовими традиціями, героїзмом, історією воїнства, боротьбою за державність — День захисників і захисниць України й 80-річчя створення Української повстанської армії (14 жовтня 1942-го року є символічною датою постанови УПА відповідно до постанови Української Головної Визвольної Ради від 30 травня 1947 року).

Цього року вшановуємо сучасних захисників і захисниць України та воїнів УПА під гаслом **“Боролись! Боремось! Поборемо!”**.

Україна має унікальну історію воїнства. Кожна її сторінка сповнена звитягами різних поколінь оборонців рідної землі, які сформуливали особливий характер та образ сучасних захисників і захисниць України. Їхніми провідними рисами є патріотизм і відчайдушність, відава і честь.

Українська повстанська армія — військово-політична формація Українського національно-визвольного руху, яка прагнула відновити українську державність. Боротьба повстанців за незалежність України проти нацистів і советів є яскравим прикладом самовідданості та жертвості.

УПА стала продовженням визвольного руху періоду Української революції 1917–1921 років, підпільно-бойової Української військової організації та Організації українських націоналістів. Боротьбу повстанців у формі беззбройного опору підхопив дисидентський рух 1960-х років і національно-демократичне відродження кінця 1980-х — початку 1990-х.

У 1940-х роках УПА боролася і проти нацистів, і проти комуністів. Комуністичний режим затавав повстанців як посібників нацистів і багато років так намагався показувати бандерівців. Вони й досі є головними антигероями російської пропаганди.

Український визвольний рух мав загальноукраїнський характер.

Національне підпілля в роки Другої світової війни діяло в усіх регіонах України від Галичини до Криму й Донеччини. Дівав Провід ОУН на південно-східних українських землях із центром у місті Дніпрі.

Сучасні Збройні сили України незламні, як воїни УПА. Вони наслідують військові традиції повстанців. Зокрема, гасло “Слава Україні!” у 2018 році стало офіційним військовим вітанням, а пісня “Зродились ми великої години”, яка з 1932 року була гімном ОУН, — тепер марш українського війська. Мазепинка — головний убір Українських січових стрільців, поширена у Галицькій армії, Карпатській Січі та найупізнаваніший елемент однострою УПА — від 2017-го є офіційним головним убором Збройних сил України.

Цьогоріч Президент України запровадив відзнаку “Хрест бойових заслуг” для відзначення військовослужбовців ЗСУ та інших військових формувань за видатну особисту хоробрість і відвагу або видатний героїський вчинок під час виконання бойового завдання в умовах небезпеки для життя і безпосереднього зіткнення із супротивником; видатні успіхи в управлінні військами під час ведення воєнних дій. Ця державна нагорода візуально та символічно відтворює відзнаку УПА, створену повстанським художником Нілом Хасевичем.

“Боролись! Боремось! Поборемо!”

Повернення до повстанських традицій не випадкове. Нині ми продовжуємо ту саму боротьбу, яку вела УПА, — боротьбу за свободу проти того ж ворога — російського імперіалізму.

Тоді й зараз ворог — один. У повномасштабній війні, розв’язаній РФ, українці зі зброєю в руках боронять незалежність не лише власної держави, а й країн Європи.

Сьогодні світ знову зіткнувся з режимом, який прагне поділити кордони й прямує до новітнього тоталітаризму, який отримав назву “рашизм”. Цей неологізм, що виник від поєднання слів “раша” (від англійського russia) і “фашизм”, поки що не належить до наукового та офіційного дискурсу, але його знає кожен українець. Для нас він уособлює беззаперечне зло, яке несе вбивства, руйнування, геноцид.

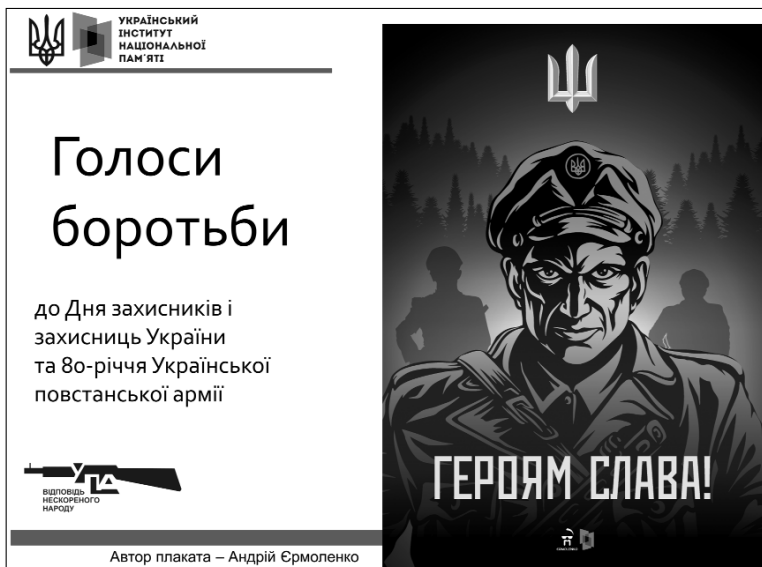
Нинішні злочини російських військових свідчать про їхній свідомий намір знищити українців. Так було, зокрема, в 1918 році в захопленому більшовиками Києві, коли за місяць було вбито від 3 до 5 тисяч людей. Так було в 1932–1933 роках, коли Сталін та радянський режим організували Голодомор-геноцид, і пізніше, коли мільйони українців стали жертвами репресій комуністичного тоталітарного режиму. До прикладу, за участь в УПА чи її підтримку каральні органи СРСР репресували понад 500 тисяч осіб.

Тому сьогоднішня війна — не лише за майбутнє, а й за наше минуле — за правдиву історію та пам’ять про борців за незалежність і жертв злочинів, вчинених комуністичним і рашистським режимами.

Війна формує та гартує нас. Своім героїзмом ми викликаємо повагу і змінюємо світ. Боремось за свободу та незалежність, за утвердження національної гідності. Віримо, що нинішні захисники та захисниця, пам’ятаючи чин повстанців, здобудуть перемогу.

День захисників і захисниць України

Україна на державному рівні почала відзначати День захисника саме 14 жовтня у 2014 році.

Щорічне державне свято було встановлене Указом Президента України “Про День захисника України” від 14 жовтня 2014-го № 806 на відзначення мужності та героїзму захисників незалежності й територіальної цілісності України, військових традицій і звитяг українського народу, сприяння подальшому зміцненню патріотичного духу.

З 2021 року цей пам’ятний день офіційно названий Днем захисників і захисниць України. Жінки ставали поряд із чоловіками на захист Батьківщини у різні періоди нашої історії. До прикладу, нам відомі імена Христини Сушко та Харитини Пекарчук, які воювали в Армії УНР. У Легіоні Українських Січових стрільців існувала Жіноча чота, співorganizаторкою якої була розвідниця Ольга Басараб. Сотні жіночих імен можна знайти серед героїв Другої світової, бійців УПА. В сучасній українській армії жінки пліч-о-пліч із чоловіками служать на передовій, освоїли спеціальності снайпера, кулеметника, розвідника, механіка, інструктора, медика. За останні 10 років кількість жінок в українському війську зросла у 15 разів. Тому 14 жовтня ми вітаємо всіх захисників України незалежно від статі.

Дату 14 жовтня для Дня захисників і захисниць України обрали не випадково. Історія цього свята має давню традицію. Покрову Пресвятої Богородиці відзначали козаки, за що свято от-

римало другу назву — Козацька Покрова. Українське військо 1917–1921 років зберігало козацькі військові традиції в назвах військових частин, структурі, прапорах, одностроях тощо. Найкращі традиції захисників минулого успадкували бійці сучасних Збройних сил України. Українська армія береже бойові традиції предків та імена героїв, від воїнів-русичів і козаків до січових стрільців і воїнів УПА.

Історія УПА у вимірах

Світовий контекст

За результатами Першої світової війни (1914–1918) виокремилися три групи держав: переможці (США, Британія, Франція), “переможені в стані переможців” (Італія, Японія) та країни-наступники переможених (Веймарська Німеччина, Австрія, Угорщина). Окремо стояв Радянський Союз — колишня Російська імперія, владу в якій здобули більшовики. Переможці намагалися зберегти статус-кво, інші ж країни прагнули переглянути результати війни на свою користь або взяти реванш за поразку.

Поразка Німецької імперії у війні призвела до втрати частини території та колосальних виплат переможцям. Важкі умови Версальського миру стали причиною різкого сплеску реваншистських настроїв у Німеччині. Після перемоги на парламентських виборах до влади прийшла Націонал-соціалістична робітничка партія на чолі з Адольфом Гітлером (1933 рік). Він скористався тим, що в країні наростало невдоволення результатами Першої світової війни. Головною тезою Гітлера було бажання “відновити справедливість”, відродити втрачену імперську велич Німеччини, повернути відібрані сусідами землі. Під час свого правління він “призначив” винними за поразку в Першій світовій війні насамперед євреїв, а також комуністичних більшовиків, які були нерозривно пов’язаними у програмі життєвого простору Гітлера (каналізував агресію німецького суспільства проти них), та підтримував у суспільній свідомості уявлення про “державу у ворожому оточенні”, яку взяли у кільце “хижі” капіталістичні імперії — Велика Британія, Франція, — а також Радянський Союз. Нацисти перетворили Німеччину (Третій Райх) на потужну милітаристичну державу, щоб здобути реванш за поразку в Першій світовій війні. Це стало першою передумовою Другої світової.

Виснаження Російської імпе-

рії у Першій світовій війні спровокувало спочатку демократичну Лютневу революцію, а потім — більшовицький жовтневий переворот 1917 року. Більшовикам вдалося утримати більшість земель колишньої імперії в Радянському Союзі й поширити свій вплив на країни Європи та світу, що стало другою передумовою Другої світової війни.

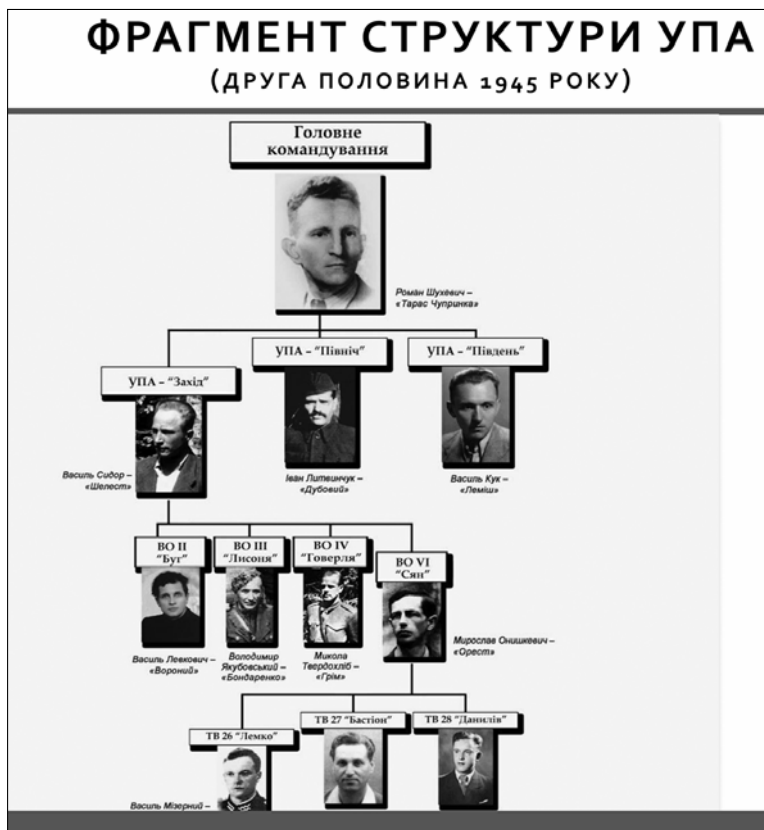
У міжвоєнне двадцятиліття українці були найбільшою в Європі бездержавною й розділеною нацією. Радянський тоталітарний режим здійснював проти українців масові злочини. На землях, що відійшли до Польщі (Волинь, Галичина) та Румунії (Бессарабія, Буковина), цілеспрямовано асимілювали українців, порушували їхні права, хоча до масових репресій, як у СРСР, не доходило. Відносно легшим було становище українців на Закарпатті, що входило до Чехословацької республіки, однак і там вони не мали власної національної автономії.

Сили, зацікавлені в перегляді міжнародних кордонів, використовували невирішене українське питання у власних інтересах. Йосип Сталін розраховував приєднати до СРСР частину тодішньої території Польської держави. Такі плани прикривали гаслами про возз’єднання українського народу. Натомість Адольф Гітлер мріяв про створення на території радянської України німецької колонії для задоволення економічних і соціальних потреб Третього Райху. Щоб заспокоїти Велику Британію і Францію Гітлер стверджував, що переозброєння Німеччини спрямоване не проти них, а необхідне для визволення України з більшовицького поневолення. Вважаючи, що апетити Німеччини можна задовольнити незначними поступками, або ж переорієнтувати загарбницькі устремління Гітлера на схід, західні держави проводили щодо агресора “політику умиротворення”.

Український вимір визвольного руху

Український визвольний рух, який на початку ХХ століття вилітав у національну революцію 1917–1921 років, не зупинився після її поразки, а трансформувалася у нові форми — і легальні (де дозволяла політична ситуація), і підпільні. В Західній Україні, що опинилася у складі Польської держави, розгорнула діяльність Українська військова організація. До неї увійшли переважно ветерани військових формувань Української революції. З’явилися також молодіжні націоналістичні гуртки. У 1929 році всі вони об’єдналися в Організацію українських націоналістів. До травня 1938-го її очолював полковник, колишній командир Корпусу Січових Стрільців Євген Коновалець.

Новим викликом для українського визвольного руху й ОУН, зокрема, став початок Другої світової війни, яку у вересні 1939 року розпочали нацистський та комуністичний тоталітарні режими. Західну Україну окупував СРСР і їй вперше довелося зблизька зіткнутися з масовими репресіями комуністичного тоталітарного режиму проти місцевого населення. Водночас після вбивства Євгена Коновальця між керівництвом крайової ОУН (на території України) й еміграційним

проводом націоналістів на чолі з Андрієм Мельником тривалий час наростали протиріччя, що проявилися в різних поглядах на тактику досягнення головної мети — здобуття незалежності України. Врешті антагонізм вилився у створення молодим радикальним поколінням 10 лютого 1940 року Революційного проводу ОУН на чолі зі Степаном Бандерою. Він обрав тактику “доконаних фактів” — здобути незалежність власними силами й примусити Третій Райх визнати її. Натомість ОУН під керівництвом Андрія Мельника розраховувала в боротьбі за самостійність України на підтримку гітлерівської Німеччини.

Після її нападу на Радянський Союз скликані революційним проводом ОУН Національні збори у Львові 30 червня 1941 року проголосили Акт відновлення Української Держави, створили Українське державне правління (уряд) на чолі з Ярославом Стецьком. Водночас почали й розбудову Української національно-революційної армії. Керівництво нацистської Німеччини зажадало відкликати Акт, але українські націоналісти відмовилися. У відповідь гітлерівці заарештували й ув'язнили сотні оунівців. 5 липня 1941 року в Кракові затримали Степана Бандеру та посадили у концтабір, де він був до кінця 1944 року.

Попри переслідування похідні групи ОУН(б), що вирушили вглиб України, проголошували Акт відновлення Української Держави в містах, намагалися активно розбудовувати там український державний апарат. За цю діяльність протягом пів року німецькі спецслужби ув'язнили до півтори тисячі українських борців.

У вересні 1941 року Провід ОУН(б) перейшов у підпілля. Замість ув'язненого Бандери головою ОУН(б) став Микола Лебедь. Націоналісти почали готуватися до силового протистояння з нацистськими окупантами, про що свідчать документи. Так, зокрема, у повідомленні Поліції безпеки й Служби безпеки (СД) про активізацію руху ОУН (Степана Бандери) та ОУН (Андрія Мельника) проти Німеччини від 23 жовтня 1942 року йдеться: “Все більш помітною стає відмова від боротьби проти більшовизму, пропаганда майже виключно спрямована проти німецької влади, або так званих німецьких окупантів (...) Бандерівський рух зайняв різку позицію проти Німеччини, прагнучи до того, щоб усіма засобами, навіть шляхом збройної боротьби добитися незалежності для України” (Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф.1, оп.1, спр. 77, арк. 121–122. Машинопис (переклад з німецької)).

У жовтні 1942 року керівники структур ОУН(б) взяли курс на розбудову партизанських загонів, які згодом отримали назву Українська повстанська армія.

На початку листопада 1942 року у Львові пройшло засідання Проводу ОУН(б), а в кінці місяця відбулася військова конференція, на якій обговорювалася потреба у створенні повстанської армії. Ухвалою конференції стало рішення про “формування збройних сил ОУН”.

Українська повстанська армія

Після проголошення Акта відновлення Української Держави похідні групи менше як за мі-

РОМАН ШУХЕВИЧ (1907–1950)
ПСЕВДО – ТАРАС ЧУПРИНКА
ГЕНЕРАЛ-ХОРУНЖИЙ, ГОЛОВНОКОМАНДУВАЧ УПА

- 1907 – народився у Львові в родині інтелігентів
- 1923 – вступив в УВО
- 1929 – став представником ОУН, брав участь в організації атентатів на польських чиновників
- 1930–1934 – очолював бойову референтуру Крайової езекутиви ОУН
- 1934 – закінчив Львівську політехніку, арештований і засланий до концтабору Береза Картузька, згодом – до “Бригідок” у Львові
- 1937 – вийшов на волю, створив першу в Галичині українську рекламну фірму “Фама”, що була легальним прикриттям ОУН
- 1939 – захищав Карпатську Україну участю у штабі Карпатської Січі
- 1940 – під час розколу ОУН пристав до Революційного проводу ОУН Степана Бандери, призначений крайовим провідником ОУН(б) на західноукраїнських землях
- 30 червня 1941 – на чолі “Нахтігалию” вийшов до Львова. Того ж дня ОУН проголосила Акт відновлення Української Держави та створила Українське державне Правління. Шухевич став заступником міністра військових справ
- 1943 – Головний командир УПА
- 1944 – очолив Генеральний секретаріат УГВР
- 1950 – загинув у селі Білогорща біля Львова. Місце поховання невідоме

сяць встановили урядування Українського державного правління у 187 районах Західної України (із 200), сформувавши підрозділи Української національно-революційної армії та Української народної міліції, створили органи влади та самоврядування в Житомирі, Проскуріві (нині – Хмельницький), Кам'янці-Подільському, Кривому Розі, Нікополі, Миколаєві – загалом у 26 районах Правобережжя. До вересня похідні групи дійшли до Кіровограда (нині – Кропивницький), Дніпропетровська (Дніпро), заклали осередки на периферії Київської та Одеської областей. У жовтні, коли фронт посунувся у східному напрямку, емісари націоналістів були в Києві, Одесі, Запоріжжі, Сталіноу (Донецьку), Полтаві, Харкові.

У лютому-березні 1943 року завершилося формування збройних загонів націоналістів, які мали залучити на свій бік різні верстви населення та підняти їх на всенародну боротьбу проти окупантів.

Регіоном, де почала свій бойовий шлях УПА, стала Волинь. Першим боєм створюваного війська став напад боївки Григорія Перегіняка на підрозділ німецької поліції неподалік села Городень Сарненського району. 7 лютого 1943 року повстанці напали на комендатуру міста Володимирця на Рівненщині.

17–21 лютого 1943 року відбулася Третя конференція ОУН(б), яка затвердила курс на збройну боротьбу з німцями та поширення діяльності оунівських збройних підрозділів на всю територію Волині. У квітні 1943-го за збройними відділами ОУН(б) було закріплено назву Українська повстанська армія (УПА). Її командувачем став керівник крайового проводу ОУН(б) на Волині Дмитро Клячківський (“Клим Савур”, “Охрім”), котрий узявся за консолідацію всіх українських збройних сил під керівництвом ОУН(б). У листопаді 1943 року було створено Головну команду УПА та Головний військовий штаб (ГВШ), який складався з оперативного, розвідувального, тилового, організаційно-персонального, вишкільного, політичного та військово-інспекційного відділів.

УПА була поділена за територіальним принципом на три Генеральні військові округи (ГВО): УПА-Північ під командуванням майора Дмитра Клячківського діяла на Волині, Поліссі, включаючи Житомирщину, та Київщині; УПА-Захід під командуванням майора Василя Сидора (“Ростислав Виштий”, “Шелест”, “Конрад”, “Крегул”, “Кравец”) охоплювала Закарпаття, Галичину та Буковину; УПА-Південь під ко-

мандуванням Василя Кука (“Леміш”, “Ле”, “Медвідь”, “Коваль”) включала територію сучасної Хмельницької, Вінницької, частину Черкаської та Кіровоградської областей. Планувалося також створити УПА-Схід, яка мала діяти на півночі Чернігівської та Сумської областей, але на практиці довелося обмежитися лише рейдами та кількома невеликими місцевими загонами. Кожен ГВО мав свій крайовий військовий штаб, якому підпорядковувалися військові округи (ВО) зі своїми штабами, котрі своєю чергою поділялися на тактичні відтинки в УПА-Захід і військові надрайони та райони в УПА-Північ. Від 1944 року збройна боротьба УПА охопила Надсяння та Холмщину.

Найвищим за посадою в УПА був Головний командир. У різні часи Повстанську армію очолювали: Дмитро Клячківський (1943), Роман Шухевич (1943–1950), Василь Кук (1950–1954).

Армія розбудовувалася в умовах протистояння з ворогами на двох фронтах: антинацистському й антирадянському.

Протягом весни 1943 року загони УПА контролювали частину районів генерального округу “Волинь – Поділля”. Повстанці завдали втрат німецькій окупаційній владі, звільнили від окупаційної присутності цілі райони (зокрема на Волині та Поліссі), де творили так звані повстанські республіки, найвищою владою в яких оголошували УПА.

Із середини літа 1943-го антинацистська боротьба УПА охопила всю Галичину. 6–16 липня 1944 року на горі Лопата (Львівщина) кілька куренів УПА під керівництвом Василя Андрусика – “Різуна” зійшлися в найбільшому бою повстанців із німецько-угорськими військами. Вороги втратили від 200 до 400 солдатів. Протягом 1942–1944 років УПА провела понад 2,5 тисячі антинімецьких акцій, під час яких було знищено близько 12,5 тисяч німців та їх союзників, понад 2 тисячі було поранено і майже 2,5 тисячі захоплено в полон.

Повстанці вели героїчну боротьбу проти сил нацистів, що переважали. 11–12 вересня у селі Новому Загоріві на Волині проти 44 учасників чоти УПА воювали близько півтори тисячі німців, які використовували у бою танки та авіацію. Перемогу здобули повстанці, 18 з яких вивалилися живими з оточення.

Підрозділи УПА також воювали з червоними партизанами, які під контролем радянських спецслужб мали боротися не тільки з нацистами, а й з українськими націоналістами. Бої та сутички повстанців із ними тривали постійно на тлі боротьби про-

ти німецьких окупантів. Повстансько-партизанське протистояння тривало до останніх днів нацистської окупації України. Відомо, що в засідку УПА потрапив командувач 1-го Українського фронту генерал армії Ніколай Ватутін, який помер 15 квітня 1944 року в ківському госпіталі від отриманих поранень у бою з повстанцями.

Після вигнання нацистських окупантів з України головним ворогом УПА стала комуністична влада. Своєю чергою вона кинула всі сили проти повстанців, а воєнний стан у Західній Україні скасували аж у липні 1946 року. Найбільший бій підрозділів УПА з військами НКВД відбувся біля села Гурби на Волині 21–25 квітня 1944 року. 30 тисяч енкаведистів проти 4 тисяч воїнів УПА – таким був розподіл сил у найбільшій в історії УПА битві. Із застосуванням танків та артилерії радянські внутрішні війська намагалися оточити та знищити з'єднання повстанців. Упівці зуміли вирватися з оточення.

У липні 1944 року було створено Українську головну визвольну раду як верховний політичний орган керівництва визвольної боротьбою. Підпільний парламент України, що воявала, очолив колишній представник революційного парламенту Української Народної Республіки – Центральної Ради Кирило Осмак. УГВР затвердила присягу воїна УПА, документи, що висвітлювали політичну платформу визвольного руху. Основою цієї платформи була національно-демократична програма, заклик до

ботах і вели пропагандистську роботу.

У вересні 1949 року Головний командир УПА Роман Шухевич оголосив демобілізацію останніх відділів армії, переведення воїнів у мережу збройного підпілля. Головним завданням підпілля був захист населення від репресій комуністичного режиму і пропаганда визвольних ідей.

5 березня 1950 року в селі Білогорща біля Львова загинув генерал-хорунжий УПА, голова генерального секретаріату УГВР та голова проводу ОУН(б) в Україні Роман Шухевич. Тож у 1950 році визвольний рух очолив досвідчений конспіратор Василь Кук.

Важко однозначно сказати, коли підпілля припинило діяльність. Очевидно, переломним став 1954 рік, після захоплення в полон Василя Кука. Відтоді боротьба набула характеру неорганізованого спротиву окремих боївок. У 1954–1959 роках повстанські акції і замахів, майже 100 підпалів колгоспних будівель та особистих господарств радянських активістів. Останній бій підрозділу збройного підпілля відбувся біля хутора Лози тодішнього Підгаєцького району Тернопільської області 14 квітня 1960 року. Але й пізніше траплялись сутички окремих підпільників із силовиками комуністичного режиму. А окремі повстанці у підпіллі прожили аж до розпаду Радянського Союзу.

Загалом через лави УПА пройшло близько 100 тисяч вояків. Особовий склад Української повстанської армії становив май-

ПРИЧИНИ ВІЙНИ

Курс на світову революцію

Більшовики утримали більшість земель колишньої Російської імперії в СРСР та проголосили прагнення поширити вплив на Європу та світ

Тоталітаризм

Світова економічна криза 1929–1933 років привела до встановлення та посилення тоталітарних режимів

Світ перед війною

Версальсько-Вашингтонська система

Умови Версальського миру після Першої світової війни стали причиною сльеску реваншизму в Німеччині, Італії та Японії та їх прагнення перерозподілити сфери впливу у світі

Потурання агресорів

Велика Британія, Франція, США не створили систему колективної безпеки, а СРСР підписав пакт про ненапад і таємний протокол до нього з Німеччиною, відкрили їй шлях для нападу на Польщу

боротьби проти тоталітарного режиму, за відновлення національної незалежності та демократичного устрою. Також УГВР затвердила головне гасло УПА – “Свобода народам! Свобода людині!”.

Тож до середини 1944-го сформувалася політична та військова сила для боротьби проти сталінського режиму.

У нових умовах тоталітарного режиму, в червні 1946 року командування УПА й керівництво Української головної визвольної ради прийняли рішення розпочати процес поступової демобілізації й до 1949 року відбувся перехід УПА до збройного підпілля. 3 вересня 1949 року вийшов наказ УГВР та ГВШ про розформування залишків активних підрозділів та бойових одиниць УПА і влиття її відділів та штабів у підпільні структури ОУН(б). Бойові акції стали проводити виключно боївки ОУН і Служби безпеки, спрямовуючи їх на послаблення впливу окупаційної адміністрації, боротьбу з агентурою і проти створення колгоспів. Для цього організували диверсії, засідки, са-

же 30 тисяч осіб. УПА боролась за самостійну соборну державу, в якій кожна нація жила б вільним життям.

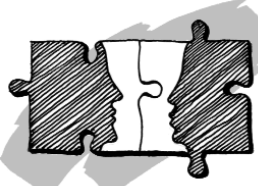
Над матеріалами працювали співробітниця Українського інституту національної пам'яті Олена Охрімчук, Ганна Байкеніч, Лариса Бондарук

Консультантка – Леся Онишко, учений секретар Національного меморіального комплексу Героїв Небесної Сотні – Музею Революції Гідності, дослідниці Українського визвольного руху.

Висловлюємо подяку за надані матеріали та співпрацю:

Лесі Онишко – ученому секретареві Національного меморіального комплексу Героїв Небесної Сотні – Музею Революції Гідності, дослідниці Українського визвольного руху (Київ);

Юрію Мокрію – історик-краєзнавцеві, досліднику Українського визвольного руху на Підволочичині (Тернопільська область).

Ірина ФАРІОН

Англійзація, аби не українізація?

Повномасштабна московсько-українська війна з винятковою антагоністичною силою загострила мовне питання, позаяк – це війна світоглядова і цивілізаційна. А мови завжди були прапорами різних націй та символами епох. Ще не звільнившись від принизливого полону московської мови, певна ослаблена (угодовська чи нікчемна) частина суспільства почала хилитися до іншого чужого мовного берега – англійської мови.

Хто не закорінений у власну культуру, неминуче потребує опертя на чуже: “Людина, позбавлена почуття національності, не здатна до розумового і духовного життя. Лише народ, який розмовляє своєю мовою, здатний до прогресу і розумового життя. Лише людина, яка перемогла в собі почуття користоловства і бездушною космополітизму, яка віддала себе народній справі, повірить у силу і призначення свого народу, здатна до творчості і до справжніх великих справ, тому що вона діє, зважаючи на живу вічність народу, з усім його минулим і майбутнім”, – сказала колись російськомовна душа шістдесятництва Алла Горська.

Цьогоріч у травні Кабмін виступив з особливою новою законодавчою посилення статусу англійської мови в Україні. За підсумками урядової наради 27 травня 2022 року прем’єр-міністр Денис Шмигаль доручив вивчити можливість використання в Україні досвіду “офіційної багатомовності”, що насправді є просуванням ідеї особливих переваг саме для англійської мови: “Прошу за участю Національної академії наук проаналізувати міжнародний досвід застосування і правові аспекти офіційної багатомовності та у тижневий строк подати Кабінетові Міністрів пропозиції щодо можливості його використання в Україні”.

На ці новачки публічно відреагував директор Інституту української мови НАН України Павло Грищенко. Професор висловив здивування ініціативою “застосування і правових аспектів офіційної багатомовності”, що прямо суперечить статті 10 Конституції України про статус єдиної державної мови – української – та рішенню Конституційного Суду від 14 грудня 1999 року, а також від 12 липня 2000 року про неконституційність Закону України “Про ратифікацію Європейської хартії регіональних або мов меншин (1992 р.)”. На уковещь вважає, що в час війни “багатомовність” аж ніяк не є способом об’єднання, а збурення суспільства і “розхитування українськомовного простору”. Замість того, аби нарешті взятися до реалізації ухваленого закону України “Про функціонування української мови як державної” від 2019 року і фінансування наукових досліджень української мови, Кабінет міністрів ініціює розширення функцій англійської мови.

*Добра і правди – невелика жменька,
А лиха – мов озера уповні.
Чужинець так не поглумиться з неньки,
Як рідний син, що зріс на чужині.*

...
*Він мешкає в найкращому готелі,
У нього вибір прізвищ та імен.
Свого хвоста ховає у портфелі –
Тож зовні не дивовал, а джентельмен.
(Микола Руденко)*

Попри те, Кабінет міністрів розробив законопроект про встановлення **особливого статусу англійської мови в Україні як мови міжнародного спілкування**. Про це повідомив перший заступник міністра культури та інформаційної політики України Ростислав Карандєєв: “Розширення сфери застосування англійської мови в Україні сприятиме активізації процесів інтеграції українців у європейську спільноту. Кожен українець, який вивчатиме англійську мову, буде значно більше обізнаний про європейське життя. Це також допоможе формуванню суб’єктності України у світових глобалізаційних процесах. Крім того, після нашої перемоги, впливатиме на зростання інвестиційної та туристичної привабливості України”.

За його словами, документ передбачає встановлення особливого статусу англійської мови в Україні **в царині міжнародних комунікацій**, що насправді не потребує законодавчого закріплення, позаяк у такій функції англійська мова і без цього працює.

Ростислав Карандєєв наголосив, що Україна за світовим рейтингом посідає лише 40-ву позицію зі 112 країн світу за рівнем володіння громадян англійською мовою, і вмотивував потребу підвищення статусу англійської мови в Україні прогнозованим вступом України до Європейської Унії, з якої, до речі, відома всім англомова країна Велика Британія вмотивовано вийшла: “Трансформація статусу англій-

ської мови має розв’язати цю проблему. Це стратегічний курс України до членства в ЄС. У проекті закону передбачається врегулювання використання англійської мови в окремих публічних сферах суспільного життя. У першу чергу, це стосується міжнародних комунікацій. Проект є певною декларацією, яка буде фіксувати позицію держави стосовно англійської мови та бачення, що додатково необхідно буде зробити в окремих планах та програмах”.

Відтак уже 24 серпня 2022 року під час брифінгу перший заступник міністра культури та інформаційної політики заявив, що “науковці та викладачі вишів повинні будуть обов’язково володіти англійською мовою”, позаяк “80% всіх наукових праць, що видаються на сьогоднішній день у світі, написані англійською”. Водночас законопроект передбачає підвищення стандартів освіти щодо вивчення англійської мови всіма здобувачами освіти й впровадження додаткових курсів для дорослих і матиме тривалий імплементаційний перехідний період.

Зауважимо, що в усіх цих англомовних реляціях Ростислава Карандєєва жодним словом не йдеться про кореляцію англійської мови з державним статусом української мови та чинним законом “Про функціонування української мови як державної” (2019), а також про виняткову важливість саме в час московсько-української війни просувати на міжнародному рівні мову нації, що єдина в світі знайшла в собі силу та мужність протистояти озброєній до зубів варварській Москві, яка завше за осовне завдання мала знищення саме української мови. Видається, що поспішні рішення про підвищення суспільного статусу англійської мови – це підступний спосіб нейтралізувати розширення функціонування української мови в час війни, що саме тепер для значної частини пробуджених українців стає прапором їхньої ідентичності та формою протистояння ворогові.

*Вітрець з лугів приносить запах сіна,
За вербами хвилюється Дніпро.
– Тепер напишем, діти: “Україна”.
– Але вони виводять: “Ма-ло-ро...”
(Микола Руденко)*

Позицію про розширення функційного поля англійської мови неодноразово озвучує в засобах масової інформації секретар Ради національної безпеки і оборони Олексій Данілов, протиставляючи начебто вмотивовану експансію англійської мови невмотивованій експансії російської мови: “Англійської мови потрібно навчати в Україні з дитячого садка, щоб перемогти в лінгвістичній війні з Росією”. Таку думку він висловив на Всеукраїнському форумі “Україна 30. Культура. Медіа. Туризм” в березні 2021 року. Посадовець додає: “Дуже багато людей навчають англійської мови, але мало хто її знає і використовує. Коли ми зможемо людей налаштувати на англомовні видання, тоді питання лінгвістичної війни, яку веде Росія, поступово може зникати”. Відтак посадовець взагалі запропонував для англійської мови статус другої держав-

ної: “І друге питання, за 30 років ми не порушили питання англійської мови, яка має бути обов’язковою другою мовою в країні, щоб ми з вами були забезпечені від тих атак, від яких ми потерпаємо від Росії”.

Не задовольняє п. Данілова і наша традиційна кирилиця, що, як і латиниця, виникла на основі грецького письма, тому він воліє замінити кирилицю латиницею, як оце наш ворог уже почав маркувати свою зброю латиничними літерами Z та V. У вересні 2022 року пресова служба посадовця підтвердила незмінність його мовно-графічних поглядів: “Я вважаю, що це буде одна з фундаментальних речей, що нам треба позбавитися кирилиці і перейти на латиницю. Те, що стосується мови, ви знаєте мою позицію. Я за дві мови в нашій країні. Англійська мова має бути обов’язковою. Тому що, якщо ми кажемо про цивілізований світ, то англійська мова – це мова цивілізованого спілкування. І ми маємо розуміти, що англійську мову мають знати всі. Хто вже літні, складно, то це одна справа, а починаючи з дитячого садочка, у школах це має бути”. Нагадаю, що саме 2022 року українська мова з кирилическою абеткою набула статусу майбутньої мови ЄС, де найвищою цінністю є кожна мова як маніфест окремої нації. Цікаво, як би зреагували Макрон чи Шольц, коли б їхні чиновники запропонували другу державну мову англійську поряд із французькою та німецькою?

Логіка посадовця вражає своєю абсурдністю: виявляється, щоб позбутися мови одного чужинця-окупанта, треба на державному рівні запровадити сучасну мову-глобалістку, а не розвивати власну мову, створюючи для цього всі можливості саме з дитячого садочка, а не допускати, з огляду на наші закони, мовний вавилон у дошкільній і шкільній освіті. Словом, територія таки простіше деокупувати, ніж колонізований мозок, здавалося б, менш-більш пристойних посадовців.

Водночас цілком слушною за підсумками наради РНБО є ініціатива про перехід державного каналу з гібридною англо-московською назвою FreeДом з російської мови на англійську. “Рішення було прийнято, що починати потрібно з мови міжнародного спілкування – англійської. І інші мови будуть додаватися. Це питання сьогодні в кабінеті у президента проговорювалося на нараді”, – підкреслив пан Данілов.

На цілковите схвалення заслуговує і думка очільника РНБО про повне вилучення російської мови з України як “елементу ворожого пропаганди та промивання мізків для українців”: “Англійська є обов’язковою, наша рідна мова є обов’язковою. А насаджувати сюди ці російські нариви дуже небезпечно – ніби ми повинні з ними знайти спільну мову, ми повинні щось зрозуміти” <...> нехай вони просто відстануть, “відійдуть на свої болота і квакають своєю російською мовою”.

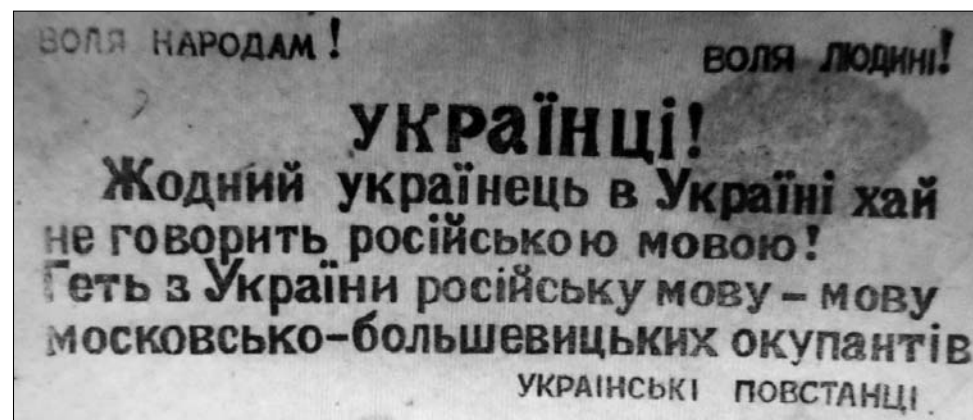
Проте щодо української мови, то варто переходити від ефектних і слухних слів про “жаб на болотах” до негайних змін у мовному законі, де освіта, наука, підприємство та ін. мають бути винятково ук-

раїнською мовою з передбаченням соціального ліфта: **не знаєш державної мови – не вступиш до вишу, не знаєш державної мови – не отримаєш роботи**. Для цього досить повернутися до законопроекту, який я з колегами, як народний депутат України VII скликання, зареєструвала ще 10 січня 2013 року № 1233 “Про функціонування української мови як державної та порядок застосування інших мов в Україні” або ж внести суттєві зміни у чинний угодовський ліберально-гібридний мовний закон, ухвалений поспіхом у квітні 2019 року, що не витримує критики через відсутність українськомовного пріоритету.

Форсована англійзація на протидію до стримуваної українізації викликає промовисту аналогію з часами червоної радянської України в 20-30-ті роки ХХ ст., коли московські більшовики вимушено проголосили курс на українізацію з неминучим розвитком української мови. Проте колонізаційна влада, налякавшись українськомовної стихії, кинулася її нейтралізувати мовою есперанто, бо запроваджувати назад російську на цю пору було політичним програшем. На цьому промовисто наголосив націонал-комуніст нарком освіти Микола Скрипник, що змушений був закінчити самогубством: “Ця есперантизація йде проти українізації. Оці намагання есперантизації – це ніщо інше, як остання спроба дрібної буржуазії підмінити українізацію есперантизацією <...> Тому знову підкреслюю, що ліній проведення есперантизації замість українізації треба категорично засудити і відкинути” (виділ. – І. Ф.). Так само сьогодні цілковитим програшем є затримання московської мови в Україні і передусім у Збройних Силах України (усупереч статті 13 про українську мову як єдину мову війська): у своїй армії ворожою мовою розмовляють або вороги, або невірники, або очманілі лівівці.

Отже, теперішня тенденція англійзації на рівні законодавчого врегулювання не має під собою жодних підстав, позаяк потреба вивчати англійську мову як засіб міжнародного спілкування – аксіоматична і сповна відображена в наших законах “Про державну службу”: для посад категорії А державних службовців обов’язковим є “володіння іноземною мовою, яка є однією з офіційних мов Ради Європи” (ст. 20, п. 2.1.), “Про забезпечення функціонування української мови як державної” (ст. 21) і “Про освіту” (ст. 7): “державна сприяє вивченню мов міжнародного спілкування, насамперед англійської мови, в державних і комунальних закладах освіти” (ст. 21, п. 4; ст. 7, п. 3), “у закладах освіти відповідно до освітньої програми можуть викладатися одна або декілька дисциплін двома чи більше мовами – державною мовою, англійською мовою, іншими офіційними мовами Європейського Союзу” (ст. 21, п. 5; ст. 7, п. 4), відповідно до мовного закону, наукові видання можна публікувати державною мовою, англійською мовою та/або мовами Європейського Союзу (п. 2), захищати дисертації державною мовою або англійською (ст. 22, п. 3, 4).

Поширення англійської мови аж ніяк не має зводити сферу застосування української мови у власній державі і не тільки тому, що українській мові більше ніде розвиватися, як лише в Україні. Сила мови – це насправді сила нації, що гарантує суспільству безпеку і процвітання. Удержавлення і захист цієї мови – це національна свідомість і гідність нації. Жодною іншою мовою, крім української, України як національної держави не збудуємо. Водночас належне знання англійської забезпечить нам спілкування зі світом, а не між собою. Саме переломові історичні події є найвищою пробою нації, щоб захистити та утвердити питомі цінності і набуті чужого досвіду не коштом нехтування та применшення свого. Мова в ці доленосні історичні періоди відіграє провідну і визначальну роль. Саме час максимально розширювати простір української мови як знаку нашої тожсамості, бо винятково українська мова гарантує нам нашу неповторність і суб’єктність у світі.

Українські крила італійської льотчиці Джулії Шифф Бліц-інтерв'ю з дівчиною-воїном Міжнародного легіону в Україні та громадською діячкою

Тендітна білявка з Венеції, їй трохи більше 20. Колишня пілотеса італійського спецназу, сьогодні – захисниця України. Ми зустрілися випадково під час ефіру з Олесем Городецьким, головою Християнського товариства українців Італії. Джулія, промовиця недавньої маніфестації українців у Римі, завітала до пана Олеса в гості і ненадовго приєдналася до нашої розмови.

– Перш за все, від усього серця вдячна вам за все, що робите для України. Дякую! Що спонукало вас, італійку, стати на захист України? Як з'явилося це рішення?

– У перші ж дні війни надійшли відео з Ірпеня та інших міст поблизу Києва. Це виявилось справжнім шоком для нас – настільки жаклива жорстокість, без жодної на те причини. Так багато безчинства, так жорстоко... Мене глибоко вразило. Я відчувала: щось відбувається в моєму серці. Цивільні, мирні люди не повинні проходити через подібний досвід!

Тим часом, я – військова. Мої зусилля могли допомогти цим людям. Вийшла з Італії 7 березня і закохалася у нашу прекрасну країну. Тепер не зможу її залишити, я знайшла нову частину свого серця. В будь-якому випадку продовжуватиму боротися за неї всіма засобами, якими можу.

– Як би ви описали своє ставлення до українців та італійців тепер, після того, як провели в нас більше тижня?

– Культура України одночасно дуже схожа на ту, що моєї країни, і дуже відрізняється в декотрих моментах. Україна більш відкрита назустріч, ніж Італія, в Україні набагато більше інклюзивності і непорівнянано більше вдячності та поваги серед військових, так само як і серед цивільних. Кожен робить, що може, і робить це щонайкраще для своєї рідної землі. Не знаю, чи в Італії є таке ж ставлення, таке ж співпереживання одне за одного, братерство. Це те, що я знайшла в Україні і що мені справді подобається. А ще люди тут дуже позитивні, навіть під час війни. Це те, що дає дуже гарні вібрації, завдяки чому добре почуваюся. Тому продовжую жити в Україні.

– Вже почали вчити мову?

– Тришки! (Показує пальцями, усміхається – Ред.).

– У вас є можливість звернутися до українців зараз.

– Перш за все – залишайтеся сильними! Не слухайте чийось поганих слів, хейтерів і людей, які далеко [від подій] і вас не підтримують. Не слухайте їх. Що я побачила в Україні, то це справжню, їхню, українців війну. Європа, США надають допомогу, так, але змагаються саме українці, за свою землю. Це найпрекрасніше, що я коли-небудь бачила. Це дуже сильно. Тож не втрачайте цієї сили, цього бажання! Українці прекрасні такими, як вони є, і тому не здавайтесь. Бо хоробрі серця, справжні серця переможуть в боротьбі за справедливість.

– Бачили полонених росіян? Що про них скажете?

– Особисто з ними не говорила, це така чутлива ситуація спілкування... Але це робили мої колеги. Перш за все, росіяни дякували, що їм давали їжу, воду і можливість помитися в душі. Виглядає, що їхня армія не ставить до них, як до людей.

Одна бабуся з Куп'янська, свідок окупації, розповідала мені, як до неї підійшли російські солдати. Зовсім молоді, можливо, без якогось військового досвіду. Вибачилися, казали, що не хочуть тут бути, але змушені виконувати наказ. Бо в них не було вибору: або йдуть воювати, або проведуть багато років у тюрмі.

– У більшості українців до росіян сьогодні нема інших почуттів, крім ненависті. Хоч наша нація на загал добра і християнська.

– Може, це просто комусь пощастило – знайти кілька добрих яблук на дереві, повному гнилих. На жаль, війна – це дуже суворо. Не думаю, що хтось її хотів. Хіба

що путін, це напевне. Війну можна закінчити двома способами – або ми перемаємо, або путін зрозуміє, що помилявся.

– Не думаю, що людина, яка неспроможна, щось зрозуміє... Та й в росії не лише він підтримує війну. Що відчуваєте до росії та росіян?

– Можу прозвучати грубо, бо вже вивчила трохи лайливих українських слів... Скажу, що коли комусь промивали мізки стільки років (як росіянам), то невігластво робить їх неспроможними сприймати правду. В Україні насправді жодних наци не існує, вибачте, але це повна дурня вважати інакше.

Я думаю, що в росії просто нещасні люди з нещасними мізками, з відсутньою емпатією. Які кажуть, що вони українцям “брати”, але такого, як чинять, не можна робити своїм братам. Ми достеменно не знаємо, що там у них відбувається, бо пропаганда працює і всередині, й зовні росії. Я тільки сподіваюся, що вони зможуть розплющити очі і побачити тиранію. Хоч і знаю чудово, що це ілюзії.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК,
Global Village Home
Фото з соцмережі

У Полтавському музеї Панаса Мирного презентували книгу Євгена Чикаленка та відео про нього

Спочатку в Полтаві вперше відбувся публічний показ короткометражного документального фільму “Меценат України – Євген Чикаленко”. Торік Український інститут національної пам'яті створив його до 160-ї річниці з дня народження діяча. Ініціював та координував виготовлення стрічки Південний міжрегіональний відділ УІНП. Консультантами виступили доцент кафедри історії України Одеського національного університету Володимир Полторак та начальник Південного міжрегіонального відділу УІНП Сергій Гуцалюк. Розповідь ведеться від імені історика, який подорожує до місця народження мецената, на Одещині. Спогади Чикаленка яскраво змальовують його рідну землю, частину якої він, за його ж висловом, “продав на “Раду”, тобто на видавництво першої україномовної щоденної газети Наддніпрянської України.

Потому презентували книгу авторства Чикаленка. Передрук здійснили цьогоріч, а передмову написала краєзнавиця, волонтерка, керівниця туристсько-просвітницької агенції “Київські фрески” Анжела Савченко. Саме вона та її донька за власний кошт перевидали книгу “Розмови про сільське хазяйство”. “Частина прибутку піде на відбудову поруйнованого російськими загарбниками Харкова, у фонд відомого харків'янина – поета, письменника і режисера Сергія Жадана”, – повідомила пані Анжела під час презентації. Вона познайомила присутніх із маловідомими фактами з біографії Євгена Чикаленка, представила ексклюзивну презентацію.

Пані Анжела розповіла, що книга була написана забороненою в Російській імперії українською мовою, відтак видання кілька років “мандрувало” столами росій-

У Полтавському літературно-меморіальному музеї Панаса Мирного вшанували пам'ять видатного Українця – діяча Української революції 1917–1921 рр., мецената, видавця, публіциста, землевласника, члена Старої Громади, ініціатора заснування організації, з якої народилася Українська Центральна рада, – Товариства Українських Поступовців.

ських імперських цензорів, але нарешті отримало дозвіл на друк “в віде ісключення” урядовою нарадою комітету міністрів. У часи дії Емського указу і Валувського циркуляру з офіційного дозволу царського уряду книгу видали українською, оскільки “малоросійський селянин не розуміє російської мови”, а зміст мав особливу цінність. Книга тоді стала справжнім агробестселером, розійшовшись півмільйонним накладом у надзвичайно короткий термін.

“Видання “Розмови про сільське господарство” доступно і популярно розповідає про напрями землеробства, тваринництва, виноградарства і є історико-культурною пам'яткою доби творення української нації, коли вперше поряд з культурницькими питаннями піднімаються питання економічні і

соціальні й пропонуються шляхи їхнього вирішення”, – пояснила Анжела Савченко.

Сільське господарство для автора книги Євгена Чикаленка було важливим заняттям упродовж усього життя в Україні, джерелом статків родини, інвестиціями в розвиток української справи (пригадаймо його відомий заклик “любити Україну до глибини власної кишені”) і видання єдиної української щоденної газети “Рада”.

Учасники презентації розмірковували про діяльність Євгена Чикаленка, славне ім'я якого повертається із забуття. Адже російсько-комуністична влада у часи СРСР жорстоко викоринювала з пам'яті українців імена тих, хто навчав селян гарного життя, дбав про їхню освіту і просвіту, хто розумів, що успіх Української революції залежить і від розв'язання земельного питання.

На честь Євгена Харлампійовича в саду музею Панаса Мирного висадили дві яблуні: “Симиренка” та “Слава переможцям”. Як повідомила ведуча заходів, директорка музею Світлана Завалій, ці сорти виведені помілом Левком Симиренком, з яким співпрацював Євген Чикаленко.

Його книгу презентували також у Полтавській обласній юнацькій бібліотеці ім. Олеса Гончара.

Полтавський офіс УІНП
(за матеріалами офіційної
ФБ-сторінки музею Панаса
Мирного та сайту УІНП)

“30 війн із Заклятим сусідом”: проєкт про тисячолітню історію російсько-українського збройного протистояння

Євген БУКЕТ,
співатор проєкту
“30 війн із Заклятим сусідом”

На початку літа 2022 року в творчому колективі Інформаційного агентства Міністерства оборони України, що працює під брендом “АрміяInfofm”, виникла ідея розповісти про історичні витoki російсько-української війни в форматі невеликих відеосюжетів, які зручно було б поширювати через месенджери та соцмережі. Військові журналісти визначили, що в фокусі проєкту має бути історія російсько-українського протистояння, що розпочалося понад 1000 років тому, в часи, коли ані українців, ані росіян ще не існувало. Проте вже мали місце збройні конфлікти між племенами, які мешкали на сході Європи.

Від першого такого конфлікту, що відбувся в 964 році, коли Великий князь Київський Святослав Хоробрий підкорив племена в'ятичів, які жили в межах річок Оки та Волги, автори нарахували до сьогодні 30 воєн. Останньою з яких є нинішня російсько-українська війна, що розпочалася в 2014 році. Так виникла назва проєкту – “30 війн із Заклятим сусідом”.

Власне, кількість російсько-українських збройних конфліктів і їхня сукупна тривалість досі є предметом дискусії серед науковців. Так, кандидат історичних наук Микола Посівнич свого часу нарахував 12 війн українців з росіянами за понад 1000 років (відео “Російсько-українські війни: від княжої доби до УПА”, 5 вересня 2013 р.). Історик Олександр Палій вважає, що нині триває 22-га російсько-українська війна від часу підкорення племені в'ятичів у 964 році (відео “Чому росія агресивна? 22 російсько-українських війни”, 18 вересня 2021 р.). Брати Капранови у відео “Міфи про братні народи” (Youtube-канал “Імени Т. Г. Шевченка”, 5 червня 2022 р.) перелічують 35 російсько-українських воєн, першою з яких вважають руйнування Києва князем Андрієм Боголюбським у 1169 році.

XII століття називають початком довгого переліку війн “русского міра” з українським світом історика Віктор Брехуненко, Володимир Ковальчук, Михайло Ковальчук і В'ячеслав Корнієнко в колективній монографії “Братня” навала. Війни Росії проти України XII–XXI ст.” (К., 2016). Кількість воєн за цей час вони також варіюють у вищеозначених межах.

Працюючи над концепцією проєкту “30 війн із Заклятим сусідом” команда АрміяInfofm не мала на меті дискутувати з поважними науковцями. Навпаки – ми намагалися втіснити в трихвилинні відео причини та наслідки кожної конкретної війни, найвидатніші битви та зв'язки полководців, мапи бойових дій, намагалися розв'язати міфи ворожого пропаганди. Хотіли чітко й лаконічно пояснити складні історичні процеси, про деякі з яких написано десятки томів спеціалізованої літератури. Хотіли донести до якнайширшого загалу, особливо до військових Збройних Сил України, що війна, яка триває зараз, аж ніяк не випадкова: ми вже тисячу років з ними воюємо. А рахуюнок перемог у цьому одвічному протистоянні на нашу користь! І ми неодмінно закріпимо його Великою Перемогою в нинішній війні!

Проєкт “30 війн із Заклятим сусідом” було реалізовано в час повномасштабного вторгнення рф в Україну. Першу серію оприлюднено на Youtube-каналі та сайті АрміяInfofm 5 липня, останню – в День захисників і захисниць України 14 жовтня 2022 року. Окремі серії вже мають понад 5000 переглядів. Наразі триває підготовка однойменного друкованого видання, яке має побачити світ до Дня Збройних Сил України.

“Бо не можна капітулювати перед життям”

Галина ДАЦЮК,
журналістка

Перед Покровою вона мені наснилася. Ніби мчимо по полю на БТРі, маневруємо між пшеничними півкопами. І раптом Ірина різко гальмує: перед нами урвище. Зліва суне металева бочка на колесах, з якої, мов чорти з табакерки, вискакують два росіяниці і наставляють на нас автомати. Ірина підштовхує мене вперед, я лечу вниз і відчуваю під ногами чи то м'яку мушлю, чи печерку, устелену водоростями. Ховаюся. Іра прикриває мене нагори. Чую постріли і прокидаюся від страху. На годиннику третя. У стрічці новин з'являється повідомлення: “Попрощатися з Іриною Цвілю можна 15 жовтня об 11.00 годині у Броварах у Храмі Покрови Пресвятої Богородиці...”

Про Іринину загибель я дізналася на п'ятий день Великої війни. Тоді вперше спустилася в укриття, прихопивши півтора літра води, пляшечку корвалдину і печиво “Марія”. Знайшла вільний стільчик, роздивилася: тісно, але чисто. Вузьким коридором туди-сюди снують молоді, виходить на перекури. Коли відчиняються двері, в підвал вривається березень. Рудий котик у переносці реагує на подих весни неголосним виттям. Бабусю з нашого під'їзду прилаштували на лавці, вктали пледом, і вона дякує всім без кінця, мов чмєна дитина. Що я тут роблю?..

Витягаю мобілку, щоб подивитися, котра година. І раптом слова з дисплея розривають серце. “В боях під Києвом загинула Ірина Цвілю, ветеранка батальйону “Січ”, захисниця Києва (полк спецпризначення “Київ”) 24-25 лютого 2022 р. ...” На її сторінці у ФБ бачу останній поширений допис від 24 лютого і Іринин заклик: “Хто має бажання на підсилення оборони Києва!” Піднімаюся з укриття, щоб більше ніколи сюди не спускатися.

Ми були знайомі з Ірою три роки. Зустрічалися на презентації книжки Євгенії Подобної “Дівчата зрізають коси”, списувалися, дружили в ФБ. Вона була гостею авторської радіопередачі “Моя Історія”. Її розповідь надрукована у моїй книжці “Одна з нас” (“Букрек”, 2020). Відправила примірник “Новою поштою”, отримала від Іринки широкі подяку і запевнення зустрітися обов'язково. Маленьке люстерко, освітлене її усмішкою, зі мною.

Від лютого я часто думаю про

неї, читаю спомини друзів, посестер і побратимів, бачу Іринині портрети, створені художниками. Дивлюся, як донечка Дарина продовжує творчість, заповідану мамою, і підтримує бренд VERVA. Перед Днем захисника України я наважилася переслухати нашу радіопередачу від 22 грудня 2019 року. Іринині думки вражають цілісністю сенсів. За зовнішнім виглядом вродою в Ірині жили лицарство вільної людини і готовність заплатити за волю найвищу ціну. Переповідаю нашу розмову.

Здитинства Іра хотіла спробувати все на світі. Маленькою крадькома брала у братів плівковий фотоапарат, щоб робити власні фото. Вони здогадувалися, але не сварили, а захочували всі сестриччині починання. Вона влячна братам за зростання, а татові – за книжки. Їх він закупував дітям великими коробками. У мріях дівчинка приміряла безліч різних професій, проте батьки й родичі наполягли на тому, що вона має стати вчителькою. Іринка піддалася, хоча всередині бунтувала. Закінчила успішно виш, здобула диплом учительки початкових класів. І кілька років навіть пропрацювала за фахом у Київській міжнародній школі “Меридіан”. Проте безліч талантів і бажання з дитинства спробувати щось нове спрямували Іринку до ландшафтного дизайну.

У її життя прийшли троянди, і

Трояндовий рай

Напередодні Дня захисника України орденом “За мужність” III ступеня (посмертно) нагороджено Ірину Цвілю, учасницю (2014–2018 рр.) російсько-української війни і боїв за Київ 24-25 лютого 2022 р. – за особисту мужність і самовіддані дії, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі.

вона почала опановувати культуру їхнього плекання. Знайшла людей, що знали на трояндах. Організувала доволі серйозну спільноту, стала колекціонувати рідкісні сорти, знаходила можливості привозити з-за кордону ті, яких в Україні ще не було. Створила “трояндовий” сайт, на якому планувала упорядкувати свої здобутки і напрацьований досвід. Дивилася, як приживаються троянди на українській ґрунті, в нашому кліматі, ділилася спостереженнями. “Я створювала український інформаційний простір для того, щоб українці не ходили на російські сайти”.

За рік до російсько-української війни в Ірині квітував унікальний трояндовий рай, у якому вона збирала 500 сортів. “Я стала робити те, що люблю, і любити те, що роблю”. Це приносило задоволення і зиск. Вона стала чудовою дизайнеркою ландшафтів. Її запрошували створювати сади і оранжереї. “Відчуття гармонії, радість від того, що роблю улюблене, приношу користь людям, переповнювали мене. І все мало б розвиватися в цьому напрямку”.

Але почався Майдан. В один день Ірина залишила недоглянутим і сад, і ружі. Вийде з трояндового світу і стане на Майдані. Її колекція – пів тисячі сортів – фактично загине, адже всю зиму Ірина провела на барикадах. Від першого до останнього дня, за винятком декількох тижнів, які була біля батька, котрий помирає. 13 лютого Ірина поховала тата, а 18 лютого 2014 р. повернулася на Майдан і ... у вир кривавих подій. Вона вважає, що батько тоді охороняв її, бо із ситуацій, в які потрапляла, дивом виходила живою.

“Прострелений побратим Ігор Сердюк впав мені просто під ноги, все відбувалось, ніби в уповільнених кінокадрах. Я бачила кров, що пульсувала з його голови, але не відчувала страху.

Все, мов уві сні”. Вона знайде в собі сили натиснути на кнопку фотоапарата, і в об'єктив потрапить Ігорева “арафатка”, що стікатиме кров'ю... Це фото – один із символічних документів нашої боротьби під час Революції Гідності. Ірина фіксувала трагічні події на Інститутській, не знаючи, що незабаром поруч із фотоапаратом триматиме в руках автомат.

18 лютого був штурм, тоді “Беркут” погнав усіх з Кріпосного валу до Маріїнського парку, далі – до Арсенальної. Ірину переховували люди з будинку поруч, бо беркутівці ходили із зачисткою і всіх підозрілих просто добивали. При цьому вона ще встигала натискувати на кнопку

дивитися їй у вічі”. Іра поклялася ніколи не знімати бронік, носила його постійно, через що фізично їй було набагато важче, ніж іншим. Така була ціна їхньої з командиром угоди.

Остання її ротація – шість місяців на фронті. Вона не хотіла повертатися в Київ. Але 15 травня 2018 року звільнилась, тому що не бачила ефективності у підрозділі, до якого прийшла добровольцем. Вона хотіла потрапити у більш дієвий підрозділ, але складалося так, що не втілила у життя цих задумів. “Прислухалася і подумала, що може так і треба, може треба зробити паузу, набратися енергії та здоров'я. Війна не закінчиться швидко, боротьба розтягується на роки, потрібні будуть і сила і відновлення”. Ірина прийняла волевільне і складне для себе рішення – зупинитися поки що і звернути увагу на себе.

Вона збиралася повернутися до Саду, якому писала зі сходу листи... “Пишу тобі з фронту, мій дорогий закинтий Саде. Можливо, комусь це може здатися безглуздом – писати деревам та квітам, та тільки не мені. Бо знаю, як ніхто інший, який ти живий, і як вміють співати щасливі троянди, а поетичні лілії підносять до небес свою оду любові до життя”.

Повертатися завжди складніше, ніж воювати, і вона не була оригінальною у відчуттях людини, яка приходить з фронту на мирну територію. На війні, все очевидно: є біле і чорне, є ворог і є свій. От за цією розв'язкою – ворог, і ти повинна його зупинити. “У мирному житті все набагато складніше, тут існують тони, півтони, відтінки кольору, нюанси настрою, моменти відношень. І ворог тут прихований”.

Найбільше її засмучувала людська байдужість. Найбільше щастя – рідне коло побратимів і посестер, коли всі разом в одному човні. “Не обов'язково усім бути на фронті зі зброєю, бо хтось має забезпечувати тил, вчити дітей, писати історію, підіймати економіку країни. Але всі мають дивитися в одному напрямку і розуміти, що в країні йде війна. На жаль, є люди, яких нічого не цікавить. Їм все одно, хто віддає життя т а м за їхні спокійні ніч і день т у т. Байдужість – це баласт на наших ногах. Він впливає на вектор розвитку України, на голосування, на обрання того, хто керуватиме державою”.

Ірина повільно поверталася до активного життя. Накривав тривалий період сильної депресії, довелося звернутися до психолога і спати з пігулками. Прокидалася серед ночі, і думки бомбили голову, не давали спокою. Але стався чудовий досвід – проект “Посестри”, в якому брала участь з червня по жовтень 2018 року. Подібні тренінги спрямовані на повернення жінок з війни та попередження посттравматичного синдрому. “Спочатку я не хотіла йти на навчання, але один побратим взяв мене “на

Її війна у батальйоні “Січ”

фотоапарата, за що ледве не поплатилася життям.

“Біля китайського посольства до мене підбіг озброєний здоровенний беркутівець. Поруч тупцювали тітушки з металевими палицями в руках, направляли на мене автомати, хапали фотоапарат”. Ірина зорієнтувалася швидко і вчасно. Сказала, що вони – під камерами, і вона нічого забороненого не робить, просто фотографує. Сказала подумати перед тим, як щось чинити, бо це просто так їм не минеться. Чоловіки ображали Іру нецензурною лайкою, погрозували прибити, якщо хоч раз наведе об'єктив у їхню сторону. Проте за якусь мить зупинилися...

З Майдану Ірина добровільно пішла на фронт. Її війна на сході України тривала 3 роки і 10 місяців, 2014–2018 рр., у батальйоні “Січ”. Курахове, Слов'янськ, Писки. “Війна – це дев'яносто відсотків побут і десять відсотків – бої, де однаково важко чоловікам і жінкам. Я ніколи не розділяла воїнів на жінок і чоловіків, бо коли всі перебувають в одному середовищі, в однаковій ситуації, де поруч чатує смерть, тут не до гендерних переваг. Я це зрозуміла ще з часу вишколів у 2014 р., коли разом з побратимами тренувалися і коли батальйоном йшли на обід”. Ніяких “проходьте без черги”, ніяких привілеїв собі і ніяких поблажок до себе. Вона була влячна людям, які прийняли її як рівну і розуміла, чим вони ризикували. Командир доводив Ірині: “Зрозумій, я не хочу відправляти матері частини жіночого тіла і

слабо”, сказавши: “Чого ти боїшся? На війну йти не боялася ж”.

Погодилась і не пошкодувала ні краплини. Попервах учасниці насторожено дивилися одна на одну, кожна захищалася у своїй мушлі і не хотіла відкриватися. Потім зріднилися, здружилися, і це чудово допомогло всім виговоритися, зцілитися від багатьох болючих травм. “Під кінець тренінгу кожна з нас написала собі завдання, що має зробити на найближчий час свого життя”.

Іра запланувала багато справ і виконувала їх не тільки тому, що хотілося самій, а тому, що взяла зобов'язання перед посестрами. “Це така відповідальність, що творячи власне життя, даєш приклад іншим і підтягуєш тих, кому найважче. Це як рівна рівній: якщо стати одна до одної плечима, то можна деколи послатися, бо знаєш, що тебе підтримають і зліва і справа”. Проект “Посестри” став для Ірини цілющим стартом у цивільне життя з творчим спрямуванням.

Вона мала смак до краси, любили її дарувати, тому стала творити прикраси. З епоксидної смоли і рослин Іра робила чудові кулони, каблучки, кульчики, люстերка. Вона вкарбовувала українські рослини в українську сльозу, і саме так трактувала своє мистецтво. “Це все з глибоким змістом, аби не забувати, що навіть у прекрасному ми маємо бачити і любити тих, заради кого живемо і продовжуємо наше життя. Це моя вдячність тим людям, які вже не з нами, але з нами навечно”.

Про тих, хто віддали життя на Майдані, на фронті, Іра пам'ятала завжди. У спортивно-патристичному комплексі “Добровольць” в селищі Святопетрівське під Києвом, Ірина влаштувала фотовиставку “Від Майдану – до АТО”. 70 авторських фотографій. Сумні, правдиві і чесні світліни подій та людей, для яких, як і для Ірини, війна логічно перейшла з Майдану на фронт. “Для мене не існувало важкого прийняття рішення, чи піти далі захищати свободу. Було лише питання у якості кого я піду на війну”. Вона знайшла своє місце у строю. І майже чотири роки несла добровільну військову службу у батальйоні “Січ”.

Під кінець нашої розмови Ірина сказала, що хотіла б побачити і відчути нашу спільну велику радість від Перемоги України. “І нехай звучить пафосно, але вільна Україна є пріоритетом у моєму житті і має бути пріоритетом у житті кожної людини, яка творить новітню історію”.

11 березня 2022 р. в Національному музеї Революції Гідності мала відкритися виставка американської фотомайстрині Дженн Блетті про добровольців російсько-української війни “Лінія фронту/Лінія миру”. В

числі героїнь Дженн Блетті мала бути Ірина Цвіла, на псевдо “Лінза”. Однак на другий день повномасштабної війни Росії проти України Ірина загинула. За нею та автівкою з камуфляжними номерами стежили з ворожого безпілотника, а з штурмовика було скинуто дві авіабомби. Їхні з чоловіком тіла у лісі поблизу Лютежа ідентифікували пізніше.

Про Велику війну вона попереджала. Війна не виходила з неї усі вісім років. Іринка жила на лінії миру – на лінії фронту. І щомиті готова була залишити прикраси, щоб взяти до рук зброю проти ворога. Бо капітулювати перед життям не навчилася.

P.S.
15 жовтня, після повітряної тривоги, я вирушила до Броварів. Не мала жодного сумніву, що повинна попроситися і подякувати Ірині. Серцем сказати те, чого не встигла. Подарувати їй троянду. Мовчки пообіцяти, що не капітулюватиму перед життям. На залітотому пелюстками сонця подвір'ї передумати наші зустрічі. І перечитати знаки, які повсякчас у ці дні йшли з небес про Ірину Цвілу.

На прощання з Іриною **отець Михайло (Лесюк)** сказав найважливіші слова:

– Діти мої! Коли в лютому наші чоловіки брали штурмом Мукачеве, щоб перетнути кордон на Захід, тендітна Ірина стала на захист рідної землі і Києва. Чи багато серед нас таких людей, готових не на словах, а насправді, покласти душу й тіло за нашу свободу? Думаю, що одиниці. Вона серед тих, хто пожертвували себе без останку для України. Віддаючи за неї життя, Ірина не сумнівалася, що робить правильно. Ця новітня Героїня показала, як ми повинні любити нашу обітовану землю. Ми мало думали про це до 24 лютого. Не цінували нашу країну, нашу незалежність. Ми заспокоїлися. Нам було байдуже, якою мовою розмовляти, у які храми ходити. Ми мовчки слухали і кивали головами, коли вороги нав'язували нам свою культуру. І досі ще багато людей підтримують колаборантів. Але кожен відповідь за свої вчинки і за те, як він захищав Свободу – цей безцінний Божий дар. Ми маємо утвердити нашу культуру, мову, віру, щоб з народу стати нацією. А вона будується такими людьми як Ірина, котра показала нам дух вільної людини. Заради нації, заради нас Ірина принесла в жертву своє прекрасне життя. Наша молодь повинна знати імена героїв і вчитися на їхніх прикладах, як треба любити Україну.

...Коли люди кидають обітовану землю, вона не прогрівається. Її тіло холодне і перестає родити троянди і хліб. Ірина не покинула свою землю, а прогріла своєю гарячою кров'ю, тому її Трояндовий Сад цвістиме вічно.

Роман Шухевич – “Тарас Чупринка” (1907–1950) – генерал-хорунжий, Головнокомандувач УПА

“Ми боремось не тому, що не навидимо тих, хто знаходиться перед нами, а тому, що любимо тих, хто у нас за спиною”.

“Самостійність здобуде не одна партія чи організація, чи окремі люди, здобуде її тільки ціла Україна”.

“Нова українська генерація... довершить те, що нам не суджено було довершити. Ми віримо глибоко в українське молоде покоління, що прийде після нас”.

Роман Шухевич

Василь Кук – “Василь”, “Юрко”, “Леміш”, “Медвідь” (1913–2007) – генерал-хорунжий, головнокомандувач УПА

“Більшовицька пропаганда усіх свідомих українців називала бандерівцями, і цієї назви не треба соромитися”.

“УПА – єдина з усіх сил європейського антифашистського опору, яка вела бойові дії проти нацистів без іноземної допомоги”.

Василь Кук

Катерина Зарицька – “Монета”, “Маня”, “Ориця”, “Калина” (1914–1986) – зв'язкова Романа Шухевича

“Дорога Мамусю! Пам'ятай, що мною не треба так журитися... як в сороковому році...вмію у кожних умовах уладити собі гарне життя і бути вдоволеною тим, що маю... Маю здібність у всьому знайти якусь радість. Життя може бути гарне і цікаве... Щастя – це дуже вглядна річ і однієї рецепти на нього не можна написати. Річ у тому, щоб його відчувати... Цілий день для мене занятий наукою. Скоро стану поліглотом... все для мене скінчене. Ні! Тільки умовини змінилися, фізична сторінка відійшла набік, але залишилася така прекрасна душевна частина життя. Усміхніся, подумай, що в Тебе трохи чудакувата дочка, але найважливіше – перестань вважати її нещасною”.

З листа Катерини Зарицької до матері. 1952 рік.

Володимирський централ

Дарія Гусяк – “Дарка”, “Нуся” (1928–2022) – зв'язкова Романа Шухевича

“Якби не та війна, то я би ще пожила, а так відчуваю, що довго не витримаю. Увечері сідаю і переглядаю всі новини. Тяжко, але не дивитися не можу. Найбільше болить, що краді сина знову вмирають за Україну. Співчуваю росіянам, бо у них попереду великі труднощі. Російська Федерація довго не витримає, імперія загине – за все треба буде відповідати. Ми боролися за соборну Україну навіть тоді, коли її було розділено між різними державами. Донбас і Луганщину не треба віддавати. Важливо, що люди там самотужки стають українцями. Але державною мовою не можна поступатися ні в якому разі”.

Дарія Гусяк

Олександра (Лєся) Томич-Паєвська – “Ориця”, “М-35” (1908–1953) – координаторка діяльності Окружних Проводів ОУН-УПА Буковини й Гу-

Голоси боротьби

цупльщини, референтка пропаганди Окружного проводу ОУН

“Ми всі загинемо, але ми свідомо вибрали цю дорогу, бо таких, як ми, треба було і буде треба, як зразок прийдешнім борцям за волю України”.

З листа Олександри Паєвської до рідних

“Нас із мамою поставили в різні кінцях великої зали, тому спілкуватися ми могли тільки поглядами. Деталі суду не запам'яталися, бо особливо не вслухався і не вдивлявся... Насолоджувався німим спілкуванням з мамою, знав, що бачимось востаннє. Ненька була замучена й виснажена, проте трималася мужньо, навіть мене підбадьорювала усмішкою. Очі мамині були сумні і світлі, наче в святих на стародавніх іконах. Сухо, мов постріл у груди, прозвучав присуд – мамі, Ненаситцеві й Аскольду – вища міра, мені – 25 років. Цифра та видалася мені якоюсь нереальною, навіть смішною, адже прожив я тоді на білому світі всього сімнадцять літ. Замість останнього слова попросив дозволу попрощатися з мамою, проте Зарянов різким порухом голови заборонив...”

Зі спогадів сина Олександри Паєвської Юрія про судові засідання 21 січня 1953 року

Марія Нагірна (Мокрій) (1924–2019) – зв'язкова, медсестра в УПА

“Після суду нас вивезли в Комі АССР на Печору під Воркутою. Вдягли нас в шинелі, які підібрали з фронту: без поли, без рукава. На ноги давали чуні, які робили в'язні з машинного колеса. Ми будували дорогу на Воркуту. Камінці привозили на платформах. Поїзд довго не міг стояти, то мусіли його розгрузити за 15 хвилин. Морози там були дуже великі: поза 40 градусів. На кожному був іній, як на сніговику... Коли перевезли мене в Мордовську АССР, призначили на лісопояс. Тоді був пайок хліба – 600 грамів, а як не зробив норми 300. Пробула я на повалі лісу зиму, потім – на фабриці пошиву. Добре хоча б, що робили в теплі, годували 3 рази на день. Але було дуже строго, одяг наш забрали і видали свій: 2 суконки, 2 сорочки, черевки 40-го розміру, тілограйку і двоє трусів. Це мало бути на два роки. На одязі були вибиті хлоркою номери (в мене 904) і викликали нас тільки по номерам”.

Марія Мокрій

Дмитро Верхоляк – “Дуб” (1928–2016) – фельдшер УПА, співробітник Служби безпеки ОУН

“У таборах – мордовських та уральських – я намагався нічим не заплямувати честь вояка УПА й українського націоналіста. Хоча після десяти років ув'язнення спеціально возили до Києва, аби підписав заяву, що мене силоміць затягнули в “банду”, що я заслужую націоналістів й усвідомлюю свою провину перед радянською батьківщиною. Взамін пропонували волю, студентський квиток у медінститут та офіційний шлюб

з моєю Катрусєю. Я відповів: “Брехати не буду. Я сам просився в УПА, ще й як просився!”. Тоді мене відправили за ґрати ще на 15 років”.

Дмитро Верхоляк

Мандик Хасман – “Малий” (1929–2013) – фірман-візник сотенних УПА

“Я був із повстанцями, коли вони на Іваничі наступали, щоб вибити звідти німців. Зривали колії, щоб не вивозили німці людей на роботу в Німеччину. Тяжко було воювати, патронів ніхто не видавав. Що завойовували – те й мали. Я мав польський пістолет “шістка”, але патронів до неї не було. У Маневичах мадяри стояли. Ми з сотенним поїдемо – завеземо їм сала, а вони нам ящиками патрони давали. Як із Горохова німці їхали – розбили їх. Було й наших хлопців погинуло. Але хто їх згадає. Все тільки кажуть, що советська партизанка біла німців. Але на Волині й Галичині то все діяла тільки УПА. Як фронт на весні 1944-го йшов – німці з одного боку наступали, совети з другого. А ми в лісі – між ними. Та все найліпше, що було у моєму житті – пов'язане з українською партизанкою. Такого братерського та теплого відношення до себе я не знав більше ніде”.

Мандик Хасман

Іван Гончарук (1925–1988) – останній повстанець, страчений комуністичним режимом

“Це виглядало на виставу. Нагнали повний зал народу. В основному школярі, підлітки. П'ять днів говорили про зврствство ОУН і УПА, але до справи Гончарука це не мало відношення. Із 50 осіб, заслужаних у суді, Гончарука особисто знали лише 15. В останньому слові підсудний Іван Гончарук свою вину визнав частково і заявив: “На моїй совісті вбитих людей немає”. Врешті вирок суду стала смертна кара. Її реалізували у липні 1989-го – після безрезультатного розгляду касаційних скарг”.

Зі спогадів доньки Івана Гончарука Наталі Воронької

Любов Погонюк (Піддубій) – “Сумна” (нар. 1930) – зв'язкова УПА

“Всіх, хто за 54-ю статтею, сюди, у “Берлаг”, відправили. Закрили нас, як у тюрмі. Номери подавали: на хустці номер, на спідниці і на спині. Почали вивозити на золоті копальні – “приїски”. А я важко захворіла. Мене тоді у медчастину поклали. У тайгу не взяли. А я полежала в лікарні, як виписали, пішла на будівництво у Магадані. Морози – до 60 градусів. І їсти нічого. Мало нам давали, бо норми не виконували. Якихось 300 грам хліба і бананди пів черпака. На сніданок – ложка якоїсь каші й шматочок хліба. Обід – шось таке, що і свиням не дають. А на роботу жемуть: за нами конвой із собаками. Дуже було тяжко. Хай Бог нікому не дає такого”.

Любов Погонюк

Підготовлено Українським інститутом національної пам'яті

Від кровословоплетива до кровослововиливу

Із початком повномасштабної війни до лав захисників у лютому 2022 року, щоб боронити Україну, стали прозаїки, поети, митці. У лавах ЗСУ від перших днів захищає рідну землю Поет і Художник Сергій Татчин. Богом обдарований Поет сьогодні на передовій, у вирі найпекельніших подій.

Тонкий лірик С. Татчин є автором таких поетичних збірок: “Дзен. UA” (2013), “Семисвічник” (2016), “Пташка” (2016), “Вінницька Абетка” (2017), Татчин С., Галич У. “Епістолярні хронічки” (2017), “Місто на “В” (2017), “Південний Пух” (2017), “Любити” (2017), “Пташка Нова” (2018). Лауреат багатьох премій: літературно-мистецької премії “Кришталева вишня”, літературної премії імені Михайла Стельмаха журналу “Вінницький

край”, всеукраїнської літературної премії імені Михайла Коцюбинського, літературної премії імені Анатолія Бортняка.

Сергій Татчин... Шляхетний, інтелегентний, унікальний... Його поезія легка і щира, естетична і філософська, сповнена неповторних образів, словотворів, ритмомелодики і всюдиприсутньої Любові.

“Поезія Татчина, безумовно, є відмінним зразком літератури, сформованої на перетині культур, часів, століть і поколінь. Але, водночас, це явище до певної міри унікальне в нашому просторі, осібно і гідне відзнаки. Утворчості митця, філософичній та сповненій алюзій і прихованих сенсів, позатим, є місце для простоти, щирості, якоїсь щасливої дитинності – а саме це і є ознаками непересічного таланту і справжності автора”, – такий

погляд колег з Вінницької обласної організації НСПУ.

Сьогодні поезія Сергія Татчина ще чекає на глибоке літературознавче дослідження і вивчення щодо місця у постмодерному поетичному процесі. Важко знайти серйозні публікації щодо індивідуального стилю, художніх особливостей та унікальності поезії Сергія Татчина, проте для тих, хто захоплюється поезією, ясно одне – перед нами самобутній та неповторний Талант, який пише як дихає – на повні груди.

Юрій Андрухович: “Уже в прізвищі поета підказка, що він від Бога. Безперечно. Татчин, а не мамчин. Татко подбали про талант, а Центральна Україна – про центр ваги. Поет у них вийшов абсолютно центральний. Читаєш вірша по віршеві – і одразу відчуваєш, як ні додати, ні відняти: зрілість, краса і сила”.

Павло Вольвач: “Вірші Татчина – це реальність людського життя й один з прикладів творення поезії в постіндустріальній чи постінформаційній добі, де “в небесах вознеметом пропалено дірку”. Один із найяскравіших прикладів у сучасній українській поезії. І не важливо, до яких вікових поетичних груп чи стильових течій можна зарахувати автора. Він просто живе, не претендуючи на роль генія чи провидця, але добре відчуваючи тривогу й любов. Остання, з усіх Татчинових “феноменів довкілля” – найголовніша”.

Війна збентежила Музу Поета, ще попереду його ремінісценції пережитого й переболілого, хоча в поезіях останніх років тема війни виринула у циклі поезій “З окопів першої міжгалактичної” чи “З профейного щоденника” (книга “Пташка”), де відчувуються переживання вояка:

(27 вересня)

“А коли ми врозбрід виходили з рідних холонучих міст і прагнули єдиного – на тиждень уникнути останнього бою, порожнечу

під серцем я заповняв листуванням з тобою – польовими листочками, які зотлівали й втрачали свій зміст. З висланих дозорів лиш гірша третина верталась назад – римувати рапорти про давню же вготований кожному спокій. А зволене небо, неначе вигнута до Бога сльоза, від нестримного шему готувалось зірватися з земляного ока...”

(9 жовтня)

Хилить негода долу – впасти лицем у поле і розчинитись в Бозі – праведні сни в дорозі. В землю лицем лежати, стати у снів вожатим й дихати у ріллю:

лю – вдих і видих – блю.

Сергій Татчин – митець, що безмежно закоханий у красу рідного міста. “Вінницька Абетка” – вишукане видання, на сторінках якого завдяки поезії та фотороботам проймаєшся духом міста над Бугом.

Літературознавець **Олег Соловей** у передмові до збірки С. Татчина “Вінницька Абетка” зазначає: “Міста у цих віршах, напевно, багато; водночас – це абсолютно суб’єктивна Вінниця, виражена крізь думку й емоцію ліричного суб’єкта лірики Сергія Татчина.

А загалом, у цій книжці все щасливо співало, – пронизлива осінь із її фарбами, тіннями і голосами, поєдналася з красивим історичним містом; вишукана форма двовіршів і розкуте римування гармоніюють із серйозним, дотепним, іронічним, мінорним змістом, реалізованим через добре продумані мотиви й художні образи. Особисто мені неабияк імпронують ця авторська осінь, суб’єктивне місто й ці симпатичні вірші. Все це разом втворює затишний хронотоп на маргінесі, світ на безпечній відстані від проектних львівсько-київських людей та від усього іншого масового споживання.

Призначення абетки – тлума-

чення найнеобхідніших слів, а у нашому випадку – якихось базових семантично-психологічних понять та пов’язаних із ними емоційних екстрем. Мотивний комплекс збірки акумулює та склеює дві пори роки – осінь і зиму. У природі це вагома межа між прощанням і новим народженням (“а зима невідворотна. і вона вже скоро”). Люддині властиво налаштуватися на ці предковічні струни й перебувати значною мірою в залежності від об’єктивної природної партитури. На цілком об’єктивній реалії цього безкінечного руху речей і подій у природі людина реагує цілком суб’єктивно, тобто крізь призму своїх емоцій. Осінь – апріорі час поетів, час тих, хто “чується у клінічній ситуації” (В. Стус), і Татчин – не виняток. Але безперечно заслуга поета полягає в тому, що він спромігся надати осені цілковито конкретного вигляду (“через день маячить на центральному мосту, / вбирати очима оце небо над Вінницею”; “в місті, розділеному Південним Бугом навпіл”), зустрівши її на вінницьких вулицях, пропустивши крізь себе, а потім знову пустивши на волю, – назустріч зими...”

У поезії С. Татчина постає висока і витончена формула Буття людини, яка живе в гармонії з природою і Богом. Поет фіксує найпотаємніші порухи чуття, сповідається в Слові, освячується ширю у пережитому й омріяному. Читаючи його поезію, відчуваєш світло і ніжність, меланхолію й спокій, захоплення дрібницями, високим і приземленим, вічним і скороминущим.

Поезія С. Татчина – це медитативні вібрації серця, перелиті у Слово. Тут і естетика, і музика, і пластика, і гра, і експериментування зі словом.

Хочеться пірнути у Всесвіт поезії Сергія Татчина, зачепити енергію невмирущего Слова, ширю помолитися, аби Господь оберегав Воїнів Світла і Україну.

Зі збірки “Вінницька Абетка”

Вінниця

коли осіннє сонце наповнює собою все довкола всерть – по самісінькі вінця я вкотре усвідомлюю що ділюсь любов’ю передовсім – з тобою моя Віннице

безмовно сидіти біля вежі з Артиновим чи молитися Богу в козацькій церкві чи до ночі блукати – безцільно годинами з нашими живими – як з нашими мертвими що тобі до мене – ні роду ні імені –

до людської пилючки в твоєму оці недописане і недомальоване просто прости мені врешті-решт я усе ще на цьому боці

я іще не готуюсь до останнього плавання не просмолюю палубу не латаю парус але я як матрос що сидить у гавані і медитує на небо – із морем на пару

а в тій безодні пульсує небесне олово поцятковане хмарами – так густо й рясно що ні картини ні вірші не лізуть в голову коли стільки жінок і усі прекрасні

коли стільки любові в твоїх зіницях стільки різного болю натхнення блуду що і хочеш заснути – ніяк не спиться я без цього не зможу – хіба забудусь

і я вірю що жодного в цій ойкумені попри сильне бажання замінити ніким навіть кров тут жовтіша в Соборній вені щоб жити прилегли вулиці-ріки

ці вересневі ріки – жовтневі листопадові перепливаю з віршами – Хароном Мазаєм я рятуюся ними – коли й не згадую а вони не рятуються мною навзаєм

бо вони – як не звідси і нетутешні як бердичівські-жмеринські – звідкись прибулі вірять в місяць-підкову і сонце-яєчно і перепитують назву кожної вулиці

чи мимо Свято-Преображенського собору

що посміхається Господу золотими фіксами переслідують мене в цю осінню пору до Південного Стіку

щоб мимоволі розгледіти в цих глибинах де про любов мою писано по воді вилами як почуття мігрують – невідворотно невпинно

від кровословоплетива до кровослововиливу

Л
Любові ніколи не буває багато. ця осінь минає. відгоріли багаття. тепер у неї нічого для нас не припасено. листопад, вважайте, її нелюбимий пасинок, залишається меланхолія і трішечки спліну, і ріки іржі, що течуть по коліна.

але любові ніколи не буває й замало. ця осінь не стала найкращою, але вона лишилась однією з відмічених Богом, бо тривала нескінченно – немислимо довго. таке враження, що вона безперестанку триває – їздить по колу безлюдним трамваем.

Т
ти тільки-но роздивися цю красоту, Татчине! ніби все тільки й чекає на тебе, наче на того, хто прийде і увічнить її до скону. того, хто зробить із неї ікону – законну, того, хто напише і намалює її так, щоб можна було бачити за цим Христа.

он же він – такий усміхнений і молодий, за картинами й віршами – з роси й води, а з ним кілька апостолів – ходять босими довкола вінницької бурштинової осені. і ця ідилія, здається, неперевірена, хіба що бракує музики – шось із Гершвіна.

Зі збірки “Пташка”

Медитативний вальс

Жовтень навшпиньки скрадається селами, небо від птаства рябе. Вітер-човняр над пустими оселями медитативно гребе.

Ця пасторальна вечірня ідилія йде по небесному шву понад городами, де у бадиллі я сомнамбулічно живу.

Вистигле сонце приречено котиться вздовж архетипних небес. День фінішує мінором, і кода ця вічна – зі мною чи без.

Апоплексична плаксива мелодія напнута, ніби струна. В себе самого вдвляється годі – я більше б нічого не взнав.

Ти через відстань у мене посвячена, в силаботоніку слів. Ми починаємо знову – неначе на вільній від людства землі.

Світ медитує, і ця медитація –
світла молитва Христу.
В егцентричному жовтому танці я
ситуативно веду.

Більше ніхто і ніколи не втрутиться
в наш перманентний двобій.
Пий мої вірші напам'ять: отрута ця –
ширий дарунок тобі.

Дяка

Дякую, Боже, за долю мою,
Що розливається, наче в Раю:
Ні берегів, ні початку з кінцем,
Ні ворогів з чоловічим лицем.
Дякую, Боже, за друзів моїх,
За повсякденну злопам'ятність їх,
І за усмішку, що кілька жінок
Разом сплетуть наостанок вінок
Дякую, Боже, за рідних батьків,
Що налічили немало років,
За заклопотану милу сестру
І за знання, що ніколи не вмру.
Дякую, Боже, за пташку в руці
І за відверту сльозу на лиці,
Й за божевілья окремих ночей,
Що заримованим горлом тече.
Дякую, Боже, за вірші мої,
Що розлетілись в далекі краї,
Де їх запоем читають і вчать,
Але до ночі про мене мовчать.
Дякую, Боже, за все на землі:
Що не літав, не водив кораблі,
Що не стріляв у людей на війні
І не хотілося цього мені.
Дякую, Боже, за те, що я – є,
І за розмірене щастя моє,
І за кохану, що любить мене,
І за надію, що все це – мине.

Дим

вірші – це любов.
це відсутність страху.
коли радість і спокій течуть підшкірно.
коли осіннє небо над батьківським дахом
так безбожно тисне, а ти – покірний.
коли горіхове листя надвечір палиш
і мимоволі смакуєш цей священний дим,
коли задуєш жінок, що з тобою спали, –
не з таким і не з тим.

вірші – це те, що проростає крізь тебе,
аж кудись поза хмари, де тане біль,
коли урожай з цих захмарних стебел
перманентно гірчить не лише тобі.
коли кожне слово таке випадкове,
та його не заміниш уже нічим,
коли ставиш крапку в останньому рядкові,
чи коли тиждень мовчиш.

вірші – це камлання аж десь насподі,
яке не розчути отак одразу.
коли віддаєшся увесь роботі,
чи коли тобі байдує, що не красень.
коли жіночий голос тихенько кличе,
а ти дослухаєшся – чий – куди?
чи коли ти один, і тобі це личить,
бо ти сам обираєш, куди іти.

Жовтень

чого він тут? для кого? і навіщо?
печаль цієї осені найвища
вона така важка екзистенційна
як наглядач – тюремний чи станційний
що стереже гонителів від гнаних
чи заряджає потяги за нами
у кожен перестояний світанок
і закриває очі наостанок
чого він тут? чи є у цьому правда –
не відкладати зречення на завтра
себе самого зрадити і зректися
серед дерев готових роздяти
й молитись падолистіві укліно –
до листопада – в листі по коліна
у вінницькому парку біля вежі
де небо пророкує сплін і нежить
чого він тут? це присуд чи свобода –
іти по цьому листю як по водах
через оце шаманство під ногами –
на вірші що звучать в людському гамі
у віру на просвітлення на дотик
на прихисток на тлін на голос – доти
аж доки пульсуватиме у тілі
це небо над холонучим Поділлям

чого він тут? для кого? і нащо?
печаль цієї осені найкраща
вона така безмежна і натхненна
як листя – перед смертю ще зелене
як ця жага – із цим натхненням жити
і ні за чим вторинним не тужити
і знати що зима така далека
як смертний крик чи передсмертний клекіт

Зі збірки “Любити”

Любити

любити цю жінку такою як вона є
цінувати її такою якої колись не стане
одну-однісіньку – чи не єдину із усіх Єв
таку неповторну – можливо останню
малювати її голою віршувати її ніжною
приколювати шовечора пробуджувати
щоранку
досліджувати з нею тонкощі –
нехай це і смішно
щоночі натхненно – щомиті старанно

фантазувати про неї не так як про решту
згадувати її особливою пам'ятати чієюсь
бачити її усюди – ввівока за нею стежити
колекціонувати жести –
вірувати в цю ересь

підспівувати коли співає а коли плаче –
втішати
варити для неї каву привласнювати хотіти
просити її не писати і ніколи не проводити
увяляти на кого б схожими виростали діти

тішитись лінуватися поетизувати взаємини
почуватися як на небі – хоча і не вмєр іще
не перейматися дурощами а радіти що є
вони
передивлятися Тарантінище перечитувати
О'Генріше

З мережі ФБ

Пам'ять

оця стражденна земля довкола і небо над
нею – і є Батьківщина.
це остаточна причина жити саме отут –
і вагома причина.
причина ставати сильнішим, кращим,
вивершуватися – поступово,
причина для невгамовної ненависті
і безоглядної любові.
це причина пишатися своїм родом,
генотипом, кров'ю,
а ще – життєствердна причина брати
до рук зброю,
щоб з цієї зброєю вкотре відвойовувати
свободу –
за майбутнє,
за теперішнє,
за невгасиму пам'ять свого роду!

і передовсім – за пам'ять,
за те, що за нами те, що позаду.
сама вона й надихає – і це одвічний
Господній задум.
бо коли за тобою вже немає жодного,

ані душі – нікого,
то немає й пам'яті, а відповідно –
немає й Бога.

і коли лягаєш на землю, – не мигаючи
дивитися, як над тобою
когорта хмар шикуються до останнього
в серпні бою,
пам'ятай про тих, хто поліг в оцю землю
задовго до тебе.
ось вони – хилитаються на вітрові
билинками стебел.
ось вони – в пташиному щибеті,
в шелесті листя, в пружному вітрі.

розчуй кожен голос, розгледь кожную ноту
на цьому попівтрі.
вслухайся в цю музику, в якій немає
початку й не буде кінця,
вирізні її межі іншими, бо всі вони
закінчаться – тільки не ця.
тож хай вона оселиться – в кожній
клітинці, в кожному атомі,
просто запам'ятай її, і тоді після тебе
кожен її пам'ятатиме.
2016

Подив

доведи мене боже живим до цієї зими
чи не краще удвох переходити осінь як ріку
і на березі грудня спинитися як і торік – у
екстатичному захваті від вуглецю і сурми

щоб морозне світання спіралось на перші
дими
усією вагою низького небесного віка
щоб – хати у снігу і щоб півень для нас
кукурикав
бо довкола нікого – лише неосяжність і ми

і стояти отак на умовній зимовій межі
наче ми найрідніші якими бувають чужі
що разом перейшли бурштинові
розбурхані води –

неземний чоловік і земний поміркований
бог
щоб ділити навзаєм – не порівну
але на двох
усамітнену віру в мовчання у захват і подив

Завтра

в останній день липня думається про хороше
згадуються якісь речі – задавнені
непроговорені
чую бабусю що кличе мене обідати –
Сіроожка! Сірооооожа!
кидай вже ті вудки бо горе з тобою –
ой горе мені!
бачу птахів що тримаються за висхідні
потокі
майже нерозрізними на білому і вицвілому
синьому
вгадує рибалку на тому березі
що рибалитиме – аж доки
не пізнаємо його батька і не увірємо
що він Син Йому
чую дідуся що клепає косу між яблуною

і горіхом
увяляю як він торкається пальцем
зазубреного леза
як галасливі горобці вовтузяться довкола
сусідської стріхи –
і так спокійно на серці і разом з тим –
так весело!
якось знемога розлита в повітрі
якесь тремке хотіння
фантазується про дівчинку через чотири
вулиці
можна годинами спостерігати за хмарами
і їхньою тінню
чи як сонце до неба горнеться
а воно над всіма сутулиться
час ніби зупиняється – надміру густий
і сповільнений
а все із-за спеки що пополудні уже нестерпна
я нікому нічого не винен –
іще невпокорений вільний
і завтра життя триватиме бо завтра ж –
серпень!
он він – біля околиці – такий високий
і статний
і ця земля йому подобається і він її личить
як це не оглядатися б... як оце перестати...
треба їти обідати – бабуся кличе
31.07.2018

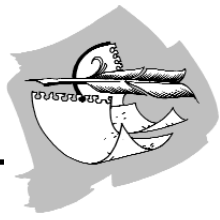
Сніг

снігу на небі по вінця! відтак – на землі.
людство в облозі, дороги довкруг замело.
в нашій райцентрі терпимо іще, а в селі
снігу – по пояс, по груди! – на те і село.
срібні пушинки повільно летять навскоси,
крутять танок, зависають на рівні повік.
як узалежнитись від оцієї краси?
як її збутися – так, щоб одразу – навк.
я не виходжу із дому – до кого? куди?
срібла і золота стільки, що слізно очам!
світ досконалий – навіщо ж лишати сліди?
надто крихка недоторкана біла печаль.
тиша і спокій насподі буденних речей.
все врівноважено зовні, відтак – і в мені.
Льйоса і Кунце, Пессоа, Місіма і Че
ледве гортаються, а не читаються – ні.
є тільки січень і кілька повільних думок.
в білій палітрі присутні усі кольори.
є тільки сніг і над комином синій димок.
скільки завгодно з собою про це говори.
слухаю Моцарта з Бахом. Бетховен не йде,
не підсідаю на жоден високий мотив.
це від безлюддя – у світі немає людей,
є тільки я. і, можливо, як видимість, – ти.
десь у далекій галактиці, в місті на “В”:
Вінниця, Відень, Ванкувер – усі до лица.
там, над тобою у небі хмаринка пливе,
біла, як тут, і така ж самотня, як ця.
4.01.2019

Досить

людина людині – любов, лише здається,
що – біль.
весна неквапом перетікає із пустого
в порожнє.
починаю про щось думати, а зосереджуюсь
на тобі.
ну, скільки можна.
земля усе ще пласка, усе ще на трьох китах.
і тільки час неблаганний, а відстань –
стала.
обважнілі рибини труться животами об дах.
запаморочливо пахне цедрою і сандалом,
мелісою і цинамоном, любистком і ялівцем.
дихається уповільнено, римується –
по погоді.
кальвадос закінчується, і якби не це,
красота – та й годі!
із стабільності – гуляння лабіринтами
передмість.
не холодно, але нам ніч вкутьюся тепліше.
можна безкінечно дивитися на повний
місяць,
розмірковувати про вірші.
людина людині – “так”, лишень здається,
що – “ні”.
тому в ліричному залишку похмілля
від кальвадосу.
бо навіть те, що до літа не так і багато днів,
для мене не головне. і цього – досить.
9.05.2020

Підготувала Ірина ГОЛОВАЙ,
м. Київ

“Не ідеалізувала минулого, ставилася до нього критично, не сприймала сучасного чи не могла в нього вжитися, а старалася тверезо його осмислити”.

Марта ДЗЮБА

“Таланти завжди були оточені не лише славою, яка нерідко приходила до них із запізненням, але й бездарями, що заздрили їм, плентаючись під ногами. Щастя талановитих завжди було в тім, що вони талановиті, нещастя — в тім, що їм часто заважали заздрісники з бездар, плетучи інтриги, цькуючи, брешучи. Бездара нерідко всю свою енергію спрямовував на те, щоб заважати талантам, саме тут виявляючи неабияку спритність і вміння. Але час минав, він “ставив” все на місце, від бездар нічого не залишалось, крім накладних витрат, талановиті ж таки щось після себе залишили для народу, який дав їм слово, пензель, звук” (зі щоденника Івана Чендея. Українська літературна газета. 27 листопада 2010 р.).

Про Ірину Вільде, яка пише книжки і живе в тій самій камениці (вул. Максима Кривоноса 33), що й моя тета Марійка, і її охороняє міліціонер (була депутатом Верховної Ради України), я знала ще змалечку. Вже старшою зачитувалася її книжками “Метелики на шпильках”, “Б’є восьма”, “Химерне серце”, які були у нас вдома. А запам’ятала її з 1959 року, коли поступила в університет і переїхала жити до мами у Львів на Кривоноса 33 (мама на той час вже повернулася з Сибіру). Ірина Вільде (Дарина Дмитрівна Полотнюк), відома письменниця, була не тільки сусідкою, а й доброю товаришкою мами і тети Марійки. Не було дня чи вечора, щоб Дарина Дмитрівна не “заглянула” до нас. Вечорами “старше” товариство любило грати в “Бридж-ремі”, на чай і карти приходив ще й сусід з сусідньої камениці, доцент фармацевт пан Мельничук. До гри з молодшого покоління допускався лише старший син тети Марійки Ігор, адже він уже був “пан інженір”. Ні я, ні моя сестра участі в грі не брали: ще “засмаркати” бути в старшому товаристві, але чай після гри пили всі разом, і це були дуже цікаві і веселі чаювання. Дарина Дмитрівна була надзвичайно веселою і дотепною в товаристві. Я дотепер згадую ширий сміх, інтерес до тогочасного життя цих трьох жінок (Вільде, мами і тети) доля яких, у кожній по-своєму, були дуже й дуже нелегкими. Думаю, що товариство мами, тети і атмосфера, яка була в нашій сім’ї, була для Вільде тією нішею, де вона могла трохи забути і захопитися від своїх усіляких домашніх і не домашніх негараздів і складного тогочасного літературного життя: “Знову мушу їхати до Києва кланятися київським хруням, щоб дали дорогу сестрам (мається на увазі роман “Сестри Річинські”, який, незважаючи на “хрущовську відлигу”, дуже тяжко пробивався до читача, зазнавав серйозних цензурних втручань і тільки згодом, у 1965 році, одержав Шевченківську премію; а нині це — класика української літератури).

Подібні проблеми, як знаємо, мали багато письменників того часу, люди з різними характерами по різному ховалися від реальності. В Ірини Вільде був спосіб, відповідний до її неординарної, а в чомусь химерної вдачі. Це — веселі, майже дитячі побутові витівки, часом на грані “фолу”, в колі близьких людей. (Подібно як і Сергій Параджанов).

Пригадую кілька жартів Вільде, з того часу. Ірина Вільде: “Чогось так сумно, треба придумати щось веселе. Чому Мельничука ніколи не приїде з Мельничуком до нас на карти, давайте напишемо їй анонімку”. І починає писати в такому дусі, що це до Мельничукової звертається дуже приязно до неї людина, якій крається серце, коли бачить, як її чоловік майже кожен вечір ходить до тих трьох відьом з-під Кривоноса, 33 (мала на увазі себе, мою маму і тету). Далі на всі лади ганить тих трьох відьом і вихвалює Мельничукову, радить їй повести чоловіка до окуліста, може, в нього є більма на очах, або піти до якоїсь ворожки, бо ті відьми, видно, щось поробили її чоловікові. Я добре запам’ятала зміст цієї анонімки, бо була присутня, коли її писали, і ще мусіла витримати “іспит”, щоб не продати, коли п. Мельничукова прийшла до нас, читала цю анонімку і перебирала сусідів, хто б то міг так негарно написати про Вільде, тету і маму.

Писала також анонімного листа до польського журналу “ПШЕКРУЙ”, коли там порушували тему, таку невинну сьогодні і шокуючу в той час: заклик до жінок не носити бюстгальтери. Лист був від імені старшої жінки яка має великі груди і різні

Спогади про Ірину Вільде

погляди з чоловіком на проблему, підняту в журналі. Здається, пропонувався варіант “ні нашим ні нашим”: одна грудь вільна, а друга в бюстгальтері.

Інший епізод. Вертається Дарія Дмитрівна з якоїсь літературної зустрічі, де їй подарували багато квітів, моя тета помагає їй нести квіти додому. Йдуть вони Академічною вулицею (центр Львова, вона офіційно, здається, називалася Першотравневою, але для всіх львів’ян була Академічною). Дарія Дмитрівна заходить у магазин, а тету просить почекаати біля магазину. Раптом з магазину виходить декілька людей і підходять до тети, щоб купити квіти. Тета зразу зрозуміла, що це якийсь жарт Вільде, і назвала дуже високу ціну. Виявляється, Вільде зайшла в магазин і голосно каже до продавщиці: „Подивіться, які гарні квіти продає біля вашого магазину якась жінка, і то майже задарма”.

Або вони втрьох, Вільде, тета і мама, з сином тети Олегом, ідуть на Кайзервальд (нині Шевченків Гай) робити фотографії (Олег робив гарні любительські фотографії). Вільде каже: ви не просто робитимете нам знімки, ми будемо йти, і коли траплятиметься якийсь фаніний пан, ми будемо ніби ставати коло нього, а ви, пане інженір, у той час клацайте, будемо дивитися на реакцію. (З тої прогулянки в мене є фотографії, правда без „пана”).

Ще одна витівка.

— Ольго (до моєї мами), давай вберемося як жінки легкої поведінки, Олег зробить нам знімку, і ми пошлемо в Америку з запитом про роботу.

Така фотографія є теж в нашому архіві. Іншим разом Вільде запросила на гостину “своє коло” друзів і декількох не то не заміжніх, не то розведених жінок, сказала їм, що приїхав з Америки “кавалер”, син мільйонера українського походження, який ні слова не розуміє по-українському, але його батько поставив йому умову, що він мусить женитися з українокою, бо інакше буде позбавлений спадку, так що гості можуть говорити за столом все, що хочуть, тільки бути приємними, часто всміхатися до нього. Роль американця була призначена Олегу Терпиляку (мій двоюрідний брат), який на той час приїхав до Львова у відпустку з Сибіру, де працював у Колпашевській геофізичній експедиції. Високий, стрункий, красивий, у вечірньому

Ірина Вільде (Дарина Дмитрівна Полотнюк) народилася 05.05.1907 р. в Чернівцях. Померла 30.10.1982 р., похоронена у Львові на Личаківському цвинтарі

костюмі з метеликом, він справив на жіноче товариство щонайкраще враження. Його роль полягала в тому, що він мав слухати, що говорять, і чемно всміхатися, коли товариство сміється. Олег, мабуть, розійшовся з фахом, бо був дуже добрим актором. Спочатку все йшло досить стримано, але після кількох келишків вина і провокативних розмов Дар’ї Дмитрівни, в компанії “язики розв’язалися”. Особливо гострою на язик була відома львівська піаністка Марина Крих, яка ще любила пересипати свою мову гострими слівцями і не зовсім толерувала багатого американця. Олег все це вислуховував з дуже чемною усмішкою майже увесь вечір. І уявіть собі ту реакцію гостей, коли раптом “американець” узяв у руки келишок і гарною українською мовою став дякувати товариству за чудово проведений час.

Дарина Дмитрівна була байдужою до одягу, не надавала найменшого значення своєму зовнішньому вигляду, про це між друзями ходили анекдоти. Наприклад, я йду разом з Дариною Дмитрівною вниз по вулиці Максима Кривоноса. По цій вулиці ходили на роботу співробітники львівського телецентру, який містився на Високому замку. Назустріч нам іде один з режисерів Центру, молодий, завжди дуже елегантний Роман, прізвища не пам’ятаю. Зупинились, перекидуємось кількома словами, і він нахиляється до Вільде й тихенько на вухо їй щось говорить. На це Дарина Дмитрівна відступає півкроку назад, виставляє вперед ногу і: „Агі! Він не має на що дивитися, аж на мої майтки! Коло мене молоде гарне дівчатко, а він на мою нагавку дивиться! Фе, Романе!” І ширий сміх. Мушу пояснити ситуацію. В той час імпорту не було, а радянська промисловість випускала трикотажні панталони, як у нас говорили, майтки, чомусь в основному синього або зеленого кольору з довгими ногавками, що закінчувалися гумкою, яка часто розривалася, і та ногавка звисала, і чомусь чим більший об’єм у бедрах, тим довша ногавка. Дарина Дмитрівна постійно мала проблеми з тими ногавками, була повненька, але не висока. „Ольга, — до моєї мами, — іду до Києва, поможи попідшивати ті дурні майтки, щоб не мала за них встиду”. В нас навіть ходив такий анекдот, що нібито Ів Монтан після відвідин Москви зробив у Парижі виставку радянської білизни під гаслом: чому в СРСР немає сексу.

Ще один випадок: я в Трускавці в пансіонаті “Нафтуса” Спілки письменників України. Одночасно в тому ж пансіонаті відпочивають Ірина Вільде, Дмитро Павличко, Ростислав Братунь, дружина Фелікса Кривіна Наталя і дружина одного з білоруських письменників, прізвища на

жаль не запам’ятала, по професії адвокат. У Трускавець за кілька днів має приїхати моя тета Марія Терпиляк, яка, маючи хвору печінку, раз в рік їздила в Трускавець пити “Нафтусю” і завжди винаймала мешкання в одній і тій же господині, хата її була недалеко від нашого пансіонату. От котрогося дня Вільде каже мені: „То завтра вже приїздить твоя тета, ходім до тої господині, встелимо Терпиляковій дорогу”. Приходимо до тієї господині. Вільде з ангельським виглядом щось розпитує її про життя, мнеться, вибачається, здалеку запитує, чи до неї збирається пані Терпилякова, чи давно вона її знає... Каже, що їй дуже незручно, але вона як добра жінка радить не брати пані Терпилякову на мешкання. На здивування цієї господині, яка запевняє, що добре знає Терпилякову, Вільде каже, що пані Терпиляковій щось тепер таке пороблено, що вона дуже водить хлопців (а теті вже було під 70) і що ця господиня не буде мати спокою, і ще: вона любить красти якісь дрібнички. На це господиня просить нас покинути її хату і дивиться на нас, як на якихось аферисток. Вільде задоволена. Приїздить тета, звичайно, господиня зразу їй розказала про візит якоїсь аферистки з молодою жінкою. Тета зразу здогадалася, хто це був. Я, звичайно, зразу ж прибігла до тети, і ми посміялися з Вільдишиної вигадки. Господиня дому, коли побачила мене, зразу впізнала одну з відвідувачок, і було їй дуже незручно, що вона не впізнала Ірину Вільде, адже Вільде була відомою в Галичині, і її впізнавали на вулиці. Тета вирішила гідно відповісти Вільде. От в обідню пору, коли всі “жителі” маленького письменницького пансіонату “Нафтуса” зібралися на відпочинок, тета приходить у пансіонат, просить чергову викликати Ірину Вільде в коридор. Я про цю заплановану “акцію” знала раніше і вже теж була в коридорі. Вільде вийшла і моментально зорієнтувалася, що зараз щось буде, бо в іншому разі тета б просто зайшла до неї в номер. Одне слово, тета звинувачувала Вільде в тому, що та втекла зі Львова з її чоловіком і переховує його тут у пансіонаті. Вільде божилася, що цю жінку бачить уперше, що поняття не має, хто вона така, не пускала тету до свого номера, просила захисту в свідків цієї історії, пустила сльозу... Найбільш активною в захисті Вільде була адвокат з Мінська, дехто стояв розгублений, Дмитро Павличко зразу все зрозумів. І тільки коли вже чергова стала набирати номер міліції, тета й Дарина Дмитрівна розсміялися і сказали, що тепер вони “квітки”. Свідки чергової Вільдишиної „авантюри” теж посміялися і не мали їй це за зле.

На Кривоноса, 33, було не раз таке, що три товаришки робили спільний обід. Ці обіди були в нас, бо нас багато, а Вільде приходила на обід одна. Наскільки я знаю, кулінарія не “товаришувала” з Дариною Дмитрівною. Мама і тета готували дуже смачно. Вільде приносила якусь одну страву і коментувала: ви знаєте, що в мене найсмачніше виходить бульба в мундирах.

А то приходять до нас зі словами: чого ви зажурилися — всі імперії розпалися, розпадеться і ця... — і по паузі: я маю на увазі США, а ви що думали?

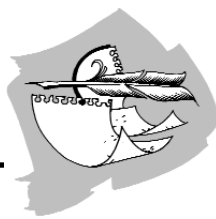
Не ідеалізувала минулого, ставилася до нього критично, не сприймала сучасного чи не могла в нього вжитися, а старалася якось тверезо його осмислити. Серед інтелігенції задувалися всі слова Станіслава Людкевича: “Вони прийшли, і на то нема ради”. “Неволя ставала все більш обжитою” — слова Гюнтера Грасса ніби сказані про Ірину Вільде. З нею змиралася, але в ній знаходила різні шпарини для вільного подиху, хоч і потаємного. Наприклад: після поїздки в Америку, в львівській Спілці письменників був організований вечір, де розказувала про поїздку те, що в той час належало, а по закінченню вечора збрала вдома своїх друзів і... — “А тепер послухайте правду”, але основне на чому наголошувала — те, що Україну можна будувати тільки тут, на своїй землі, а не на еміграції.

Тішилася, що маємо багато українських студентів, цікавилася в нас, молодих, чим ми “дихаємо”.

Старалася підтримувати людей в скруті додавати їм оптимізму, охоти до життя. Любила молодь, завжди підбирала компанію неординарних людей. Це добре описав у своїх спогадах про Вільде Роман Горак, який вчився разом з її сином Максимом на хімічному факультеті львівського універ-

О. Ленець, І. Вільде, М. Терпиляк, І. Калинець, В. Патик, М. Вінграновський, І. Калинець, Л. Кореневич, М. Ленець, І. Дзюба і ? Львів, травень 1962 р.

ситету і якого Дар'я Дмитрівна взяла на помешкання для товариства Максиму. Була свідомою того “подвійного” життя в радянській державі. Пам'ятаю, як мама і тата, перебрані на селянок, йшли на прийом до Вільде як до депутатки для телезйомки.

Ще в гімназії відрізнялася від своїх товаришок. З листа мамини товаришки Стефи Харук до мами, яка розпитує маму про Ірину Вільде: “Вона ходила до школи, то значить гімназії з моєю старшою сестрою. Здавала разом матуру. Все було якось не така, як всі. Раз написала на таблиці великими буквами: “Non aleus homineus, sed homo oleum ex nihilo ereavit”, в тих часах, щоб дівчина таке написала, було невичисно”. (“Не Бог створив людину, але людина створила Бога з нічого”).

Мала складне особисте життя. Першого чоловіка — батька двох синів Володимира Полотнюка — за доносом про належність до організації ОУН в 1943 році розстріляли німці. Залишилась з двома малими дітьми. Максимові було всього кілька місяців. Другий чоловік Іван Дроб'язко (називала його Вільдюком), за якого вийшла заміж в 1950 р., можливо, задля безпеки, працював інженером на Львівському ремонтному заводі, був зі слів самої Вільде, людиною абсолютно інших інтересів, чужий по духу, не було між ними нічого спільного, хіба що займався господарськими справами, будував дачу в Дорі. Не розказувала про подробиці сімейного життя, тільки часто, навіть при нас, молодших, говорила: “хіба такий чоловік мені належиться”. Через десять років залишила його. Мала клопоти з синами, особливо з молодшим Максимом, схильним до різних небезпечних авантур, доводилося часто його рятувати, якою ціною — можна тільки догадуватися. Не раз говорила: “мене ще Бозя покарає”. Запам'ятався такий епізод під час одного з перших приїздів Івана Дзюбу до Львова. Максим приніс додому якийсь пістолет, і Дарина Дмитрівна принесла його до нас на “сховок”. Чомусь цей пістолет лежав у нашій кімнаті зверну на столі. Іван обідав, і в цей час прийшов з Комарна мій двоюрідний брат Стефан, який зауважив цей пістолет. У Львові він те промовчав, але, прийшовши до Комарна, сказав моїй бабці: фанійний той хлопець, добре говорить по-українськи, тільки не сподобалося мені те, що в наш час він при зброї і навіть обідає із зброєю. Це дуже стривожило бабцю: що воно за людина, той з Києва...

З “тим з Києва” я познайомилася в помешканні Ірини Вільде, коли вона святкувала своє 55-ліття, на яке були запрошені Микола Вінграновський, Іван Дзюба та Іван Драч.

Творчість цих трьох киян Дарина Дмитрівна, звичайно, знала ще задовго до їх по-

яви у Львові. Про приїзд Вінграновського, Драча й Дзюби до Львова: то дуже злібні хлопці, то хлопці, які виростили без страху, то наше майбутнє, бо ми, старші, в якійсь мірі всі “поломані”, але вони мусять вважати, щоб їх не знищили... Про Івана казала: “Його статті, як заварка до чаю...”, про брата Горинів (Михайла й Богдана): “то тюрма”. А був це тільки 1962-й рік. Вона розуміла і знала чим можуть закінчитися їхні сміливі виступи, які так настожують владу. Слова Вільде: “Мартусю, високі дерева громи б'ють”. І ще афоризм Дарини Дмитрівни після виступу київської “трійки” (Дзюба, Драч, Вінграновський) у львівському університеті: “Якщо гучні оплески в залі і стримані в президії, то це не дуже добре для виступаючого”...

Як мама відчувала трагічну долю Максима і хотіла якоюсь його уберегти. Шукала йому дружину і одного разу привезла якусь дівчину, “показала” її мамі і теті, на їхню реакцію: “покажіть мені крашу, на колінах полізу до неї і буду просити...”. Крашої не знайшла. Життя Максима не складалось... Трагічно загинув в США.

Здавалося, що з старшим сином Яремою все гаразд. Женився з дочкою товаришки молодих літ Ірини Вільде ще з Коломиї, лікаркою Олександрою Біланкевич. Пам'ятаю, як тішилася Вільде внучкою, підбирала ім'я, хотіла назвати Адольфіною, як називалися, не пам'ятаю — чи то мама, чи то бабця Вільде. Відрадили так називати. Назвали Яриною. Була щасливою. Але Ярема Полотнюк захопився ісламом. І дуже скоро цей шлюб розпався. Ярина, як і Максим, трагічно пішла з життя, але це було, на щастя Вільде, після її смерті.

Була особистістю, з якою мусіла рахуватися радянська влада, і місцева зокрема, особливо після того, як її роман “Сестри Річинські” був відзначений Шевченківською премією. Знала, що цей роман викличе спротив і несприйняття в певній частині галицької інтелігенції через критичний (в деяких випадках змушений) погляд на життя галицьких священників, але не боялась того, хоч це її боліло, ще тим давнім боєм, про який говорила в інтерв'ю 1936 р.

Хочу прочитувати це інтерв'ю, яке було надруковане в львівському мистецькому часописі “НАЗУСТРІЧ”. “Т-во письменників і журналістів” нагородило Ірину Вільде за дві книжки видані нею в 1935 р. (“Химерне серце” і “Метелики на шпильках”). Вільде на той час жила ще в Коломиї. На закид співробітника редакції часопису про те, що вона ніби пише тільки про еротичну і пропозиційну: “Обіцяйте пані, що скоро перейдете до чогось поважнішого...”, Вільде відповідає:

“Ні, ні, доки не втворююся з цим малим

світиком — з людським серцем, не візьмуся, просто не зможу сягнути до ширших проблем людського життя. У мене свій, зрештою не такий уже оригінальний, погляд про творчі суспільного характеру, но, скажеш ширшої, позаепоїстичної тематики. Часом дивуюся, що деякі наші письменники з такою легкою рукою беруться зображувати наш національний зрив, себто терпіння, невдачі, болі, тріумфи, славу і ганьбу мільонів. Думаю: як у них мало справжньої любові до того, про що пишуть! На мою думку це повинно бути щось такого величчю і багрянню кров'ю писане, щоб перед такою книжкою читачеві хотілося склонити голову, як перед Євангелієм. На мою думку це просто національний прогірх від тих справ починати вправляти своє перо. На них письменник повинен щойно зламати своє перо. Коли думаю, що колись з під чийогось пера появиться така книжка про зрив і змагання нашого народу, то вона в моїй уяві все носить назву “Книга мого народу”. В моїй уяві в тій книзі сама любов і сама ненависть, сама помста і саме прощення”.

— Так на ці справи дивляться у великих зрілих літературах...наші читачі і рецензенти мають усі однакові, готові закиди, наче на політичному вічу “ви не патріот”, “ви не патріотка!”

— **Всі-всі щодо одного закиди приймаю, тільки проти цього одного з цілою рішучістю застерігаюся: “національні питання” не знаходять зображення в моїх книжках не тому, що в мене немає розуміння для них, це мене не болить і не болять мого народу, не тому, що я не радію його досягненням, але тому, що вважаю своє перо ще заслабе, щоб могло гідно торкнутися цих справ. Пльки тому”** (часопис “НАЗУСТРІЧ”, Львів, 1.11.1936 р.)

А в 1965 році майже ті ж самі закиди поширювалися певною частиною галицького обивателя.

Згадую, яке враження справив роман “Сестри Річинські” на мене і моє покоління, покоління, яке намагалося позбавити нашої історії, тримати в штучній тогочасній атмосфері, ми вперше дізналися з цього роману про ідейні шукання українців Галичини, і той, хто хотів знати більше, мав “матеріал” для аналізу і для ставлення перед собою та старшими незручних запитань. А якою мовою він написаний! Недавню перчитала його ще раз — розкіш! Чого варта мова служниці Марині, яка належала до тих слуг, які переживали за “панське” більше чим “пани”. В той час зачитувалися “Сагою про Форсайтів” Джона Голсуорсі, “Сімею Тібо” Роже Мартена дю Гар, а “Сестри Річинські” — це та ж сага про нас, про нашу історію, про Галичину, але, на

жаль, і до сьогоднішнього часу ще багатьом не відома...

Дозволю собі зацитувати вислови Івана Дзюби з його статті про Ірину Вільде:

...“Сестри Річинські” — один із найвидатніших творів української прози, її класика. “Сестри Річинські” — типова родина на хроніка, традиційний для літератури жанр. Видатні художники в межах цього жанру досягали великої історичної масштабності й багатогранності зображення суспільного життя. Твір Ірини Вільде з повним правом можна віднести до кращих його зразків. Це справді епічна картина життя Західної України 20-30 років, і вона дуже природно, наче сама собою, вимальовується з долі сестер Річинських — дочок уніатського священника Аркадія Річинського.

Чому авторка поставила в центр оповіді саме священницьку родину? Мабуть, для цього в неї були якісь підстави особисто-творчого порядку (може, певний запас вражень, знання цього середовища). Але вибір цей треба визнати надзвичайно вдалим. У старотрадиційному галицькому суспільстві саме священницька родина була в центрі сільського чи містечкового життя; уніатський священник був ідейним і духовним провідником громади.

“Сестри Річинські” невичерпні, як невичерпне саме життя. Хочеться звернути увагу і на стильову багатоманітність твору. В ньому органічно поєдналися епічність і ліризм, документальність і уява, романтична патетика і соціальна сатира, психологізм і політична сатира. Авторський голос вільно і пластично реагує на всі вияви життя, обіймаючи його різнополюсну цілість.

...“Сестри Річинські” — один із найвидатніших творів української прози, її класика”.

(Іван Дзюба “З криниці літ” т. III, ст. 466-477)

Пригадую розмову з Григорієм Кочуром на Байковому кладовищі, коли провідували могилу Миколи Лукаша. Йшла мова про письменників і я спитала Григорія Порфирівича, чому в такій пошані письменник N, якого твори часто передають по радіо вивчають в школі і майже не згадують про Ірину Вільде.

Марточко (так він називав мене), не порівнюйте їх. “Вільде — це великий художник, а N...”, час розставте все на своє місце”. Поки що не розставив...

У 1963 році я переїхала в Київ, а з часом Вільде поминала мешкання з Кривоноса на Чумацьку і я тільки ще один раз мала нагоду зустрітися з письменницею у Львові, коли приїхала з малою Оленкою і Дарина Дмитрівна прийшла на Кривоноса нас побачити.

Ірина ГОДОВАНЕЦЬ,
просвітянка, м. Січеслав

Майже півроку команда Січеславської “Просвіти” опанує новий напрямок — документальне кіно. Вже записали кілька інтерв'ю з видатними особистостями нашого краю, зокрема, з настоятелем храму Покрови Пресвятої Богородиці УТКЦ у Дніпрі — отцем Василем Колодієм. Це документування діяльності справжніх героїв — людей навколо нас, які творять новітню історію.

Ми живемо в такий час, що людей з України, не лише митців, готові з радістю зустрічати й із цікавістю приймати в усіх кутках світу, наново відкривати нашу культуру, матеріальну й нематеріальну спадщину.

Користуючись можливістю покращити власні навички та обмінятися досвідом із колегами, січеславська просвітянка Ірина Годованець відвідала міжнародний кінофестиваль WAMA Film Festival (Польща), де навчалася професійно знімати відео, разом зі своєю групою створила соціальну рекламу — короткометражний фільм “Mental illness”, переглянула українське кіно та подарувала українській прапор організаторам кінофестивалю.

Коротка довідка: WAMA Film Festival щорічно проходить восени в Ольштині — найбільшій місті Вармінсько-Мазурського воєводства, що на півночі Польщі. В тому, що на фестивалі запрошують українців і литовців, є історичний підтекст. В середині минулого століття у ході операції “Вісла” на цю територію було депортовано чимало українців. Також були переселені литовці,

Вчимося знімати документальне кіно

з'явилися євреї і мандрівні ромські табори. Тож культура регіону формувалася в культурному різноманітті, значний сегмент якого — український. І прогулюючись старим містом у Ольштині на якусь мить відчувати себе неначе в історичному центрі, наприклад, Івано-Франківська.

Організатори кінофестивалю приділили достатньо уваги Україні. Так, у день закриття був показ короткометражних фільмів українських авторів, створених ще до початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну. В міжнародній конкурсній програмі кінофестивалю було представлено дві повнометражні картини, які поки що не вийшли в український прокат: “Памфір” (режисер Дмитро Сухолиткий-Собчук) і

“Клондайк” (режисер Марина Ер Горбач).

Хотілося б поділитися своїми враженнями про фільм “Памфір” детальніше. Це історія заробітчанина Леоніда на прізвисько Памфір, який повертається з Польщі додому на Буковину до своєї сім'ї і через певні несприятливі обставини змушений повернутися на хиткий шлях свого минулого.

Це кримінальна драма про відданість, віру, дотримання обіцянок та містечкову мафію — і все це розгортається на тлі пейзажів села у Чернівецькій області на кордоні з Румунією. Важливими деталями є буковинський колорит і мова головних героїв. Війни у кадрі ми не бачимо, проте відчуваємо. Деякі смисли зчитуються поміж рядками. Є драматургія, є причина і є наслідок.

“Памфір” — це ігровий повнометражний дебют талановитого режисера Дмитра Сухолиткого-Собчука, прем'єра якого відбулася цього року на Каннському кінофестивалі в рамках “Двоптижневика режисерів”.

Цікаво, що фільм відібрано командою кінокритиків з Великої Британії для показу у програмі “Фокус: Україна — Велика Британія” на Київському тижні критики як один із трьох фільмів, що відображають український кінопроцес із його творчими й авторськими пошуками. Це і буде перший показ в Україні.

Я ж подивилася фільм в основному конкурсі кінофестивалю WAMA Film Festival. Шестихвилинної овації, як у Канах, після показу не було, але я, як і глядачі, була приємно вражена.

Наступного дня після перегляду кінострічки мені пошастило відвідати зустріч-консультацію з талановитим польським оператором Міхалом Ригелем, який добре знайомий з режисером Дмитром Сухолитким-Собчуком. Ось, що він розповів:

— Дмитро — свідомий режисер, уважний, він концентрується на зображенні ідеї в кіно. Кілька років тому ми разом працювали над короткометражною “Штангіст”, яка неодноразово була відзначена на міжнародних кінофестивалах. Думаю, її можна переглянути онлайн. Також два з половиною місяці я працював над фільмом “Памфір”, однак через пандемію, на жаль, не зміг продовжити зйомки. Роботу над стрічкою завершив український оператор.”

Враженнями від участі у престижному кінофестивалі з радістю поділилась з нашими просвітянками.

“Той, кому не довелося спочивати над рідним Дніпром, мав лежати принаймні там, звідки краєвид нагадував батьківщину”.

Теofil РЕНДЮК,
доктор історичних наук

Закінчення.
Поч. у ч. 35 за 2022 р.

На жаль, певна плутанина серед дослідників простежується і в питанні похорону великого гетьмана. На наш погляд, з посиланням на першоджерела, найбільш повно описав ситуацію навколо першого поховання тіла І. Мазепи в селі Варниці під Бендерами доктор В. Луців: “Похоронна відправа відбулася у малій сільській церкві, де зібралися місцеві люди, здебільше селяни. Земляки та шведи не пожалували заходів, щоб цей останній поклін володареві України мав святочний характер. Провід у похороннім поході вели шведські фанфари та козацькі сурми, що грали на переміну. За ними козацька старшина несла ознаки гетьманської влади: булаву, вкриту самоцвітами та перлами, прапор та бунчук. Вони йшли попереду домовини, прибраної багровим оксамитом із широкою золотою обтяжкою, поставленої на возі, запряженім у шість коней, на яких їхали козаки з витягненими шаблями. Карл XII із своєю старшиною провів на вічний спочинок свого друга та союзника. Всі уповноважені при ньому чужинні амбасадори вважали своїм обов’язком іти за ним, а за їхнім прикладом йшли представники султана, мунтянські та волоскі господарі. За ними їхали верхи Орлик та Войнаровський. Далі зо спущеною зброєю та похиленим прапором королівські драбанти у барвистих одностроях та яничари з гомінкими цимбалами, одягнені в білий одяг. Ще далі українські жінки прийшли зі своїми чоловіками і, згідно з давнім звичаєм, голосили та заводили. В останніх рядах йшли юрбою молдовани, вірмени, цигани, татари й поляки, бо в літі того року – 1709-го – з’їхалися до Бендер різні народи. Труну українського гетьмана спустили у могилу в церкві за містом, і козаки на знак пошани стріляли у цю хвилину зі своїх мушкетів”.

За документально зафіксованими даними, на тілі гетьмана був дорогий вишитий золотом одяг, масивний золотий ланцюг з оздобленим хрестом, у руці – булава, а на голові – діадема, інкрустована коштовним камінням. Проводжати гетьмана в останню путь, як свідчать сучасники-літописці, прийшли не лише його вірний союзник король Швеції Карл XII, попри те, що сам ще не одужав від поранення, але й господар Валахії Костянтин Бринковяну, з яким І. Мазепу пов’язувало плідне 21-річне політичне, дипломатичне та культурно-духовне співробітництво, а також господар Молдови М. Раквице, який підтримував тісні зв’язки з Україною протягом свого чотирирічного володарювання у Яссах.

Своїх високих представників для участі у жалобній церемонії відрядила до Бендер Туреччина, а

Іван Мазепа – видатний борець за незалежність України

найважливіші європейські країни були представлені їхніми послами, які оперативним поінформували відповідні столиці про трагічну кончину І. Мазепи.

Генеральний писар Пилип Орлик та переважна частина старшини українського козацтва одразу після поховання тіла І. Мазепи у Варниці на початку жовтня 1709 року почали говорити про необхідність перенесення останків гетьмана. Підґрунтям цих планів були декілька серйозних аргументів, серед яких той факт, що для такої величної постаті, як І. Мазепа, скромне місце його поховання у селі Варниці не відповідало ролі гетьмана в історії визвольної боротьби українського народу та зберігалася реальна загроза пограбування могили І. Мазепи – чи то татарами або просто злочинцями у пошуках коштовностей, чи то агентами царя, які не обличали планів заволодіння тілом “зрадника”.

Безперечно, все це враховували прибічники перевезення тлінних останків І. Мазепи до міста Ясси, які незабаром – 22 жовтня 1709 року – уклали на ім’я Карла XII спеціальний меморандум щодо подальших відносин між українською та шведською сторонами за умов перебування в еміграції під назвою “Покірний маєстат запорозького війська до св. королівського маєстату Швеції”. Як шляхетний жест відносно пам’яті І. Мазепи у п’ятому пункті цього документа, зокрема, зазначалося: “Запорозьке військо звертається до св. королівського маєстату з проханням допомогти поховати тлінні останки свого гетьмана урочистіше в славнішому місті, зокрема, в Яссах, у так званому монастирі Голя”.

Але попри визнання всіма авторитет шведського короля без попереднього позитивного вирішення цього питання з молдовським господарем, а також турецьким султаном про перепоховання Івана Мазепи не могло бути і мови. Тому спадкоємець гетьмана А. Войнаровський та розквартирована тоді у столиці Молдови українська козацька старшина порушили це питання і перед Стамбулом, вдало обгрунтовуючи свою позицію як небезпечною пограбування могили у с. Варниці та ймовірністю викрадення останків українського гетьмана з метою їх відправлення до Москви, так і необхідністю перепоховання тіла І. Мазепи у більш престижному місці, наводячи як аргумент згадане вище бажання самого гетьмана бути похованим у церкві Гробу Господнього в Єрусалимі, якої за свого життя він виступав благодійником.

Стамбул видав А. Войнаровському спеціальний дозвіл (фірман) для перепоховання останків Івана Мазепи у церкві Гробу Господнього в Єрусалимі. Про це був поінформований новий господар Молдови Ніколай Маврокордат (6 листопада 1709 – 23 листопада 1710 рр.), який пізніше разом із А. Войнаровським вніс певні корективи у директиви Стамбула.

Тим часом процедуру перепоховання тіла українського гетьмана прискорив прикрий та несподіваний збіг обставин: його могила у Варниці була розрита,

можливо, татарами або злочинцями, які шукали коштовності. За іншими джерелами, до спроби пограбування були причетні тодішні таємні царські агенти, які мали б виконати поставлене перед ними завдання – доставити тіло І. Мазепи до Москви будь-якою ціною. У всякому разі, могли гетьмана у Варниці довелося впорядкувати по-новому, що можна вважати другим перепохованням, після чого біля неї перебувала постійна варта.

Цей випадок зумовив появу цікавого таємного плану: у березні 1710 року: прихильники покійного гетьмана стали навмисне поширювати чутки про те, що тіло І. Мазепи буде перепоховано у Яссах, посилаючись на наведені вище аргументи, у тому ж Галаці виниклі неочікувані складнощі. Перетнути Дунай виявилось неможливо, тому А. Войнаровський із дозволу господаря Молдови Ніколая Маврокорда вирішив перепоховати Мазепу, уже втретє, у церкві в Галаці, яка підпорядковувалася храму Гробу Господнього в Єрусалимі.

Причиною призупинення похоронної ходи останків православного гетьмана до святих місць стала відмова капітанів турецьких кораблів (мабуть, виходячи з міркувань, пов’язаних з їх мусульманським віросповіданням), які на той час були єдиними в Галацькому порту, прийняти на борт їхніх суден незвичний вантаж, який треба було доправити до середземноморських берегів Близького Сходу. Організувати ж відповідний похід сходилом, перетинаючи фактично всю територію Османської імперії з півночі на південь через суцільний мусульманський простір, уявлялося неможливим як з безпекової, так і з технічної точки зору, особливо з огляду на кліматичні умови – наближався час швидкого весняного потепління. Саме тому було ухвалено єдино можливе за тих обставин рішення – перепоховати останки І. Мазепи в Єрусалимській церкві у місті Галаці, і тим самим хоча б у символічній формі виконати заповіт покійного гетьмана.

Місце розташування церкви у сприйнятті українців, які супроводжували тіло покійного гетьмана, нагадувало високі кручі Дніпра, що певною мірою мало б компенсувати неможливість його поховання на батьківщині. Той, кому не довелося спочивати над рідним Дніпром, мав лежати принаймні там, звідки краєвид нагадував батьківщину, звідки тихим плином старий Дунай мав приносити мовчазні звістки про долю гетьмана ген-ген далеко через Чорне море аж до України...

Потрібно зазначити: ні супровідна група українців, ні місцеві священнослужителі у березні 1710 р. не були готові до належного та невідкладного перепоховання тіла гетьмана усередині церкви святого Георгія навіть після відповідного дозволу господаря та згоди митрополита Молдови. Проведення тривалих і невдалих переговорів з капітанами турецьких суден, зв’язки з далекими Яссами, підготовка власне цегляного склепу у приміщенні церкви потребували чимало часу, що вимагало вирішити питання про тимчасове збереження труни

що з фінансуванням транспортування його тіла до кінцевої точки не мало б бути жодних складнощів та, на решті, з огляду на безпеку, яку міг би забезпечити Єрусалим, – це було ідеальне місце для вічного спокою душі великого сина українського народу. Тому організатори операції перевезення тіла до Єрусалима обрали придунайське місто-порт Галац як транзитну точку для подальшого слідування водним шляхом до Середземного моря і далі – до святих місць Близького Сходу.

Проте у процесі реалізації цього неординарного плану, зокрема, внаслідок недосконалих технічних можливостей збереження тлінних останків, у тому ж Галаці виникли неочікувані складнощі. Перетнути Дунай виявилось неможливо, тому А. Войнаровський із дозволу господаря Молдови Ніколая Маврокорда вирішив перепоховати Мазепу, уже втретє, у церкві в Галаці, яка підпорядковувалася храму Гробу Господнього в Єрусалимі. Причиною призупинення похоронної ходи останків православного гетьмана до святих місць стала відмова капітанів турецьких кораблів (мабуть, виходячи з міркувань, пов’язаних з їх мусульманським віросповіданням), які на той час були єдиними в Галацькому порту, прийняти на борт їхніх суден незвичний вантаж, який треба було доправити до середземноморських берегів Близького Сходу. Організувати ж відповідний похід сходилом, перетинаючи фактично всю територію Османської імперії з півночі на південь через суцільний мусульманський простір, уявлялося неможливим як з безпекової, так і з технічної точки зору, особливо з огляду на кліматичні умови – наближався час швидкого весняного потепління. Саме тому було ухвалено єдино можливе за тих обставин рішення – перепоховати останки І. Мазепи в Єрусалимській церкві у місті Галаці, і тим самим хоча б у символічній формі виконати заповіт покійного гетьмана.

Місце розташування церкви у сприйнятті українців, які супроводжували тіло покійного гетьмана, нагадувало високі кручі Дніпра, що певною мірою мало б компенсувати неможливість його поховання на батьківщині. Той, кому не довелося спочивати над рідним Дніпром, мав лежати принаймні там, звідки краєвид нагадував батьківщину, звідки тихим плином старий Дунай мав приносити мовчазні звістки про долю гетьмана ген-ген далеко через Чорне море аж до України...

Потрібно зазначити: ні супровідна група українців, ні місцеві священнослужителі у березні 1710 р. не були готові до належного та невідкладного перепоховання тіла гетьмана усередині церкви святого Георгія навіть після відповідного дозволу господаря та згоди митрополита Молдови. Проведення тривалих і невдалих переговорів з капітанами турецьких суден, зв’язки з далекими Яссами, підготовка власне цегляного склепу у приміщенні церкви потребували чимало часу, що вимагало вирішити питання про тимчасове збереження труни

з тілом І. Мазепи. Тому, очевидно, за згодою місцевої церковної влади, було вирішено до завершення всіх підготовчих робіт труну та відповідні речі занести до сусідньої, тієї ж канонічної юрисдикції церкви Пречистої Діви, відкритої для віруючих.

Прилеглою вулицею, яка аркою з’єднувала дві церкви-сестри та яка до 1988 року називалася Мазепиною, у березні 1710 року пройшла відповідна процесія. Це не могли не зауважити місцеві мешканці та відвідувачі м. Галац, які щодня торгували на базарі, що розміщувався у низині на майдані між двома церквами-фортеціями, або перетинали саме у цьому місці Дунай. Таке скупчення великої кількості місцевих та заїжджих людей робило їх свідками подій та носіями звісток про те, що відбувалося у двох зазначених вище церквах. Окрім цього, надгробна плита з неспростим для карбування в камені зображенням гетьманського герба (одноголового орла та відповідним написом) могла бути виготовлена у майстернях церкви Пречистої Діви або певний час зберігатися біля її стін на видоті. Мабуть цим пояснюється той факт, що у певній частині мешканців міста Галац тривалий час і фактично до наших днів церква Пречистої Діви пов’язується з ім’ям І. Мазепи, де його нібито і було поховано.

Але певні історичні події вплинули на плани українців: йдеться про невдачу для царя Петра I російсько-турецьку війну 1711 року, в якій, зрозуміло, була задіяна і підпорядкована Османській імперії Молдова. Проте призначений 23 листопада 1710 року господар цієї країни Д. Кантемир зробив несподіваний військово-політичний хід: всього через півроку після її початку уклав з Петром I таємну угоду про співробітництво (м. Луцьк, 13 квітня 1711 р.), а 18 липня 1711 р., напередодні вирішальної для цієї війни битви біля села Стелінешть на Пруті він залишив столицю Молдови та перейшов з військом та оточенням на бік Петра I. Проте ні цей несподіваний для турків союз, ні присутність частини царських військ на чолі з російським генералом Реном у м. Бреїла, що за 22 км на південно-західному напрямку від Галаца, з огляду на катастрофічну нестачу війська не врятували Петра I та Д. Кантемира, що і стало однією з причин їх поразки. У цьому контексті лише зазначимо, що союзні російсько-молдовські сили налічували трохи більше 38 тисяч осіб, тоді як турецько-татарські – 190 тисяч.

Цей жест молдовського гос-

подаря викликав жорстку реакцію з боку турків та їх союзників-татар, що мало негативні наслідки і для могили І. Мазепи.

Проте треба бути свідомими того, що доля останків українського гетьмана була би не кращою у разі перемоги російського царя і окупації Галаца підрозділами генерала Рена, як це планувалося ініціаторами форсованого рейду до берегів Дунаю.

На рівні необізаного історика-аматора певний час можна було почути показові вигадки, наприклад, про те, що під час Прутського походу цар Петро I власноруч гатив по надмогильній плиті І. Мазепи і розбив її на друзки.

Факт наруги, скоєної татарами і турками влітку 1711 року над місцем поховання українського гетьмана, (ніби вони відкрили труну і викинули тіло гетьмана звідти на берег Дунаю) тим не менше був зафіксований. І довідавшись про це страшне знущання над могилою свого вождя, мазепинці почали негайно шукати його тіло, а віднайшовши його, поклали знову у давню труну, яку відновили, тільки розбитою долівкою не підправили, залишаючи її у такому самому стані на спомин злочину.

Після відходу татар і турків з Галаца останки І. Мазепи були повернуті до церкви святого Георгія і вчетверте перепоховані.

Слід зазначити, що після цього достатньо тривалого часу — за наявними даними, аж до 1835 року — місце поховання І. Мазепи ніким не було потривожене.

Одним з підтверджень цього може бути і запис у щоденнику П. Орлика, коли він у 1722 році вже як гетьман України відвідав Галац, мандруючи до Туреччини, і занотував: “10 червня 1722 року. Прибуваємо до Галацу по Дунаю у добромому стані... Мешканці прийняли нас з великими почестями. Увечері був у церкві святого Георгія, де побачив гріб небіжчика Мазепи, помолвився за його душу і відмовив молебень за його душу, жаліючи, що такий чоловік не може мати більш поважну могилу. Вийшовши з церкви, стояючи ми короткий час над Дунаєм...”

Проте про І. Мазепу поступово починають забувати, у тому числі, завдяки негативній хвилі антипропаганди з боку Росії. Ця пропаганда мала декілька вимірів — політичний, соціальний, релігійний, а за своїми масштабами охопила не лише тодішню Російську імперію та Україну, що можна було б якось зрозуміти, але й всю Європу, насамперед, православної країни. Якщо самого І. Мазепу не можна було покарати, — то можна було принаймні очорнити його ім'я.

Усе почалося з церемонії обрання у листопаді 1709 року в Глухові нового гетьмана Лівобережної України Скоропадського. Вулицями містечка у присутності місцевих мешканців та спеціально скликаній церковній верхівці противники І. Мазепи проволкли його опудало до спеціально спорудженого ешафоту. Копіюючи тогочасну західноєвропейську модель страти, Петро I, мабуть, хотів підкреслити значимість для нього “зради” українського гетьмана. Після церемонії формального обрання Скоропадського, весь клір та частина віруючих прослідували до церкви, де у присутності царя І. Мазепу тричі було піддано анафемі. Ця акція справила глибоке враження на віруючих. Вона мала довести, що раніше глибоковірник церкви гетьман вчинив гріх проти Бога.

Такий підхід царя мав великий резонанс в Україні та за її межами. Цьому сприяло масове розповсюдження спеціальних царських указів на території тієї частини України, яка перебувала під контролем Петра I, та у багатьох європейських країнах, в яких постать І. Мазепи як борця за незалежність України тотально компрометувалася у військово-політичному, національному, соціальному та особливо у релігійному плані.

Тут цар мав певну перевагу, оскільки союз гетьмана зі шведями-лютеранами та поляками-католиками полегшував штучне й тривале нав'язування його сприйняття як “зрадника” православія. Цьому, на жаль, на певний час посприяла частина європейського політичного істеблішменту та церковного кліру.

Через значне посилення в Молдові та Валахії протягом XVIII — першої половини XIX століть позицій маріонеткових ставлеників Османської імперії: у цей період не лише світська влада, але й церковні структури майже повністю були віддані Стамбулом до рук греків-фанаріотів, які не лише стали витіснити староукраїнську мову з церковного богослужіння, але й забули про те, що у церкві святого Георгія у м. Галац поховано І. Мазепу.

У першій половині XIX століття ця церква занепадала через ненавмисне грецьке адміністрування. У 1835 році грецькі монахи вже не знали імені похованої у церкві особи. У тому році вони хотіли поховати посередіні церкви померлого тоді місцевого боярина Дмитрія Дерекчі-башу (сердар Д. Дерекчі-баша за життя був начальником Галацького порту, що на той час означало високий соціальний статус).

Копаючи яму, монахи дісталися до склепу Мазепи та й розкрили його; всередині знайшли череп та кістяк гетьмана. Монахи трохи відсунули невідомі їм останки та поховали Дерекчі-башу поруч з ними. Це було п'яте перепоховання праху І. Мазепи.

Але на цьому епопея перепоховань, на жаль, не завершилася, про що свідчать наступні події. Справа у тому, що багато місцевих православних віруючих тих часів дотримувалися традиції не лише періодично поминати померлого, але на сьомому році після його смерті — ще й викопати тіло, обмити та впорядкувати кістяк, переодягнути, відслужити молебень — і після цього остаточного поховати. Так само вчинили і родичі сердара Д. Дерекчі-баші. Тобто у 1842 році вони знову відкрили склеп, винесли його останки разом з останками І. Мазепи та, відправивши панахиду, перенесли їх до нового склепу, виготовленого біля церкви, праворуч від входу. Тобто останки І. Мазепи у 1842 році були перепоховані у шосте — цього разу біля входу до церкви святого Георгія у Галаці.

Тут слід зробити важливе уточнення, яке дозволяє зрозуміти, чому саме шановані у тогочасному галацькому суспільстві родичі сердара Д. Дерекчі-баші були вимушені перенести місце

поховання свого попередника. Причиною стало схвалене за короткий час до цієї події нове розпорядження уряду Молдови, згідно з яким у подальшому заборонялося ховати померлих всередині культових споруд. Це розпорядження виявилось черговим приводом для зміни місця знаходження і праху гетьмана України.

Безперечно, перевидання істориком М. Когельничану у 1845 році уривків молдовських літописів модною тоді в Європі французькою мовою, в яких йшлося про І. Мазепу, позитивно вплинуло на процес відродження тимчасово втраченої історичної пам'яті про гетьмана у свідомості багатьох європейських народів. У сусідній з Україною Молдові це явище знайшло відображення у творчості письменників та прос-

лацький собор. Роздивляючись його архітектуру та убрання, я закріпив чийсь гробничку, на яку, увійшовши, не звернув навіть уваги. Гробничка стояла одиноким, мов сирітка, праворуч як увійти у церкву. Я підійшов. Роздивляюсь. Біла, невеличка, завбільшки як скриня на колесах, гробничка з мідною дошкою зверху і навколо мідними латинськими літерами напис: “Іван Степанович Мазепа, гетьман славного низового війська Запорозького і всієї України...” Неначе хто обухом мене ударив в чоло! Я остовпів. Коли б знав, серед чистого ясного дня гримнув грим і блискавка упала б на землю біля моїх ніг, здається, не так би мене здивувало, як те, що я побачив. Не вірю своїм очам. Читаю знов. Так. Вірно. Він! Де фарб набрати, щоб змалювати, де слів достати,

щоб з'ясувати ті почуття, які опанували тоді всю істоту! Боже мій! Боже мій! Скільки важливих думок зразу налетіло і роєм обсіло мою голову! Ти, славний гетьмане, ти, останній нашадку колишньої вільної, багаті, свободолюбної України! Ти, поборнику святий, що не хотів себе лічити рабом серед зграї донощиків, блюдолизів, підніжків, грязь і рабів! Це ти! Так ось де ти знайшов собі місце довічного покою! А нас, дурнів, учать історії грецької, римської, середньовічної і таке інше, а своєї дасть Бог! Через те й не знаємо про твою вічну оселю! Аж вона ось де! І я низько вклонився гробниці того славного патріота, що бажав здобути шастя, волю й честь своїй рідній, бездольній країні і, знесилившись у тяжкій боротьбі, поліг у далекій чужині, анафемою затаврований... Спи спокійно вічним сном тепер, старий батько гетьмане! Не бійся, ніхто тут не посміє турбувати твої старечі кості. Ніхто тут не зруйнує твоєї убогої оселі, як зруйнували той розкішний палац у Батурині. За те, що батько Богдан колись допомагав молдаванам здобути собі самостійність, вони вдячно подарували тобі клаптик земельки й тим захистили від потали твоє тіло! ...І ще раз глянувши на дорогу і святу могилу, я вийшов із церкви, повний тяжких дум, які не покидали мене весь той день”.

І це місце виявиться чи не останньою достеменно відомою та документально підтвердженою точкою, яка пов'яже нас з реальною історією українського гетьмана. У 1881 році, з огляду на впорядкування території міста Галац, було видане розпорядження не лише про припинення подальших поховань на цвинтарі біля місцевої церкви святого Георгія, але і про його перенесення на нове центральне кладовище. Внаслідок цього навколо церкви були проведені значні роботи з облаштування прилеглої території. Зокрема, починаючи від церкви святого Георгія і до її сестри-церкви Пречистої Диви і далі у формі серпа була збудована нова вулиця, яка на згадку про І. Мазепу була названа його іменем і частково проіснувала до 1988 року. Мабуть, тоді і була переміщена спільна надгробна плита Мазепи та Дерекчі-баші з поперед-

нього місця праворуч від входу до центру фасаду церкви біля її дверей. Ця плита проіснувала, мабуть, до сильного землетрусу 1940 року, після якого і церква, і прилегла територія тривалий час перебували у занепаді...

Влучення авіабомби під час Другої світової війни у дах церкви та бомбардування прилеглої території, загальна руїна часів війни, гостра потреба у різного роду будівельних матеріалах у післявоєнний період, свідоме нехтування владними структурами церковних споруд у роки соціалізму, особливо на його початковому етапі, — все це зумовило остаточне знищення пам'яті про точне місце перепоховання І. Мазепи у місті Галаці.

Реставраційні роботи розпочалися лише у 1955 році. На відновлення цієї давньої культової споруди були виділені незначні кошти. Але відновлювати церкви за умов тотальної атеїстичної пропаганди було неактуально. Тим більше, згадувати або говорити уголос про пов'язану з нею історію І. Мазепи у країні, яка достатньо великою мірою, насамперед, в ідеологічному плані, контролювалася Радянським Союзом, де ставлення до гетьмана “зрадника” залишилося таким же негативним, як за часів петровської Росії, було навіть небезпечно.

Кон'юнктурні інтереси, пов'язані з масовим житловим будівництвом, та подальше облаштування міста Галац на початку 60-х років минулого століття превалювали над необхідністю реставрації церкви святого Георгія. У 1959 році церква була закрита для проведення богослужінь, що зумовило її цілковите занедбання.

Це і стало приводом для схвалення рішення про її знесення та передачу території під будівництво двох житлових будинків, а пізніше — і престижного готелю. У 2009 році на місці колишнього прицерковного цвинтаря побудовано ресторан...

Сьогодні у місті Галаці іменем Івана Мазепи названо два великі міських квартали: Мазепа-I та Мазепа-II; майже протягом століття у цьому місті проіснувала вулиця ім. Івана Мазепи; церква Пречистої Диви дотепер називають Мазепиною, а головне — у центральному міському парку Свободи спільними зусиллями української та румунської сторін у 2004 році збудовано чудовий пам'ятник славному сину українського народу, видатному борцю за свободу України, гетьману України — Івану Степановичу Мазепі.

Автору після чергового виїзду на місце у жовтні 2009 році та проведення відповідної рекогносцировки вдалося з'ясувати, що могила І. Мазепи не ушкоджена новими будівлями і тому його останки ще можуть бути викопані та перевезені до України. Спільні археологічні розкопки українських та румунських фахівців допомогли би з'ясувати, де той священний клаптик землі, що дотепер приховує велику таємницю останнього поховання великого гетьмана.

Українці мусять розшукати всі ті цінні для них пам'ятки, відмити їхні місця і те, що знайдуть з останків великих небіжчиків, та перевезти до України, щоб поховати у задуманому Пантеоні Слави. Настав час відняти та повернути прах Івана Мазепи з місця його поховання у Галаці хоча би до відродженої гетьманської столиці — Батурина.

вітників тих часів. Так, у 1839 році К. Негрі перекладає з англійської поеми Байрона “Мазепа”. А молдовський письменник Г. Асакі у 1859 р. присвятив І. Мазепі окрему історичну новелу “Мазепа у Молдові”. Вона чудово вписалася у мозаїку відродження протягом XIX століття Мазепиної тематики у творчості багатьох літераторів та композиторів, зокрема, Росії, Великої Британії, Франції, Польщі, Швеції, Німеччини, Угорщини, фігуруючи у творах Пушкіна, Чайковського, Байрона, Гюго, Ліста тощо.

У 1877 році Микола Тобілевич (1856—1936 рр.), визначний український театральний діяч, відомий під псевдонімом Микола Садівський, під час російсько-турецької війни 1877—1878 рр. перебував на російській військовій службі. Дорогою з Бендер, де розташувався 56-й піхотний Житомирський полк, до Болгарії його частина зупинилася у Галаці. Микола Садівський мимоволі, навіть не підозрюючи, повторив посмертний шлях І. Мазепи з Бендер до Галаца.

Пізніше, у 1917 році, на хвилі українського національного відродження, яке відбувалося внаслідок лютневої революції того року, вже як відомий театральний діяч він написав свої спогади про перебування у Галаці і зустріч з історією: “... 20 квітня 1877 року ми перетнули молдовський кордон біля Баштажаки і через два тижні прийшли в Галац. Тут відпочивали кілька днів. Блукаючи від нудьги по місту, я зайшов у га-

Ігор ЗОЦ

Яскраві образки і силуети

шістдесятників — Євген Гуцало — так само відчував вікову загрозу з боку північного сусіда. Називаючи письменника “майстром магічного реалізму”, Володимир Бурбан цитує уривок з його книги “Ментальність орди”: “Росія стояла на рабстві й на будь-яких формах закріпачення — й так само стоїть на різних формах закріпачення сьогодні”.

Цитата Гуцала відноситься до кінця минулого століття, а за понад пів віку до того письменник Микола Хвильовий виголосив славнозвісне “Геть від Москви!”. Розповідаючи про одного з фундаторів Розстріляного відродження, автор зазначає, що, закликаючи до відособлення від Москви, орієнтації на Європу, Хвильовий посилався на багатовіковий досвід культурного будівництва останньої. Водночас, у концептуальній праці “Україна чи Малоросія?”, яку автору не вдалося опублікувати за життя, Хвильовий не ідеалізує Європу, дотримується раніше висловлених думок про дегуманізацію України...

Дві книги Володимира Бурбана, письменника, заслуженого працівника культури України під однією назвою “Образки і силуети” (К.: “Сільські вісті”, 2020. — 368 с. Книга друга. — К.: “Сільські вісті”, 2022. — 296 с.) є певним підсумком творчого шляху публіциста, який свого часу очолював видавництво “Молодь” та інші культурологічні часописи. У двох книгах — майже півтори сотні статей, нарисів, есе про вітчизняних і зарубіжних майстрів слова, видатних діячів української історії та культури. Багато з цих розповідей раніше друкувалися в періодичній пресі. Тому, хто цурається довгих текстів, робити цього точно не варто: ви просто обираєте героя і втамовуєте свій інтерес. Заголовки промовисті, іноді афористичні: “Крила Івана Драча”, “Женьшеневий куш Тютюнників”, “Неодцвітний Квітка”, “Незабронзований Іван Дзюба на тлі неспроможності минулого й сьогоднішнього”, “Поетична планета Бориса Олійника в просторі і часі” та ін.

Але чим цікава і чому наразі актуальна багатолітня праця письменника? Власне, ледь не в кожній оповіді йдеться про боротьбу героїв за Україну, за її державність, за людську гідність, за рідну мову. Це протистояння відбувалося у всі віки переважно з нашим сусідом — екзистенційним ворогом. І хоча розділи книги написані задовго до широкомасштабного вторгнення РФ в Україну, передчуттям війни дихають чимало сторінок. З цього і почнемо.

“Парапутинський синдром Росії”

Стаття з такою назвою датована лютим 2015 року — якраз тоді, коли українські війська змушені були залишити Дебальцеве і ціною великих втрат зупинили просування ворога. Про перебіг АТО автор не пише, зосереджується на персоні російського керманіча.

“Хто є Путін, цей гротескний українофоб?” — запитує автор і зазначає, що в того відсутні будь-які моральні запобіжники. А відтак, за словами письменника, парапутинський синдром (назва від грецького “пара” — відступ, відхилення) охопив усе оточення російського президента — т. зв. “високодостойне дно”, на чолі з Думою, і перекинувся чи не на все російське суспільство.

“Українофобія — одна з ознак цього захворювання. Антиукраїнізм у Росії з новою силою забував у перші роки нашої незалежності, особливо у ЗМІ”, — пише Володимир Бурбан і зазначає, що “епідемія тотального одурювання просто шаліє, а наша контрпропаганда (чи й є така?) ледь-ледь озивається кволим голосочком”.

Доречно процитовано мовою оригіналу висловлювання одного з героїв роману Фелікса Светова “Отверзи мы двери”: “Бог придумал Россию, чтоб человек однажды и навсегда такую гадость увидел — уж не позабудет! — до чего никакое животное не дойдет... Не было мерзости, которая бы не расцвела в том богоносном народе”.

Автор слушно застерігає: “Путін здатний розтерзати Україну і повернути світ в атомний апокаліпсис”. І ось через сім років після письменницького попередження до нас прийшла війна і ядерний шантаж.

Про те, від кого чекати біди, йдеться і в замальовці “Перестороги і пророцтва Юрія Шербака”. Щоправда, автор не дуже акцентовано пише, хто головно загрожує українцям, але твори вченого і дипломата Шербака останніх років є чітким попередженням, що саме з РФ йде агресія проти України.

Інший відомий письменник з когорти

перевершити хіба що радянські цензори.

Ті, хто знищували “Хутірну філософію”, мали на це підстави, зауважує В. Бурбан і цитує припущення Куліша щодо ймовірного демонтажу Російської імперії: “...чужие люди разберут по кирпичу и по одному тесаному камню громадное здание русской цивилизации, как это уже было показано божественным провидением на Ниневию, на Вавилоне, на Мемфисе, на Иерусалиме, на Александрии, на Риме...”. “Відчайдушна сміливість, феноменальне пророцтво!” — захоплено пише автор у 1992 році, а я думаю про те, що ми — Україна, своєю чергою, героїчно боронячи свою землю від агресії РФ, наближаємо кінець цієї кровожерливої імперії.

“Живеш в Україні, то знай її мову”

Винесені в заголовок слова — із соціально-психологічної драми “Не судилося” Михайла Старицького, про якого є окремі образки. Автор зазначає, що і через півтора століття досвід драматурга в утвердженні в Україні українськості маємо взяти за приклад. Він не тільки володів словом, а й став автором багатьох “кованих слів” — новотворів. “Чи можемо уявити собі сучасну мову без викуваного ним крилатого слова “мрія”? Український словник поповнили його лексеми: страдниця, непевність, надокруг, просторінь, незагойний, яснота та багато інших”, — зазначає літературознавець. Він радить частіше гортати сторінки творів драматурга, глибше пізнавати біографію цієї всіляко обдарованої людини.

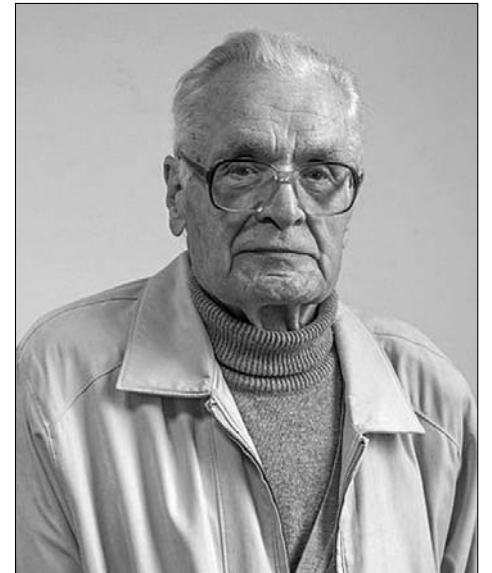
Але, гортаючи далі працю “Образки і силуети”, як зустрічі з давніми друзями, радіємо замальовкам про людей, які чимало зробили для розвитку й утвердження української мови. Є серед героїв книги і наші сучасники — поети Дмитро Павличко і Павло Мовчан. Як народні депутати обидва є державотворцями, активно долучилися до проголошення України незалежною, ухвалювали Конституцію — на цьому автор не акцентує, вочевидь вважаючи, що народ своїх поводитирів пам’ятає. Між тим, не покладаючись на народну пам’ятливість, Володимир Бурбан пише про літературні здобутки Павличка і нагадує, що саме Дмитро Васильович з композитором Олександром Білашем написали “Два кольори”.

Свій образок про Павла Мовчана автор назвав “Просвітлений Україною” і, здається, спостереження дуже правдиві. Звертається увага і на афористичність творів поета: “Мова — явище космічне”, “Слово — останній прихисток і душі, і духу”. Є згадка про Мовчана як автора кількох кіносценаріїв і про його самовіддану працю на чолі ВУТ “Просвіта”, яка так потрібна зараз. Додам: усі 154 роки з часу свого заснування вона потрібна, дуже!

Ще про одного відомого сучасника йдеться в зарисовці “Сатирикон Олега Черногуза”. Останніми роками про блискучого майстра сатири і гумору в національному інформаційному просторі нечасто згадували. А між тим, за підрахунками автора, загальний наклад виданого Олегом Черногузом сягає мільйона примірників! Хто ще може похвалитися такою читачською аудиторією — відразу і не згадаєш. Відтак варто і треба говорити не тільки про внесок сатирика в літературу, а й в українізацію країни у високому сенсі цього слова. На жаль, Олег Федорович Черногуз помер 8 жовтня...

А ще, на мою думку, названі тут велети національної культури могли б прислужитися Вітчизні, долучившись до теле- чи радіоэфірів. Раніше полум’яні виступи Павличка чи Мовчана слухали мільйони, а зараз такими історичними постатями чомусь нехтують.

Це в сусідніх країнах такі люди є моральними авторитетами, але не в нас. Щоправда, іноді за кордоном наших відзначають! Наприклад, як нещодавно зраділи українці, що уряд Франції нагородив Ліну Костенко Орденом Почесного Легіону! Ще більше порадувало, що поетеса обіцяє видати свої нові твори. А про один із попередніх — історичний роман у віршах “Маруся Чурай”, виданий у 1979 році, В. Бурбан розповідає, не шкодуючи висо-

ких слів. Він називає цей твір поетичним шедевром, аналогів якому небагато знайдеться в світовій літературі. Так само, за словами автора, тема України з особливою силою видзвонилась і в історичному романі “Берестечко”, цьому сучасному “Слові о полку Ігоревім”.

“З Україною в серці”

Взагалі ж історичний дискурс двокнижжя тісно переплітається з мовно-літературним, і назва найбільш об’ємного розділу “З Україною в серці” цілком відповідає змісту.

Гадаю, вдячний читач належно поцінує вміння автора оприлюднити переконливі і промовисті факти про героїв і їх час. Наведу лише декілька.

За своє життя Григорій Сковорода так і не побачив жодного свого твору надрукованим. Вони ходили у списках та усних переказах. Його пісня “Всякому городу нрав і права” стала народною.

Іван Франко — автор майже шести тисяч творів. 50-томне видання його спадщини — ймовірно лише третина доробку письменника.

Мова Миколи Гоголя — це і є своєрідний український “говорок” за мелодикою, синтаксисом, словником. Тому практично неможливо здійснити якісний переклад Гоголя на українську — втрачається неповторний аромат українськості.

“Пропашним часом” називав перебування українців під Росією Михайло Драгоманов.

Відповідаючи на запитання, кого б Тарас Шевченко радив читати, щоб якнайшвидше вивчити українську мову, той впевнено відповів: “Марко Вовчка”...

Перший в Україні і світі пам’ятник Тарасові Шевченку був встановлений в 1899 році в Харкові в садибі родини Алчевських — Олексія і Христини. Місце для нього довелось обирати у приватному секторі, оскільки царський уряд і думки не допускав про пам’ятник поетові-бунтареві в публічному місці.

Автор невмирущої пісні “Повій, вітре, на Україну” (1856), поет із Вінниччини Степан Руданський пройшов усі злигодні, нестатки і тяготи життя, не проживши і 40 років. Останні дванадцять років він працював у Криму, де його називали “Ялтинським поето-лікарем”. Був ініціатором створення лікарні в Бахчисарай, першої на півострові медичної бібліотеки.

Головним подвигом життя першого Президента УНР Михайла Грушевського стала його 10-томна (в 13-ти книгах) “Історія України-Руси”, яку називають історичною Біблією українського народу.

Славнозвісний трактат Івана Дзюби “Інтернаціоналізм чи русифікація?” — по суті літературно-політичний маніфест національно-культурного відродження України ХХ століття.

Можливо, для обізнаних шанувальників літератури білих плям не лишилося, але я думаю, що в кожного покоління своя спроба осягнення України. Недаремно ж Володимир Бурбан присвятив працю своїм онукам — тим, хто творитиме майбутнє. Але безперечно й те, що книга “Образки і силуети” зацікавить читачів і буде затребувана в бібліотеках.

Герої не вмирають — якщо їх пам'ятають!

До всенародної ініціативи зі створення мартирологу полеглих героїв новітньої російсько-української війни одними з перших долучилися студенти-журналісти КНУКІМу

Столичний Майдан учергове виправдав своє право називатися місцем магнетичним, сакральним, знаковим. Тут кожен сантиметр брукувки просякнута духом, силою, вірою, снагою, одержимістю ніким і ніколи Невпокореної Нації.

Це почалося після Помаранчевої революції і Революції гідності, після освяти його закличними дзвонами Михайлівського Золотоверхого та чином Героїв Небесної Сотні.

Це на очах стверджується й тепер, у криваву й тривожно-обнайдійливу для українців пору. Цього разу — у формі нової всенародної ініціативи.

Емоційна домінанта нинішнього обличчя Майдану — море жовто-синіх прапорців. Ними вкриті чи не всі клумби перед Національною консерваторією. Прапорці незвичні. На кожному — ім'я та прізвище, дати життя героїв нашого часу. Захисників і захисниць України від чергової навали знівсних і звіродливих московських ординців.

Про суть цієї ініціативи кожен може довідатися, коли підійде до гряди гранітних плит, що рівняються на Хрещатик.

Тут, на граніті, лежить велика коробка — називається “Книга в коробці”, обтягнена водонепроникною плівкою. Вона щодень змінюється. Автори ініціативи закликають вкладати до неї довільно списані аркушки паперу. Заклики такі: поділіться історією втрачених близьких людей; покладіть під коробку цей текст; позначте на окремому прапорці ім'я героя.

Історії про втрати заносяться в електронний варіант. Небайдужих прохають надсилати розповіді на адресу: Aid.in.ukraine@gmail.com або в Twitter на [@killed_ukraine](https://twitter.com/killed_ukraine).

Тексти звернень — українською та англійською мовами. Тут же, під лозунгом “Нам потрібні тисячі добровольців, щоб вивести цю війну!”, організований набір рекрутів.

Тут й інші головні посил до небайдужих. Як ось цей: “Ми всі повинні діяти, щоб змінити хід цієї війни, ми не можемо ні хвилини залишатися бездіяльними... Кожен з нас має знайти спосіб дати відсіч. Ми

повинні об'єднатися, організуватися, і знайти способи завдати шкоди російським цілям так само, як вони напали на нас. Ми не можемо чекати на інших, ми повинні створити власні підпільні атаки...”.

Бачу в цій ініціативі появу обрисів неповторного в світі багатомника на кшталт зводу спогадів в межах кожної окремої області про жертв інспірованих Москвою голодоморів. Беру до рук із саморобної книги-коробки найсвіжіші з покладених туди написаних нашивкуруч записок:

“Савицький Антон Вікторович — льотчик. Трагічно загинув у бою під Бахмутом, захищаючи свою Батьківщину. Мій батько! Він був найкращою людиною, найкращим батьком! Ніколи не пробачимо!”.

“Сфремова Катерина. 26.02.2022 розстріляна в автобусі, коли їхала з Харкова додому в Краматорськ. Їй було лише 17. Студентка”.

“Бондаренко Олександр. 07.05.2022, військовий з 2014 р. Слов'янськ. Мій батько. Не пробачу нікого”.

Прикро лише, що про появу такого цінного починання, яке мало б набрати воістину всенародного розголосу, знають небагато громадян України. Не стало воно, на жаль, об'єктом пильної уваги ні “єдино правдивих новин”, ні інших друкованих та мережевих видань нашої ніби й національної, але все ще значною мірою продажно-постолігархічної журналістики. З неї, як відомо, методично і цілеспрямовано упродовж останніх років витравлювалося людське і національне обличчя. Тому й надіюся, що “Слово Просвіти” спричиниться до вищезгаданого інтересу до цього явища.

Студенти-першокурсники факультету журналістики КНУКІМу, яким викладаю свій авторський курс “Основи журналістики”, одностайно вирішили долучитися до цієї всенародної ініціативи. Поки що вона без назви. Але я б запропонував назвати її так: “Герої не вмирають — якщо їх пам'ятають!”.

Колеги-однодумці! Долучаймося до цієї святої справи!

Микола ТИМОШІК,
професор, викладач журналістики

навіть не підозрювали, що то противник. Коли зрозуміли, що перед ними ворог, то вже не змогли здатися. Взяти автомати та спробували відійти до машини, але супротивник відкрив шквальний вогонь. Побратим Ігоря отримав поранення. “Козацький” намагався прикрити друга, але сам зазнав поранення в ногу. Куля потрапила в артерію, і йому вже не змогли допомогти.

Світ втратив одну людину, а людство — мільйони добрих вчинків.

В Ігоря Краснобрижа залишилися дружина і донька, яка мріяла купатися в морі, ліпити сніговика, ховатися з татом від дощу... Не повинні діти ховати свої мрії!

Тепер маленька Майя на запитання про тата завжди відповідає: “Мій тато — хмарка”...

Ян Рябінін

“ГУЛЯШ”

Віктор Гуляев, 42 роки, с. Ковалівка Київської області
Це позивний Віктора Гуляєва. Справного героя-патріота, люблячого чоловіка, батька двох дітей, друга і просто чудової людини.

Віктор народився 14 березня 1980 в російській глибинці, дитячі роки провів в Іркутській області. Батьки переїхали в Україну і оселилися в селі Ковалівка на Київщині, коли малому виповнилося 11 років.

Ковалівка для нього — справжня мала батьківщина. Тут закінчив українську школу, тут зустрів своє перше кохання і майбутню дружину Ольгу.

Після служби в армії відгуляти весілля і переїхали в місто Лубни Полтавської області. Його поважали та любили. Він був людиною з найчистішим серцем, душею компанії, вірним другом і чоловіком та найкращим батьком. Про-

мовиста ось ця фраза, яку почув від його дружини: “Він робив все для всіх, але не для себе”.

У житті цієї сім'ї все було добре, до одного страшного дня — 24 лютого 2022.

Страх, паніка, невідомість. Але не для Віктора. Він уже знав, що потрібно робити. Не повідомивши сім'ю, записався до лав територіальної оборони.

9 березня поїхав до Львова для проходження військової комісії для подальшої служби в ЗСУ.

13 березня, Яворівська трагедія: окупанти завдали ракетного удару по Яворівському полігону на Львівщині. Загинули 35 людей, ще 134 отримали важкі поранення. Там у цей час перебував і Віктор, який в останній момент встиг забігти в бомбосховище та врятувати своє життя. Наступного дня у нього мав бути день народження, але в день свого спасіння він сказав побратимам, що відзначатиме тепер цю дату на день раніше. Полігон розбомблено й залишатися далі в Яворові не було сенсу. Кілька днів провели в лісі, а далі їхній шлях проліг на Донеччину.

У селі з поетичною назвою Срібне Віктор став командиром взводу й отримав позивний “Гуляш”. А в селі Володимирівка — перше бойове хрещення. Побратими поважали його, а він в свою чергу піклувався про них. Відчував на відстані реальну поміч дружини. Вона шукала волонтерів, збирала кошти, передавала їжу, одяг та все необхідне. Хлопці самі збудували в землі справжню кухню.

Дні від 6 по 19 травня були найважчими. Тривало справжнє пекло. Він кожного дня молився за себе й побратимів. Тоді змогли вистояти, хоча і не всі...

Продовження на стор. 22—23

ТАТО-ХМАРКА

Ігор Краснобриж, 27 років, м. Маріуполь

Він дуже любив рідний Маріуполь. Тут він народився, тут мріяв зустрічати нові перемоги улюбленого футбольного клубу “Маріуполь”, виховувати доньку у новій квартирі, назвати сина Святославом...

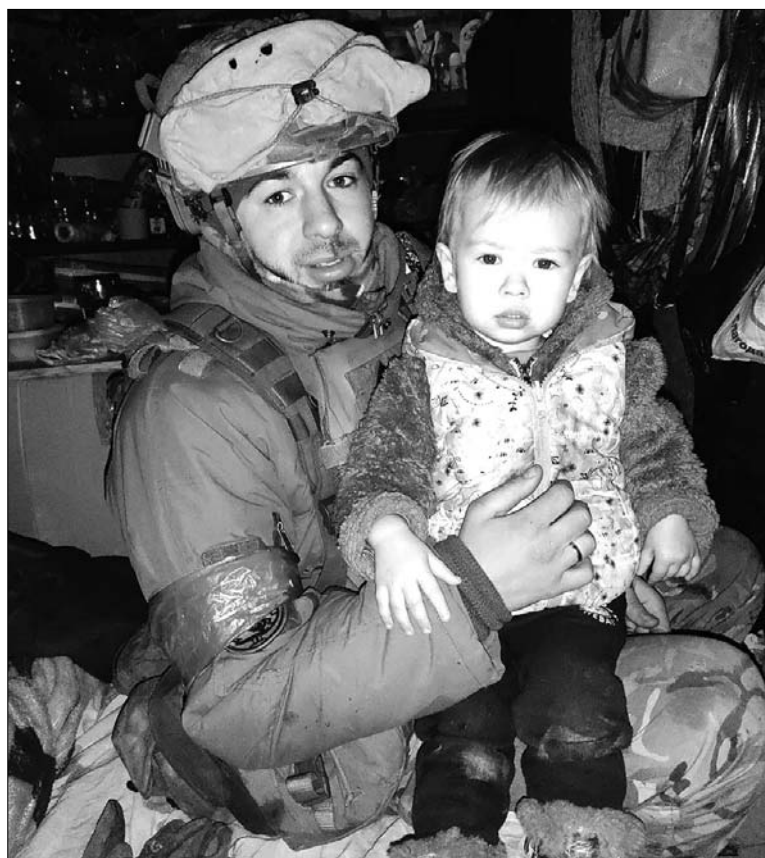
У 2014 році, коли йому виповнилося 18 років, він вступив до лав полку “Азов”. Йшов захищати своє рідне місто, рідний край, рідну країну, але найперше — свою сім'ю.

2017 року попросив звільнення, але у 2021 знову повернувся. І знову — в “Азов”.

Друзі описували Ігоря як надійного друга, котрий завжди вислухає, допоможе та підтримає. Якщо він був поруч, побратими могли нічим не перейматися. Він не прагнув бути лідером, але його доброта, чесність, справедливість, відповідальність, відвага змушували людей йти за ним. За всі ці риси характеру побратими назвали Ігоря “Козацький”.

Рано-вранці 24 лютого 2022 року він набрав номер дружини. Мовив спішно: “Почалася війна. Збирайте речі”. Він став у числі перших оборонців “Азовсталі”. І як його побратими, нічого не знав у перші дні війни про долю своїх рідних.

Тим часом, кохана дружина Ігоря Елла з донькою встигли перебраться до будинку батьків. Тут був великий укріплений підвал, де вони й ховалися. Поки була можливість, вибігали в будинок готувати їжу, але пізніше зникли газ і світло, біля будинку літали ракети, одна прилетіла у двір. Люди привчилися готувати у підвалі.

8 березня Елла, сидючи у підвалі, приготувала дочці поїсти та сіла її годувати. Раптом забіг який військовий, припав до Елли. Почула за спиною: “Я так хвилювався”.

Елла обернулася і побачила... рідного чоловіка. Він приїхав з іншого кінця міста. Зустріч була недовгою, але радісною. Ігор хотів просто переконатися, що його дружина та дочка живі, що у них все гаразд. Він привіз людям продуктів.

Наступна зустріч відбулася 12 березня. Ігор знову приїхав до сім'ї, але був трохи розгублений і

сумний. Ситуація в місті ставала все складнішою, і, мабуть, він розумів, що далі буде тільки гірше. У розмові з дружиною Ігор дивився на неї якимось по-особливому. Прохання було єдине: сфотографувати його з донькою, на згадку.

То було останнє фото. На вічну пам'ять...

15 березня йому виповнилося 27 років, а 16-го його взяла куля.

Того дня “Козацький” із побратимами їхали до Елли, щоби привезти людям залишки продуктів. Вони потрапили в засідку російського ГРУ, але спочатку

Герої не вмирають — якщо їх пам'ятають!

Закінчення. Початок на стор. 21

Віктор навіть під обстрілами завжди знаходив час для того, щоб написати сім'ї, він намагався писати щось веселе та дотепне, щоб не тривожити їх. Незабаром на їхню позицію привезли нових молодих бійців. А їхній взвод відправили в район Вугледару, у наступ. Поспіхом доводилося вчитися керувати танками і БТР.

Під час зачистки села Єгорівка взвод потрапив під артилерійський обстріл. Коли все трішки стихло, “Гуляш” вийшов з укриття, щоб перевірити, чи всі його побратими живі. Та за мить знову почув звуки снарядів, які летіли в їхній бік. Він швидко стрибнув в окоп та попросив у побратима цигарку. Підкурив і завмер... Уламок від снаряду рикошетом влучив “Гуляшу” в голову.

Гуляев Віктор Олексійович загинув 1 липня 2022 р. на російсько-українській війні. Вічна пам'ять Герою.

Олексій Базюченко

ПЕРЕВІЗ 400 ПОРАНЕНИХ. КОШТІВ ЗА ЦЕ НЕ БРАВ

Віктор Тонік, 41 рік, село Лямани Миколаївської області

У заголовку — слова Галини Миколаївни, хрещеної матері загиблого. Чоловік працював на своїй СТО. Після повномасштабного вторгнення росії в Україну Віктор почав допомагати хлопцям ремонтувати військову техніку. Проте згодом вирішив, що кориснішим буде на фронті.

“Був тямущим майстром, обдарованим природою, з будь-якою проблемою та у будь-який час можна було звернутись до нього, і він ніколи не відмовляв у допомозі”, — згадує один із його знайомих та клієнтів.

Віктор брав участь в порятунку поранених у Херсонській та Миколаївській областях — за весь час перевіз близько 400 людей. “Він лікував побратимів за свої кошти, і на слова: “Кинь номер карти, повернемо тобі за ліки” — завжди відповідав: “Нічого не потрібно. Слава Україні! Героям Слава!”, — розповідає мати загиблого.

Був оптимістом, завжди заспокоював рідних, телефонував їм щодня. Але одного дня близькі так і не почули його голос... По телефону їм сповістили: “Він отримав поранення, не сумісні з життям”.

Ці слова з вірша, який написала хрещена Віктора у день його загибелі:

Від горя почорніла молода дружина / ще б народила коханому своєму малесенького сина / Страждає донечка-дитятко: “хоч раз, єдиний раз, приди, приди і обійми мене, мій татку. / А тато з неба: “моя ти донечко, єдина, на полі бою я загинув / ніколи не ховався за щось я спину / від окупантів рятував я побратимів. / Не плачте рідні, бо я з вами, / я завжди буду прилітати з журавлями і буду обіймати вас, свою родину. / Тепер я з неба буду боронити своє село і рідну неньку — Україну”.

У Віктора залишилась донечка. Вона вже встигла побачити війну, як і мільйони маленьких українців. Про те, що тато загинув, дізналась на другий день. А далі багато дитячих запитань: як, чому, чи можна щось зробити, вилікувати. Важко було сприйняти цю новину, не тільки донечці. Але вона героїчно заспокоювала маму: “Татові не сподобалось би,

якщо б він побачив, як я плачу?”, — каже маленька. “Тепер всі, хто знали Віктора, і багато хлопців, яких він вивіз, проїжджаючи повз кладовище, — сигналять, наче здороваються з ним...”, — каже Галина Миколаївна. У селі Баланове осиротіли батьки...

Катерина Раковій

ГЕРОЙ, ЯКИЙ НЕ НОСИВ ПЛАЩ

Роман Животовський, 37 років, м. Лозова Харківської області
З дитинства в нашій уяві героєм — це сміливий хлопець у червоному плащі, який рятує людство від поганця. Але від початку російсько-української війни це уявлення змінилось.

Нині справжні, а не вигадані у фільмах супергерої, не носять плащі, вони носять військову форму. Щодня українські воїни ціною свого життя готові захищати свою землю, народ та його мирне існування. Поки ми дивимось сні про перемогу, наші військові виборюють її всіма можливими та неможливими діями. Через біль, утому, страх чи холод, герої рідше звільняють окуповані території. Дарують свободу та надію тим, кому окупанти намагалися нав'язати, що порятунку та щасливої долі нам вже не дочекається.

Один із героїв ЗСУ — Роман Животовський, командир стрілецької роти тероборони Харківської області. Проживав у місті Лозова, де всі його знали як вправного футболіста-нападника та привітну чесну людину. “Роман — людина слова та діла”, — казали про нього. Він був патріотом, готовим стояти за Батьківщину на полі бою до останнього подиху. Хоча не міг і уявити, яка трагічна звістка сколихне весь рідний край. Допомога місту, захоплення спортом, яскраві плани на життя — все це обірвалося в один день.

19 вересня 2022 року на Ізюмщині, під час виконання завдання, командир Животовський підірвався на мінно-вибуховому пристрої та отримав поранення, несумісні з життям. По дорозі в лікарню героя не стало. Лозівська громада завжди буде пам'ятати своїх героїв. І після перемоги ми будемо згадувати всіх, хто пожертвував собою заради свободи України.

Людське життя на війні — це крапля в морі задля спасіння цілої нації. Водночас життя — це найцінніше, що у нас є і за що ми ладні віддати всі гроші світу та незліченні години боротьби.

Для сім'ї воїна — це трагедія. І ми співчуваємо рідним від широкого серця. Роман віддав за нашу свободу душу й тіло і пам'ять про нього з нами назавжди.

Мужність та сила Збройних Сил України сьогодні надихає людство. Більше ніж пів року кривавої боротьби. Окупація Харківської, Донецької, Луганської, Запорізької, Херсонської областей та створення так званих республік. Погрози ядерною зброєю. Але це не зламола українську націю. Адже сміливість має два кольори — вони на прапорі України.

Софія Комісаренко

ПОКЛАВ ДУШУ Й ТІЛО ЗА НАШУ СВОБОДУ

Семен Ляшук, 20 років, с. Яришів, Вінницька область
Сьогодні кожен із нас — воїн:

як ніколи не перемогти. волонтер, лікар, вчитель, журналіст, фотограф, авіадиспетчер, співак, актор — працюють заради однієї мети — бути вільними та мати майбутнє. Заради цього українці платять величезну ціну — життям. Мільйони захисників боронять фронт та дають супротив ворогу. Ці люди роблять величезну справу, ці люди — герої. Велика шана та подяка їм.

Семен Ляшук у 20 років мужньо обороняв Київську область, брав участь у страшних боях, відбивав наступ окупантів.

Коли з Київщини повністю вигнали окупантів, Семен прийняв сміливе рішення — надалі боротися проти рашистських загарбників, тому відправився з побратимами на Донбас. Його підрозділ брав участь в контрнаступі в Луганській області, в районі села Білогорівка. Результат — над цим селом замайорів український прапор.

На жаль, для Семена звільнення Білогорівки стало останнім героїчним вчинком. 19 вересня цей відважний хлопець загинув. Він віддав життя за визволення нашої країни, за наше теперішнє, за наше майбутнє.

У Семена були великі плани на життя, і він багато чого не встиг зробити.

Юнак хотів одружитися з коханою дівчиною, створити сім'ю. Він полюбила грати у футбол і брав участь у спортивних змаганнях. Семен був відкритим і щедрим. У мирному житті — душа компанії, на війні — душа взводу. Деякий час він виконував обов'язки командира двох відділень взводу. Він мав багато друзів завдяки своїй доброті, широкості у спілкуванні.

За словами сестри, Семен не боявся смерті. Його найбільший страх був, як будуть без нього родина та друзі. На жаль, страх хлопця став реальністю: родина і наречена втратили найдорожчу людину.

Проте Герої не вмирають. Вони залишаються в нашій пам'яті, серці, в історії нескореної нації,

яку ніколи не перемогти.

Вікторія Притика

НЕ ВИКОНАВ ПРОХАННЯ ДРУЖИНИ

Василь Сидоров, 32 роки, м. Селідове, Донецька область
Герої України — не тільки військові з орденами на грудях і високими посадами, але й звичайні чоловіки, шахтарі, які ціною власного життя не дали ворогові зруйнувати вибудовані стіни власного дому, бо прагнули залишити своїм дітям незалежну вітчизну України.

У когорті таких і мій сусід, 32-річний шахтар Василь Сидоров.

Щоранку, ідучи до школи, я бачила двох чарівних дівчаток, яких матуся за ручки вела до школи та дитсадку. Щоранку мама Катерина робила запашний чай і будила малечу снідати, аби вчасно відвести старшу донечку Кіру до четвертого класу, а маленьку Сашу — у дитсадок. Повертаючись додому, Катя завжди думала, що смачненького приготувати на вечерю, адже ввечері всі повернуться з навчання, роботи та будуть ділитися, що цікавого сталося за день.

Другого липня — цей день для родини став справді приголомшливим. Повертаючись додому з роботи, Василь ніс додому новину про те, що йде на війну. Його призвали до військомату, і він навіть думки не мав, щоб якимось відхилитися від служби. Мав досвід у військовій справі, адже вже служив у ЗСУ і мав звання старшого сержанта.

Почувши цю історію, вже після смерті сусіда, я навіть не сумнівалась у його рішенні. Завжди бачила Василя, який добував свій затишний дім чи грав з дітьми в м'яч або квача. З цього складалася думка, що герой — справжній господар і захисник своєї родини.

На жаль, то була їхня остання сімейна вечеря. Наступного дня, поцілувавши дітей і дружину, сусід відправився на передову. Прощаючи розбитими містами і

селами, политими кров'ю побратимів, чоловік згадував два слова коханої жінки: “Повертайся живим”.

Боєць потрапив до 56-ї артилерійської бригади. Воював лише місяць, захищаючи рідну землю від ворога. На жаль, опіки, які отримав після клятих ворожих бомбардувань поблизу селища Карлівка, виявилися не сумісні з життям. Попри страшний біль, ще намагався триматись, але помер 31 липня в лікарні.

Василь не мав позивного, але всі його згадують як постійно усміненого хлопця з дитячою надією у серці. Він загинув мужньо, з думкою про те, що не зумів виконати прохання дружини повернутись живим. Пам'ять про батька й улюбленого чоловіка залишилась печучим болем і гордістю у серцях його дружини та донечок.

Ми не повинні забувати таких воїнів, як Василь. Ми не повинні забувати тих, хто згорів у полум'ї війни з російським загарбником.

Анна Білик

ОБІЙШОВ ДВА ПОСИЛИ ДОЛІ

Юрій Шепін, 31 рік, м. Здолбунов, Рівненська область

Ця історія бере початок у місті Здолбунові, що на Рівненщині, де проживав Юрій Шепін із матір'ю та вітчимою. Приїжджаючи влітку до бабусі й дідуся, я бачила цього хлопця, що жив у будинку поруч. Він проходив повз наші вікна з велосипедом у руках.

Цей юнак уже ніколи не зможе побачити кохану дівчину та зіграти весілля, яке так довго планував. Не зможе прокататися на тому самому велосипеді. Не зможе жити своїм найкращим життям.

Чи можна було уникнути цієї смерті?

Доля двічі посилала йому обереги-застереження від тієї фатальної миті.

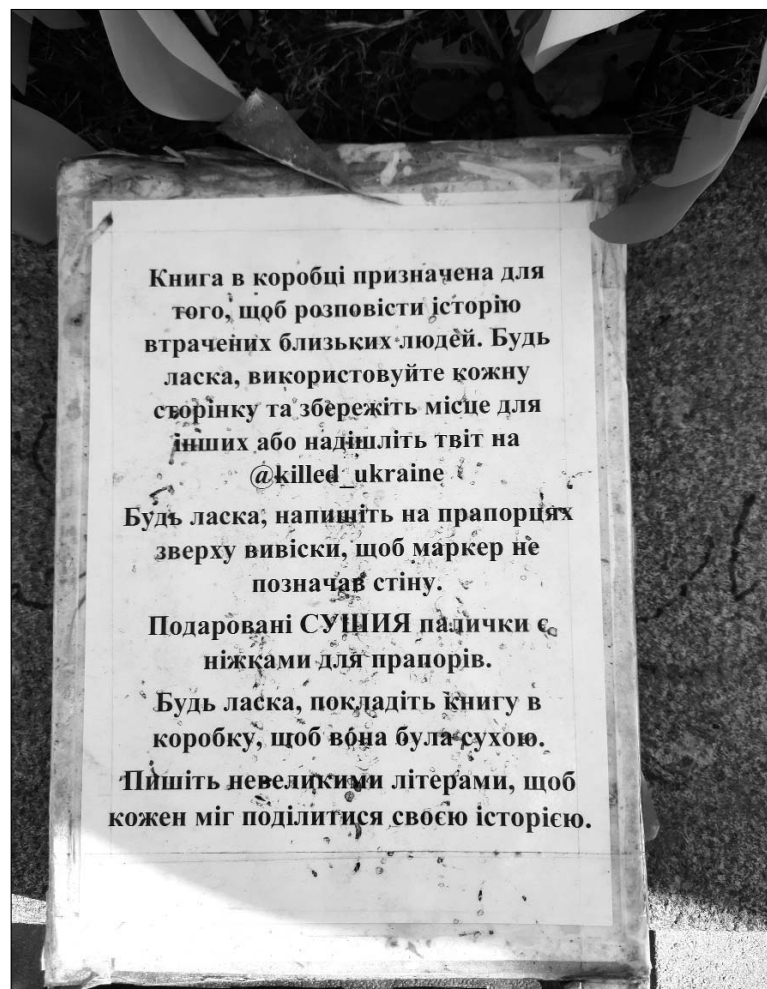
Посил перший. Він пішов на призивний пункт тоді, коли вже був затверджений перелік підприємств критичної інфраструктури, які мали право бронювати співробітників від призиву, серед яких була й Укрзалізниця. Юра працював саме там. І міг скористатися з цієї пільги.

Посил другий. Він міг уникнути призиву на медкомісії. Адже мав травму голови, яку отримав під час серйозної шляхово-транспортної аварії. Але чоловік не вважав за потрібне скористатися “лазівкою” для звільнення від військової служби.

Юрій вважав своїм обов'язком боронити Батьківщину, усі інші проблеми в той момент втратили значущість.

9 червня. Село Українка, що під Волновахою, Донецька область. Дзвінок... Юрій розмовляє із вітчимою, кілька слів про війну на передовій. У якийсь момент почався обстріл, і хлопець кваплячись повідомляє, що зателефонує згодом, після чого кладе слухавку. Ця розмова стала для них останньою.

10, 11 червня. Вадим, вітчим Юрія, спочатку був спокійним, адже зв'язку часом доводилася чекати і протягом декількох днів. Проте час спливав, напруга зростала. Вадим почав бити на сполох, обдзвонюючи центри, які могли б повідомити будь-яку інформацію про сина. Тоді й прозвучала фатальна звістка.

9 червня в селі Українка, що на Донеччині, загинув Юрій Шепін. 16 червня тіло воїна привезли на малу батьківщину і поховали.

Таких історій стільки ж, скільки й загиблих. Кожна з них унікальна. Проте об'єднує їх одне — благородна мета захистити Вітчизну. Юрій став героєм, бо кожна людина, яка поклала життя на цій війні, героїчна. Україна втратила тисячі неповторних Всесвітів. Вони зробили все, що могли заради нас, заради нашої країни, тому шануймо пам'ять про цих видатних людей.

Єлизавета Зволь

РЯТУВАЛА СОБАКУ РІЧІ Вікторія Суханова, смт. Очеретине Донецької області

“Люблю вас, мої рідні, більше за життя”, — саме ці слова стали останнім повідомленням Вікторії до улюблених донечки та онучки перед загибеллю.

Вікторія Вікторівна працювала нянечкою в дитячому садку в нашому маленькому селищі. Була людиною з великим серцем, яка з любов'ю, теплом і турботою ставилася до діточок, а вони обожнювали свою няню.

Життя її не було легким. Доньку Валентину виховувала одна. Коли стала бабусею, наче знайшла новий сенс життя. Обожнювала онучку Даринку, у них був неймовірний зв'язок та порозуміння.

Незважаючи на вмовляння доньки виїхати у безпечне місце після 24 лютого, Вікторія рішуче відмовлялася і казала, що не може залишити рідну домівку та своїх тварин.

Трагедія сталася 6 квітня. Вікторія разом з родичами перебувала в приватному будинку своєї сестри, коли рашисти почали обстріл селища. Усі стали бігти до підвалу через задній двір — так короткий шлях. Вона вирішила бігти просто через подвір'я. Тільки потім усі зрозуміли, що вона хотіла врятувати собачку, який злякано скавучав від вибухів, забившись у закуток двору.

Так сталося, що Вікторія врятувала тварину ціною свого життя. Касетний снаряд завдав поранення, несумісних із життям. Вона померла в автомобілі на шляху до лікарні.

Валя розповіла своїй доньці про смерть бабусі лише на 40-й день після смерті. Дівчинка декілька днів ні з ким не розмовляла, а потім попросила маму зробити вдома куточок для бабусі, щоб приносити туди її улюблені цукерки. Вікторія мріяла побачити, як її маленьке щастя піде до I класу, але до цього першого дзвоника вона не дожила...

Пес Річі, якого врятувала Вікторія, сьогодні живе з донькою Вікторії та онучкою і залишається талісманом їхньої сім'ї.

Ілля Дудка

ЗНАЛА ЙОГО ЧЕРЕЗ ОДНЕ РУКОТИСЬКАННЯ

Максим Корнійчук, 18 років, м. Бердичів Житомирської області
24 лютого 2022. Безкінечний день. Він триває досі, життя ніби зупинилося. Не впевнена, що фраза “завдяки війні” взагалі має право на існування, але саме так я познайомилася з Дариною з Бердичева. Її друг Максим загинув. Вісімнадцятирічний хлопечко віддав своє життя, захищаючи нас.

Ще у 13 років, коли старший брат Максима пішов служити, він зрозумів, з якою діяльністю хоче зв'язати своє майбутнє. А у віці 17 років поставив собі мету — потра-

пити до лав ЗСУ і стати офіцером. За станом здоров'я виявився не придатним до служби і наважився на важку операцію, щоб все ж досягти мети. Подолавши всі складнощі, влітку 2021 року перед поїзкою на курс молодого бійця він прощався з друзями. Востаннє Дарина бачила його у грудні, коли він приїхав на тиждень, щоб побачитися з рідними.

Коли почалась війна, перша людина, з якою зв'язалася Дарина, був Максим. “Ми підтримували спілкування, завжди цікавились один в одного, як справи. Його поведінка у цій ситуації була як у справжнього чоловіка. Заспокоював усіх, впевнено говорив, що все буде добре, і скоро ми зберемося нашою компанією. Одного дня мені прийшло повідомлення: “Це правда, що сталося з Максимом?” Я в той момент могла подумати що загодно, але точно не це... Так ми дізнались, що наш друг загинув. За три дні до свого дня народження. Ці три дні були найгіршими для нас усіх. До останнього ми сподівалися, що це не він. Що тохось шось переплутав. Важко повірити, що твій друг, з яким ти спілкувалася вчора, більше тобі не напише, що ти більше не побачиш його усмішку, не почувеш його голос. Для нас він справжній герой, тому що, незважаючи на свій молодий вік, пішов захищати свою землю, рідних, друзів. Він боровся за нашу свободу та незалежність. І я хочу, щоб усі пам'ятали, якою ціною ми можемо кожного ранку прокидатися та пити каву.

Поховали Максима в день його народження, коли йому мало виповнитися дев'ятнадцять. Але навично він залишився вісімнадцятилітнім.

Він знав, за що бореться і був готовий померти. І ми повинні знати. І пам'ятати. Забудь ми про ці втрачені життя — боротьба втрачить сенс.

Ольга Полторацька

ФАКТИ ПРО ТЕРЕБОРОНЦЯ ТА ПАПЕРОВУ ТЯГАНІНУ

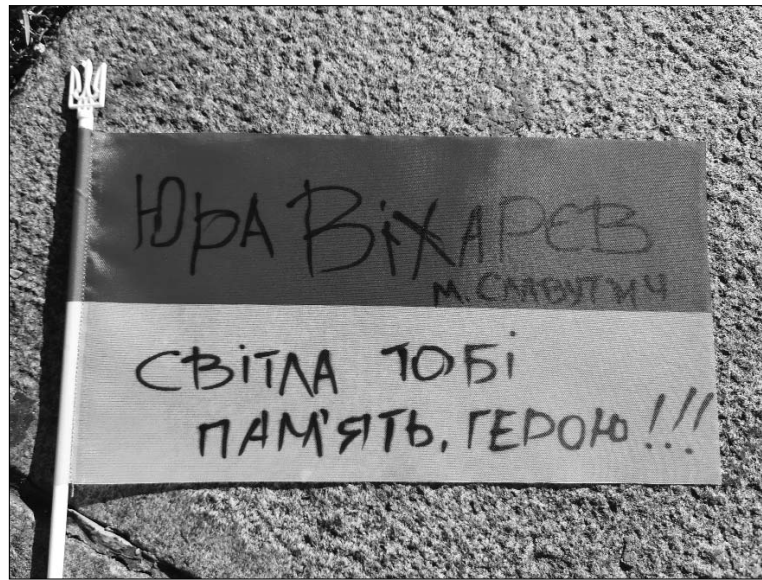
Володимир Маринюк, смт. Макарьїв Київської області
Для рідних і знайомих він завжди був прикладом сміливості, самопожертви та абсолютної любові на все життя. Зустріч з доброю та широкою людиною — рідкість, та нам пощастило. Він був саме тією людиною, котра, не дивлячись на свої справи, першою приходила на поміч та виручала, коли потрібно, навіть вночі, навіть у бурю, дощ чи грозу...

24 лютого Володимир ще зранку записався до рядів територіальної оборони Макарова. Список захисників склали чоловіки громади, які записували себе на звичайному папірці. Військових на той час у селищі чи поблизу не було. Самоорганізувалися, як могли та як уміли. Зброї теж не було.

Три дні важкої роботи, побудова оборонних укриттів, блокпостів — робили на совість. Увесь час Володимир був серед тих, хто невтомно працював та намагався віддати всього себе, задля перемоги. 27 лютого, у день загибелі, він сідав у авто з впевненістю, що повернеться з хорошою звісткою...

За словами свідків, він загинув миттєво, без єдиного шансу на життя, від вибуху ворожого танку, зовсім неподалік від дому, через що цей вибух запав кожному у пам'яті.

Наступного дня про його загибель були проінформовані всі знайомі та родичі. Але що збило з

пантелику кожного, це новина про те, що ім'я героя зовсім зникло зі списків сил територіальної оборони, хоча через деякий час його родина отримала нагрудний знак Володимирю як почесному герою, з офіційними даними.

Однак, попри усі перипетії із документами, його родина та усі макарівчани знають: Володимир Маринюк — справжній захисник. А ще просто хороша людина, адже він завжди приходив на допомогу тим, хто її потребував.

Володимир Маринюк безмежно любив свою родину. Завжди реалізовував мрії доньки, а коли вона подорослішала, допомагав чим міг. А ще завжди навчив простих, але правильних істин: ніколи не здаватися, не коритися несправедливості та зручним обставинам. Казав, що справа потрібно доводити до кінця та працювати задля досягнення бажаного результату.

Анастасія Логвиненко

“ЛЮБО, АЕРОПОРТ ВІДБИЛИ!”

Сергій Стахорський, м. Миколаїв
Від однієї назви міста серце мліє і нестерпно болить. Розбитий центр міста, потрошені будинки та школи...

Сидячи на кухні з телефоном у руках, переглядаючи фотографії з наслідками нещодавніх обстрілів, кожен раз мої думки переплітаються у безкінечному танку жалю, болю та ненависті до ворога.

Ця війна принесла горе кожному. Не обійшла вона й нашу вулицю...

7 березня 2022 року. Мені щойно виповнилося 17 років, і святкувати довелося у доволі сумних обставинах. У підвалі, в старій брудній кувалці, грюкаючи від тепла свічок та кави з корицею. Це, до речі, був мій подарунок. Мое налякане серце жадало лише тиші. Хоча б на день. Та, на жаль, не вишло.

Як і не вишло за день до 8 березня. Ця дата назавжди стане чорною для сім'ї моїх сусідів.

У той день о п'ятій ранку почали обстріл нашого житлового сектору. Подружжя сусідів ховалося за старим хитким диваном “у квіточку”, що стояв у вітальні. Вони лежали на підлозі та затуляли вуха від вибухів, які лунали кожні 30 секунд. На щастя, обійшлося. Так само, як і усі дні до цього з початку повномасштабної війни.

10:15. Пролунав дзвінок. “Сергію, давайте до нас у підвал, що ви там сидите за тим диваном. Зараз щось буде, давайте швидше!” Їм вистачило п'яти хвилин, аби зібрати теплі речі та перебігти в надійніше укриття.

Далі почалося цілковите жахття. Касетні снаряди, які розлі-

таються на сотні уламків та на швидкості роблять решето з будьчого. Згодом занадто низько пролітає винищувач і скидає бомбу десь недалеко.

10:35. Обстріл вщух. Ввімкнули світло. Вперше за останні два дні. “Треба вимкнути холодильник, Любо”. Його вмовляли відмовитися від цієї затії. Але цим словам судилося бути останніми для одного з найщиріших людей на нашій вулиці.

10:40. Снаряд проноситься над нашим укриттям зі швидкістю світла. Вибух. Крик. Хвилину тому людина говорила з тобою, ви переживали увесь жах війни разом. Хвилину тому він вишов з укриття, аби вимкнути холодильник, але смерть спіймала його у свої терпкі обійми, коли він закривав хвіртку двору.

На наступний день на дисплею мого мобільного з'явилося повідомлення: “Відбили... Любо, аеропорт відбили!”

З'ясувалося, що той бій став вирішальним у поверненні рідного аеропорту під наш контроль.

Тепер шоразу, сидючи на кухні, тримаючи чашку гарячої кави з корицею, я згадую ці дні з мурашками по шкірі. Чи можна вважати таке збігом долі? Людина побудувала власними руками будинок, у якому і загинула. Загинула від рук рашистів, які не знають, що таке людська душа. І вже душу, як мінімум, однієї людини їм точно не пізнати...

Олександра Мельник

ЗУСТРІЧ З КУЛЕЮ Дмитро Батрак, с. Малинівка Запорізької обл.

У 14 літ юний спортсмен раптом досягнув нечуваного успіху і слави: в числі кращих спортсменів із фрі-файту він удостоївся честі представляти Україну на європейських змаганнях. І отримав золоту медаль.

Але далі долати спортивні вершини, які йому так легко підкорялися від початку, не судилося. Життя спонукало юнака взяти до рук зброю та навчитися мітко й холодно кровно стріляти у ворога.

Дмитро Батрак — лейтенант і командир десантно-штурмового взводу разом зі своїми побратимами потрапив у пекло війни на початку травня. Вони обороняли рідну землю під Запоріжжям, у селі Малинівка. 5-го травня був останній день народження Дмитра і особливо запеклий бій. Хлопці вистояли, ще встигли привітати свого командира з днем народження.

Але новий рік свого життя Діма встиг прожити лише один день. Уже 6 травня він зустрівся з кулею, випущеною ворожим снайпером.

10 травня, теплої весняної

днини його ховали на рідній Хортиччині. Мама, молодша сестра, дідуся, наречена, однокласники, друзі...

З прощальних слів учительки місцевої школи: “Всі його люблять, тому що це світла дитина, дуже добра, на яку завжди можна було поклатися. Так було і в сьомому, і в восьмому, і у випускному класі. Якщо він давав своє слово, то він його тримав. Якби таких, як Діма, була більшість, то вже сьогодні ця жорстока й несправедлива війна закінчилася б”.

Зі слів однополчанина: “Як і всі ми, лейтенант мав багато мрій і сподівань на життя щасливе та довге. Вірив у нашу Батьківщину і її світле майбутнє”.

Ця війна забирає багато молодих життів. Українці упродовж віків виборюють своє право бути на своїй землі господарями. Наш вибір: краще загинути, ніж стати на коліна перед ненависним ворогом. Ми хочемо свободи, а не вічного рабства.

Пишаюся, що вдалось пожити в один час і на одній землі з такою світлою і мужньою людиною.

Анастасія Гармаш

ЖИТТЯ НЕ МАЄ ЦІНИ

Іван Карнаух, 16 років, м. Харків

Важко уявити біль за втратою тих, хто будував наш світ до 24 лютого. Їх більше немає поруч, але це не означає що вони покинули нас. Ці окремі пазли нікуди не зникли, не перетворилися на попіл. Вони стали фундаментом, що скріплює нас усіх — як ніколи раніше.

Однією з частинок цього фундаменту став Іван Карнаух, шістнадцятирічний хлопчина з Харкова. Вже на окупованій території, через декілька тижнів після початку війни, він з матір'ю їхав за продуктами на ринок, що за містом. Російські військові зупинили їх і наказали розвертатися. Коли машина поїхала в протилежному напрямку, загарбники відкрили вогонь.

Три кулі потрапили у тіло Івана. Він впав у кому на декілька днів і невдовзі помер. Його матір вдалось вижити.

6 липня Іванові мало б виповнитися 17. Хлопець був студентом коледжу, планував стати фахівцем митних справ. Іван любив кататися на скейті, спілкуватися з друзями, яких мав чимало.

У світі немає нічого, що б могло виправдати вбивство хоча б однієї людини у цій війні, не кажучи вже про дитину.

Про вбитих має пам'ятати не хтось один. Щоб не забути, про них мають пам'ятати усі. Це не те, що мало статися. Але коли сталося, не повинно минути безслідно. Усі загиблі віддали своє життя за тих, хто буде після них.

Воїни на передовій боронять нашу землю. Кладуть свої життя за те, щоб супостат не прийшов у наш місто, щоб покинув окуповані, які йому ніколи не належали.

Думаючи про смерть Івана з позиції вісімнадцятирічного хлопця, мені стає лячно лише через факт того, що життя таких молодих може обірватися через забанки божевільного диктатора...

У наших силах нарешті донести світові просту істину — жодна влада не має мати права забирати життя громадян іншої країни, їхню свободу, домівки, посягати на територію. На жаль, тільки зараз світ має шанс це почути. На жаль, тільки після того, що сталося в Україні, світ розплющив очі.

Тимофій Андрієвський

“Десятикнижжя” Олександра Балабка

Почесну відзнаку від Спілки жінок м. Києва вручає голова Лідія Москаленко

Галина ДАЦЮК,
журналістка

18 жовтня 2022 року в Національному Музеї літератури України відбулася презентація книжки знаного письменника і журналіста Олександра Балабка “Кімоно для Баттерфляй”. Із життя Соломії Крушельницької”. За назвою “Десятикнижжя” – подія поліфонічна й багатоглибина, бо йдеться не лише про “Кімоно...”. Тут **десять** на сьогодні книжок Олександра Балабка про видатних українців, які прославили Україну у світі: Михайла Коцюбинського, Миколу Гоголя, Марію Башкирцеву, Сержа Лифаря тощо. Новий успішний роман автора – про найвідомішу у світі оперну співачку з України, котра наприкінці XIX – на початку XX ст. завоювала серця мільйонів шанувальників.

Устигнувши видати книжку до 150-річчя від дня народження Соломії, увиразнивши ювілей новим словом і відкриттями з її біографії, письменник влучив просто у “**десять**”. Збирав матеріал, подолавши тисячі кілометрів в Україні, Італії, Польщі, Франції. Опрацював тисячі найрізноманітніших документів.

Закоханим серцем він десятки разів оспівував Примі, шляхетно добираючи слова і тональність. Щоб перед читачем постала не лише співачка з магнічним голо-

сом, а й багатогранна особистість, освічена жінка, рівна серед достойних і достойна серед великих, Олександр Балабка продемонстрував блискуче знання музичного матеріалу, історії, географії. Він став гідом для Соломії, супроводжуючи її в Мілані та Неаполі. Він став для неї видатним кутюр’є, вивчивши до найдрібніших деталей її уподобання. Десятки подумки приміряних суконь, перепробованих тканин, прикрас, фурнітури, капелюшків, віял, черевичок. **Десятки** вібрацій її

настрою і настрою. Приватні історії, божественне оточення, шанувальники, найкращі арії світових опер, композитори номер один, короновані особи – цей картатий світ треба було уладнати і виструнчити в захопливий текст. І Олександр зробив це

філігранно, як диригент злагодженого оркестру і соліст водночас. Він зіграв книжку без фальші, вдумливо, взявши для пошанування Соломії найчистішу ноту.

Це книжка про Український талант без Вітчизни. Про великі українські роди, які прагнули, як родина Крушельницьких, дати дітям найвищу освіту і вивести в люди. За що імперія за всіх часів їх не милувала. Бо освічені українці були для неї небезпечні. Родину з прізвищем Крушельницькі більшовики знищили під корінь. Тож книжка про те, що війна за нашу ідентичність ведеться століттями. І сьогодні триває. Нас вбивали масово замасковано, а тепер – масово відкрито.

І все ж мелодія книжки – Ода до Радості й Перемоги. Бо не лише нашою ППО, славними ЗСУ, героями і героїнями, а й такими книжками ми можемо протистояти злу, не залишаючи ворогам жодних шансів вижити, завоювати нас, насадити свою культуру і ниці вартості. Такими книжками ми утверджуємося.

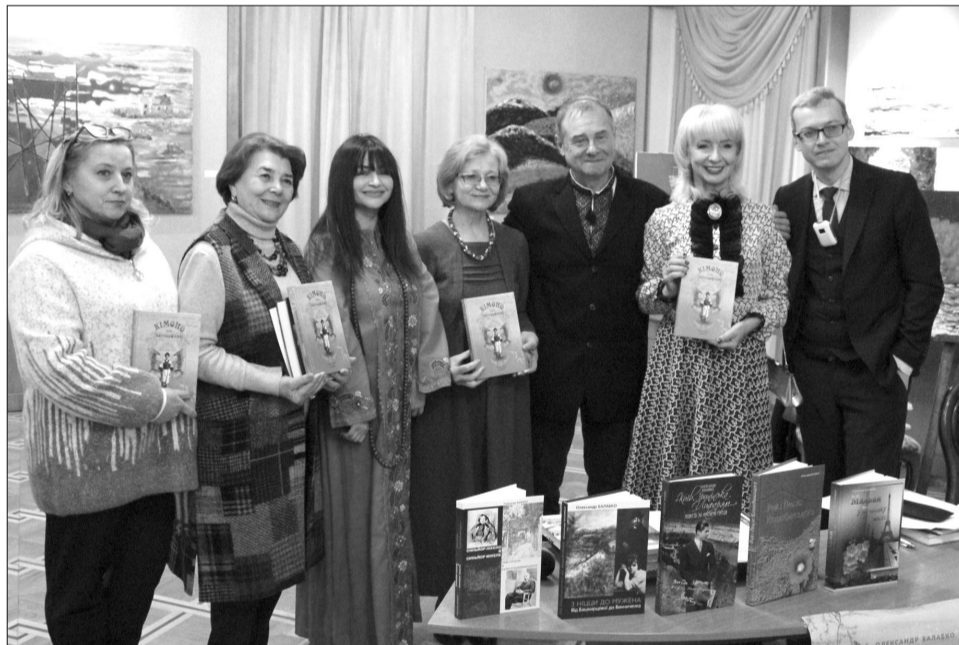
...Це Божий замисел шістдесятилітньої давності, коли хлопчик Сашко з України

опиниться з мамою на Сахаліні. І побачить кольорові черепки японського фарфору, вимиті дощами. І почне складати з них кімоно. І повернеться в Україну, виросте, об’їздить світ, закохається в Японію і Соломію. І вже як письменник викладе пазлами дорогий хлоп’ячий скарб у книжку “Кімоно для Баттерфляй”.

А одного серпневого ранку готове до друку прекрасне “Кімоно...” Олександр попросить переглянути мене на “свіжу голову”. Так прилетів у вікно Метелик, і я стала редакторкою блискучої історії Соломіїного життя. Читати її було так само захопливо, як поправити капелюшок із діамантами. Бо ж суть не змінилася ні на йоту.

18 серпня я відправила останні правки Олександру, а він – у чернівецьке видавництво “Букрек” (директорка Дарина Максимець), з яким співпрацює понад десять років. Завтра було Преображення Господнє. Спас освячував яблучка, грушки, сливи, мед, колосся і книжку зі Словом правдивим, що полетіла у світ межі людей українським Метеликом на ім’я Соломія.

Серед **десяти** талантів, якими Бог нагородив письменника і журналіста Олександра Балабка, і жодного він не закопав, хіба що не всі встиг відкрити, – унікальний талант дружити. Повна зала друзів щиро вітала автора з письменницьким успіхом. Серед них – письменник Григорій Гусейнов, письменниця Людмила Таран, артист Петро Андрійчук, журналістка Зоя Шарикова. Чудові пісні під бандуру подарувала народна артистка України Світлана Мирвода, пісні на слова Олександра Балабка виконала заслужена артистка України Каріна Карасьова. Читалися уривки з “Кімоно...”. Програвалися діалоги Соломії з Грушевським, Франком і навіть коронованим шанувальником її таланту. Демонструвалися світліни з архівів і сучасні. Блискуче модерував захід доктор філологічних наук професор КНУ імені Тараса Шевченка Дмитро Чистяк. Голова Спілки жінок Києва Лідія Москаленко вручила імениннику “Десятикнижжя” Олександру Балабку Подяку. За його талант відкривати Україну для світу, а світ – для України. І наводити мости найміцнішою у світі дружби. Ступаючи слід-у-слід за Великими.

На знімку (зліва направо): Оксана Твердохліб, Раїса Сеннікова, Каріна Карасьова, Галина Дацюк, Олександр Балабка, Світлана Мирвода, Дмитро Чистяк

СЛОВО

Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА — 2022

Вартість передплати

(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 66

на 1 місяць 28 грн 14 коп. на півроку 152 грн 84 коп.
на 3 місяці 79 грн 42 коп. на 11 місяців 276 грн 54 коп.

Ви — зі “Словом Просвіти”, бо це — Ваша газета!

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Відповідальна за випуск
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова)
Павло МОВЧАН
Микола ТИМОШИК
Георгій ФІЛІПЧУК
Галина ДАЦЮК
Євген БУКЕТ

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО
279-39-55

Літературна редакторка
Галина ДАЦЮК
Коректорка
Олена ГЛУШКО

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов’язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

